

JEAN-PAUL SARTRE

YAHUDI SORUNU

Çeviren :
EMİN TÜRK ELİÇİN

ATAÇ KİTAP EVİ
Ankara Cad. 45 - İstanbul

SARTRE'in: 1) Ekzistansiyalizm bir Humanizma mıdır, 2) Materyalizm ve Devrim, 3) Antisemitizmin Psikanalizi adlı üç tipik yazısını bir araya getirip kendi eklediği bir inceleme ve eleştirme yazısıyla birlikte almanca olarak yayımlayan Walter Schmihle'nin Sartre felsefesinin gerçekten iyi bir kesitini vermiş olduğunu düşünerek 1962 yılında türkçeye çevirip DÜŞÜN YAYINEVİ'nde bastırmıştık. Çabucak tükenen ve birazı da yangına kurban giden işbu yapıtın iki yıl geçmeden yeniden basılmasının gerekli görülmesi yalnız belirli bir felsefe türüne karşı artan ilgiyi değil, genel kültür hayatımızın canlılığını da göstermesi bakımından sevindiricidir. Ne var ki, yapıtın ikinci defa bastırılmasını üstüne alan "ATAÇ YAYINEVİ" teknik düşüncelerle onu ikiye böldüğünden bir bakıma ruh bütünlüğü de bölünmüş oluyordu. İlk basımın önsözünde haklı olarak denildiği gibi "Sartre hakkında ancak alman çevirmenin yazdığı sonsöz okunduktan sonra bir sonuca" varılabilirdi.

Onun için ben Sartre'in, üç yazısından en uzununu olan elinizdeki "Antisemitizmin Psikanalizi"ni yeniden yayımlanırken alman çevirmenin eleştirisini dışarda bırakmayı doğru bulmadım ve okuyucunun dikkatini bu noktaya çekerek iki kitabın birlikte okunmasını tavsiye etmek ihtiyacını duydum. Okuyucu bu tavsiyenin yerinde olduğunu anlamakta gecikmiyecektir; çünkü eleştiri yazısında Sartre'in genel Eksistansiyalizm felsefesindeki özel yeri belirtildikten başka KIERKEGAARD'danberi çizdiği yörünge de kısaca gösterilmektedir.

Benim ödevim alman çevirmenin, çalışmasındaki bütünlüğü bozmadan yapıtı elden geldiğince temiz ve anlaşılır bir türkçe ile okuyucuya sunmaktan ibaretti, şimdi de öyledir. Benim hizmet payımın başarı derecesini değerlendirmek ise okuyucuya düşer.

E. T. Eliğin

YAHUDİ SORUNU ÜSTÜNE DÜŞÜNCELER

I

Antisemitizmin psikanalizi

Bir kişi, yurdunun mutsuzluğundan, ya da kendi özel talihsizliğinden toplumdaki Yahudi elemanları sorumlu tutar, bu kötülükleri ortadan kaldırmak için Yahudilerin bazı haklarını kısmak, onları kimi ekonomik ve sosyal görevlerin dışında bırakmak; yurttan kovmak, ya da büsbütün yoketmek gerektiği düşüncesini savunursa, o kişinin antisemitçe "görüşler" beslediği söylenir. Bu "görüşler" sözcüğü düşündürücüdür. Evin hanımı soysuzlaşmaya yüz tutan bir tartışmayı kesmek için onu kullanır, ve bununla demek ister ki 'Bütün görüşler eşit değerlidir. Bu, düşüncelerin incitici tonunu yumuşatır, çünkü onları bir beğeni, bir zevk meselesi yapar. Her beğeni doğaldır, her görüş caizdir; beğeni, renk seçimi ve görüşler üstüne çekişilmez. Demokrasi adına, düşünce özgürlüğü adına Yahudi düşmanlığı etmeği antisemit kendisi için her yerde bir hak sayar)'Büyük Devrimden buyana, bizler (çözümsel) analit bir düşünme, bir görüş yöntemi benimsemişizdir; herşeyi b i l e ş i k görür, katmanlarına ayırmak isteriz; insanları ve karakterleri, her taşı yan yana gelmiş, iç varlığı etkilemeyen, mozayikler gibi alırız. Onun için, antisemitik düşünüş bize, aslında değişikliğe sebep olmadan, herhangi başkalariyle birleşip kaynaşabilen bir molekül gibi görünür: Bir kişi iyi bir koca ve baba, örnek bir yurttaş, kültürlü ve insancıl olur da, öte yandan yine antisemit olabilir sanırsınız. O sevgi heyecanlarına açık olabilir, oltayla balık avlamaktan hoşlanabilir, din konularında hoşgörülü olur, orta Afrika yerlilerinin yaşayışları üzerine yüce düşünceler besliyebilir de, öte yandan Yahudilere de kin bağlamış bulunabilir. O eğer Yahudilerden hoşlanmıyorsa, denemeleri kendisini onların kötülüğüne inandırmış istatistikler Yahudi tehlikesini meydana çıkarmış, belirli tarihsel etmenler yargısını etkilemiş olmalı, denir.

Demek ki, bu görüş görünürde yalnız dış nedenlere bağlanmış oluyor: Kim isterse onu, antisemitin kendisiyle uğraşmadan, inceli-

yebilir, istatistiklere başvurarak 1914'te orduya giren Yahudilerin yüzdesini çıkarabilir; bankerler arasında, endüstri beyleri, doktorlar ve avukatlar arasında tuttukları yere bakabilir; ve nihayet Yahudilerin Fransız tarihindeki yerlerini gözden geçirebilir. Bu inceleme, sözde nesnel bir durum; antisemitizm denilen duygu-düşünce yönünü yine tamamiyle nesnel olarak açıklayan, grafiklerle belirtilebilir bir gerçek durum ortaya çıkarır; 1870 ile 1914 arasındaki gelişmeyi bütün ayrıntılarıyla gözönüne serebilir. Buna göre, antisemitizm, görünürde bir yandan salt öznel bir beğeni, başkalarıyla birlikte kişiliği yaratan bir beğeni sayılırken; öte yandan da rakamlar ve ortalama sayılarda dile getirilen ekonomik, tarihsel ve politik verilerle koşullu bir sosyal olay gibi açıklanmak istenir. Bu iki görüşün birbirine aykırı olduğunu söylemek istemiyorum; yalnız onların tehlikeli, çok tehlikeli yanlışlar olduğunu söylüyorum. Hükümetin bağcılık politikası üstüne özel düşünceler beslenebilir, yani düşünüp taşındıktan sonra Cezayir'den Fransa'ya üzümlerini içertilmesi beğenilir, ya da beğenilmez; çünkü burada söz konusu olan, bir yönetim tedbiri üstüne düşüncesini söylemekten ibarettir. Ama belirli varlıkları hedef aldığı açıkça belli olan, onları haklarından yoksun etmek, ya da büsbütün yoketmek amacı güden bir *dogmaya* bir *görü*ş de-yip geçemem. Antisemitin hedef aldığı Yahudi, yalnız yönetsel, ya da tüzel görevleri ve yurttaşlık hakkıyla nitelenen şematik bir varlık değildir. O Yahudi oğlu Yahudi, dış görünüşünde, saç renginde, belki giyiminde ve sözde karakterinde kendini belli eden bir *insandır*. Antisemitizm düşünce de değil, düpedüz bir tutkudur. Onun bir öğreti kılıfına bürünmesine aldanılmamalıdır. (İlmli antisemit ki-bar, çoğu zaman nazik bir adamdır; o size yumuşak bir sesle der ki: "Ben Yahudilerden nefret etmiyorum, yalnız ulusal yaşayışta daha az pay almaları gerektiğini söylüyorum." Ama biraz sonra, şöyle biraz kızışınca, dilinin altında sakladığı baklayı çıkarır: "Çevrenize dikkatle bakacak olursanız, Yahudilere karşı beslenen duyguların pek hoş olmadığını anlarsınız. Adamlar bende bayağı fizik bir hoşnutsuzluk uyandırıyorlar." Belki yüz kere duyduğum bu kanıt üstünde durulmaya değer:)

(O, herşeyden önce tutku mantıkına dayanır. Bütün ciddiliğiyle şöyle diyebilen adam, tutkudan başka neye dayanabilir? "Domateste bir hal var, yemeye kalktım mı, tüylerim diken diken oluyor!" Bununla birlikte, görülüyor ki, antisemitizm en ilmlı, en ince biçimlerinde bile, bir bakıma akıllıca sözlerle dile gelen, ama fizyolojik değişmelerdek varabilen bir kafa bozukluğudur da.) (Kimi erkekler,

seviştikleri kadının Yahudi olduğunu anlar anlamaz iktidarsızlığa düşmektedirler. Kimi insanlar Yahudilerle karşılaşınca tiksiniyorlar; tıpkı Çinliler, ya da zenciler karşısında tiksinti duyanlar bulduğu gibi.) Ne var ki, bu tiksinti asla organik bir nedenden ileri gelmez, ırkı üstüne birşey bilmeseydi, o erkek Yahudi sevgiliyle düşüp kalkmağa rahatça devam edecekti. O tikslenme duygusu bedene ancak ruhtan geçerek ulaşabilir. O, ruhsal bir tutumdur, ama kökü öyle derindir ki, isteri sayrılığında olduğu gibi, kolayca fizyoloji alanına atıyabilir. Bu tutum deneye, yaşantıya dayanmaz (Belki yüz kişiden antisemitliğinin nedenini sordum, çoğundan aldığım cevap genel olarak Yahudilerde bulunduğu ötedenberi ileri sürülen kusurları saymak şeklinde oldu: "Onlardan nefret ederim, çünkü bencil-dirler, entrikacı, yapışkan ve kabadırlar..." gibi.)

— Ama hiç değilse birkaç tanesiyle düşüp kalkıyorsunuzdur?

— Allah göstermesin!

Bir ressam, bana şöyle dedi: "Yahudilerden hoşlanmam, çünkü beğenmiyen, eleştirici tutumları ile hizmetçilerimizi saygısızlığa, disiplinsizliğe alıştırıyorlar."

Ama, kimisi daha elle tutulur kişisel yaşantılardan söz açtılar. Yeteneksiz bir genç aktör, tiyatro kariyerinin Yahudilerce berbat edildiğini, çünkü hep küçük roller oynamak zorunda bırakıldığını söyledi. Bir genç kadın da şöyle dedi: "Kürkçülerle başım belâda. Beni aldattılar, en güzel kürkümü on paralık ettiler. Bunların hepsi Yahudiydi!" Bu genç bayan neden hoşnutsuzluğunun, öfkesinin vurgusunu daha çok Yahudiler üstüne bindiriyor da, yalnız kürkünün üstüne koymuyordu? Koymuyordu, çünkü antisemitizme bir anıklığı vardı.

Bir okullu genç, Yahudilerin kendisini kızdırdıklarını, çünkü "Yahudi doldurulmuş kurumların Yahudi adayları kayırmak için alabildiğine haksızlık ettiklerini" söyledi; "Bu yıl ben giriş sınavında elendiğim halde bir Yahudi arkadaşım kazandı. Hiç kimse iddia edemez ki, babası *Krakau*, ya da *Lenberg*'den gelmiş olan bu herif Ronsard'dan bir şiiri, ya da Virgil'den bir lîdi benden daha iyi anlar?". Ama o aynı zamanda "kalem tilkiliği" diye horladığı sınava hiç de hazırlıklı girmemiş olduğunu itiraf etti. Demek ki, bu genç başarısızlığını iki birbirini tutmaz yorumla açıklıyor, bu bakımdan, delilik nöbetlerinde kendilerini Macar kralı sanan, ama sertçe azarlanınca kundura tamircisi olduklarını itiraf eden ruh hastalarına benziyordu. Hiç tedirgin olmadan kafasını iki ayrı yolda işletebiliyordu. Dahası var: Tembelliğini mazur göstermek için, Yahudilerin

önünde verilecek bir sınava hazırlanmak için boşuna yorulacak kadar enayi olmadığını da sözüne ekledi; Yahudi adayların en iyi Fransızlara üstün sayılacağı belli duruyormuş: Oysa bu genç son listede 27. yeri alıyormuş. Kendinden önce 12 kazanan, 14 te elenen vardı. Yahudi rakipleri bulunmasaydı o kazanacak mıydı sanki? Elelenler arasında başta gelseydi, hattâ geçmiş olanlardan biri çıkarılarak buna giriş şansı verilseydi bile, neden Norman Mathieu, ya da Breton Arzell'den önce Yahudi Weil dışarda bırakılacaktı? Dosyumu böylesine kızdırmak için Yahudilerin sosyal durumuna ve insancıl niteliğine karşı kökü derine giden bir peşin yargısı bulunmak gerekti. 26 tahlilli yarışmacıdan onun elenmesine sebep olanın tam da o Yahudi genci olduğu sonucunu çıkarmak için bizim arkadaş kendisi hayatına tutkularını kılavuz etmeği önceden kararlaştırmış olmalıydı.

Yahudi kavramını yaratan deneme değildir, ya da denemeyi peşin yargı bozmaktadır. Yahudi olmasa entisemit onu uydururdu, yaratırdı. Peki, denecek, somut denemeler ortaya sürmeden de antisemitizmi belli birtakım tarihsel gerçeklerle açıklamak gerekmez mi? O nihayet gökten düşmedi ya! Bu itirazı karşılamak kolaydır. Çünkü Fransız tarihi Yahudiler üstüne hiç birşey söylememekte. Yahudiler 1789'a değin ezgi-baskı altında bulunuyordu, ancak daha sonraları ulusun hayatında ellerinden geldiğince rol almışlardır.

Serbest yarışmadan elbet faydalanıp zayıfların yerlerini almışlar, ama bunu benzeri Fransızlardan ne daha çok, ne daha az yapmışlardır. Fransa'ya karşı suçları da yoktur, hayınlıkları da. 1945'de orduya katılan Yahudilerin azlığı hatırlatılacak olursa derim ki, bu sonuca istatistikler karıştırılarak varılmıştır, yoksa durumda bir aykırılık yoktur. Cephe askerlerinin herbirinin kendi daracık sektöründe musevî vatandaş pek seyrek rastlaması ise şaşılacak şey değildir.

İsrailoğulları üstüne tarihin söylediği şeyler hep kendi tarih anlayışımıza bağlı olduğundan, açık bir "Yahudi hayınlığı" örneğini yabancı bir ulusun tarihinden almayı daha uygun buluyorum: 19. yüzyılın kanlı Lehistan ayaklanmalarında Varşova Yahudileri, Çar'dan gördükleri politik kayırmalar dolayısıyla, pasif kalmışlardır. Ayaklanmalara katılmadıktan başka, yola-getirme ve tepeleme hareketleriyle sarsılıp hırpalanan ülkede ticaret işlerini büsbütün ellerine geçirip zengin olmuşlardı. Bunun tarihsel gerçeğe ne kerte uygun olduğunu bilmem, ama birçok Polonyalı bunun böyle olduğuna inanıyor, Yahudi düşmanlığının azışmasında bu olayın önemli payı ol-

duğunu belirtiyorlar. Oysa, ben olaya daha yakından baktığımda bir kısır-döngü karşısında bulunduğumu anladım. Çar'lar kendi ülkelerinde Yahudilere karşı bilerek ve isteyerek "programlar" yaptırdıkları halde, politik bazı düşüncelerle, Polonya'da onları koruyorlardı. Bu karşıt, bu tutarsız davranışın başlıca nedeni şu idi: Polonyalılar arasına geçimsizlik sokmak! Rus hükümetinin her yerde özümlemeyen, yabancı ve zararlı bir eleman saydığı Yahudileri Kiyef ve Moskova'da kılıçtan geçirtirken, Varşova'da kayırtması politikasının gereklerine uyuyordu. Bu yüzden asıl Polonyalılar Yahudi yurttaşlarına kızıp dış biliyor, onları, -tıpkı Rusya'da olduğu gibi? topluma malolmaz, yabancı ve düşman bir eleman sayıyordu. Çar'larca ve Polonyalılarınca aynı gözle görülüp, aynı muameleye uğratılan İsrailoğulları, kendilerini gerçekten yabancı topluluklar arasında görmeye alışır da yalnız Yahudi çıkarları peşinde koşmaya başlar ve zamanla, kendilerine yakıştırılan sıfatlara gerçekten uygun huylar, tutum ve davranışlar edinirse, buna şaşmak gerekir mi, Görülüyor ki, burada başrolü oynayan etmen; "tarihsel gerçekler" den daha çok, tarihin iplerini elinde tutanların Yahudilerle ilgili tasarımlarıdır. Yahudilerin ozamanki işlerini başlarına kakan bugünkü Polonyalılar bile, aynı duygu ve düşüncelerin etkisindedirler. Ataların kusurağlarından torunları sorumlu saymak için insanın pek ilkel bir sorum anlayışı taşıması gerekmez mi? Ancak böyle bir zihniyettir ki, evlâtların hep atalara benzediğini, gençlerin de yine ihtiyarlar gibi davranmak zorunda olduğunu, Yahudi karakterinin kuşaktan kuşağa değişmez bulunduğunu kabul edebilir.

İşte böylece 1940 Polonyalıları da Yahudileri yine "Yahudi" saydılar ve onlara tıpkı 1848'deki gibi davrandılar. Bu köklü, bu değişmez Yahudi tasarımı, benzer koşullar altında, bugünkü Yahudileri de 1848'deki ataları gibi davranmaya zorlarsa şaşacak ne var? Görünüşe bakılırsa, burada tarihsel gerçekler düşünceleri değil de Yahudi ile ilgili düşünceler tarih gerçeklerini belirliyor. Biraz derine kaydırsak, yine bir kısır-döngü ile karşılaşırız: Pek çok Yahudi avukatı vardır, deniyor, ama pek çok Norman avukatı bulunduğundan söz edildiği, ya da yakınıldığı duyulmuş mudur? Breton'ların hepsi hekim olsaydı, "Fransa'nın bütün hekimleri Bretagne'den çıkar" dan başka ne söylenirdi? İki arasında çok fark var, denecek. Şüphesiz var, var ama asıl göze çarpan nokta da işte budur: Normanı *Norman*, Yahudi'yi de *Yahudi* saymamız! Böylece bir yol daha meydana çıkıyor ki, ne yöne dönssek Yahudi ile ilgili peşin yargı en önemli etmen olarak karşımıza dikiliyor. Antisemitin Ya-

hudi düşmanlığı hiçbir dış etmene bağlı değildir. O düşmana-
lık kişinin kendi seçtiği bir tutum, yalnız Yahudiye karşı değil,
genelleyin adamoğluna, tarih ve topluma karşı alınmış bir du-
rumdur. O hem bir tutku, hem bir dünya-görüşü-
dür.

Kimi antisemitte şu, kiminde de bu özellikler baskın olabilirse
de, gerçekte hepsi birarada bulunur ve aynı ipi çeker.

Şimdi bütün bu düşünce karmaşasını gözden geçirelim:

Antisemitliğin bir tutku olarak belirdiğini yukarda söylemiştim.
Bu tutkunun özelliği kin ve öfke şeklinde belirir. Kin ve öfkenin ö-
zelliği ise genel olarak bir kıskırtmaya karşı tepki şeklinde gözük-
mektir. Filândan nefret ederim, çünkü bana acı çekirmiştir, sövmüş,
ya da alay etmiştir. Ama antisemitizmde bu nitelik yoktur, o tutku
kendini kıskırtması gereken olaylardan öncedir. Kıskırtıcı nedenleri
o kendisi arar bulur. Onların gerçekten incitici, öfkelenendirici olması
de keyfince yorumlar. Öyle iken, eğer antisemitle konuşursanız
adamakıllı heyecanlanıp coştuğunu görürsünüz. Bir hiddetin patla-
ması için insanın istiyerek kendini ona kaptırması gerektiğini de dü-
şünürsek, antisemit denilen kişinin hayatını istiyerek o tut-
kuya bırakmış, ya da ona göre ayarlamış olduğunu anlarız. Kaldı ki,
hayatını tutkunun hizmetine bırakanlar, aklın buyruğuna verenler-
den zaten daha çoktur. Kadın, ün, er, para biriktirme... gibi tutku
konuları genel olarak daha çok sevilir, Antisemit kin ve tutkusunu
seçmiş olduğuna göre, o tutumu seviyor da olmalıdır. Bilindiği
gibi, duygulu olmanın bu türlü hoş karşılanmaz. Bir kadını pek ar-
zulayan o kadından dolayı ve tutkuya inat alevlenmiştir. Aşk, kin ve
kıskançlığın dikte ettiği bir düşünceyi her çareye başvurarak savu-
nan tutkusal tanıtlara güvenilmez. Tutkulu yanıtlardan ve "mo-
noideisme" dedikleri saplantılardan sakınılır. Ama antisemit, tam ter-
sine, bunlardan hoşlanır. Peki, insan bilerek nasıl yanlış yargılar?
Saltıka (mutlaka) karşı duyulan özlemden!

Düşünen insan bilir ki, düşünceler yalnız olana kları dile
getirir, kesinlikleri değil! Başka düşünceler herşeyi yeni-
den şüpheli kılar. O nereye varacağını bilmez, herşeye "açıktır", bu
yüzden de dünya onu bir savsak sayar. Buna karşılık, (kimi
insanlar taşların sonsuz durgunluğundan hoşlanır, kaya gibi sarsıl-
maz ve nüfuz edilmez olmak ister. Her değişiklikten ürker: Bu yol
(değişiklik) onları nerelere götürür yoksa?) Bu "ben" önünde du-
yulan köksel korku, hakikat karşısında yürekleri saran ürküdür.
Sezgi ile bile farkında olmadıkları iç-gerçekten daha çok, o gerçeğin

ele gelmez, ulaşılmaz gölgesinden ürkerler. Varlıkları kendilerine bu
suretle belirlenmiş gözüktür, ama onlar koşuntsuzca günü gününe
yaşamak isterler. Edinilmiş, kazanılmış niteliklere hiç heves etmez-
ler, bunları yolları üstünde hazır bulmak isterler. Mantıktan kor-
karlar, onun için de mantık ile araştırmanın ikinci derecede rol oy-
nadiğı bir yaşayışı özlerler. Öyle bir hayat şekli ki, orada herşey
çoktan bulunmuş ve yerleşmiş olsun, eskidenberi ne olunmuş ise, hep
öylece kalınsın! Geriye tutkudan başka hangi çıkar yol kalır öyley-
se? Şimşek gibi keskin ve kesin inanç sağlıyan, mantıkı dizgin al-
tında tutan, denemeye boşveren, ömür boyu avutan ancak güçlü bir
duygu ile başı dönmüş olmaktadır. Kin antisemitin kendini seve
seve bıraktığı işte böyle bir inançtır. Mantık ve akıl yönünden gele-
cek itiraz seslerine kulağını önceden tıkamış olduğundan, Yahudi-
lerin insanlık hakları üstüne açılan tartışmaları dinlemez bile. O bu
halinde kendini pek beğenir. Görüşünü savunmak zorunda kalırsa
bunu terbiye ve nezaket gereği yapar, pek önemsemeden, şöyle dil
ucuyla, ya da bu konuşmanın tek bir amacı vardır: Kesin sezgisel
inancına yakışan söz kalıpları bulmak!

Antisemitlerin birkaç zekâ incisini yukarda vermiştim: "Yahu-
dilerden nefretim hizmetçilerimi dikbaşlılığa alıştırmaları yüzünden-
dir. Kürkçüler bana oyun ettiler de ondan..." gibi. Antisemitlerin bu
sözlerin boşluğuna akıl erdiremediklerine inanılmaz. Sözlerinin soya-
lığını, tutarsızlığını bile bile, eğlence için öyle konuşurlar. Sözlere
değer veren konuşukları varsa onları değerli üstüne kafa yorsun;
onlar bu sözleri yalnız oyun olsun diye söylemişlerdir. Söyleşi ile
hokkabazlık bile ederler, konuştuklarının sözlerini tartışır görüne-
rek maskaralık yaparlar. "Kötü inanç" şevki ile doludurlar, çünkü a-
maçları dayanıklı kanıtlarla tez savunmak değil, yalnızca ürkütmek,
ya da şaşırtmaktır. Çok sıkışınca susar, kapanır ve burun kıvıra-
rak, artık tanıtlama çağının geçmiş olduğunu söylerler. Kandırılıp
inandırılmaktan değil, gülünç olmaktan, ya da kendilerince kazan-
mak istedikleri üçüncü kişilerin yanında utanmaktan çekinirler.

Görülüyor ki, antisemitin tanık ve kanıtlara karşı kapalı olu-
şu inancının güçlü olmasından değil, ta baştan kapalı kalmağa kararlı
olmasından ileri gelmektedir.

Antisemit korkunç görünmeğe bayılır. Onu hiç kızdırmaya gel-
mez. Tutkusunun kargaşalığı onu nerelere sürükler, kendisinden baş-
ka kimse bilemez, çünkü bu tutku dışardan uyarılmış, ya da kıskır-
tılmış değildir. O peşin olarak kendi elinde bulunduğundan dizgini bir
kısır, bir bırakır, işine nasıl gelirse öyle kullanır. Kendinden emin

dir ve sözleriyle jestlerini hasmının gözünde okuduğu korku derecesine göre ayarlar. Elin gözünde gördüğü bu korkutucu hayali ken-di kişiliğinin bir yansığı olarak benimser ve böylece içinde asıl ben-liğini aramak zahmetinden kurtulur. Dışarı-dönük olarak yaşamağa karar vermiştir, kendini hiç aramıyacak, yalnız başkasına verdiği korkuda yaşıyacaktır. Ama bu onun kendinden, kendi üzerine gizlice bildiğı hakikatten ürkmesine engel değildir, akıl ve mantık kanıtlarına kulaklarını tıkamağa çalışması bu yüzdendir.

Ama bu adam, belki yalnız Yahudi konusunda böyledir de, baş-ka yerde akıllıca davranır, denecek. Hayır, böyle birşey olamaz! Bu-na örnek olarak, 1942 de sahte kimlikle yaşayan rakip iki Yahudiyi Almanlara jurnal eden balık tüccarını ele alalım. Bana temin ettiler ki, bu adam hep yumuşak huylu, dost, iyi ve iyilikçi bir adamdı. Ben bundan şüpheliyim. Suçsuz insanları insan değeri teslim etmekten çe-kinmeyen bir adamın insanla insan değeri üstüne bizim görüşümüzü paylaşacağına inanmam. Bakıp beslediğı insanlara karşı bile başka türlü olacağını sanmam. O bizim gözümüzle göremez, onun yumuşak başlığı bizimkine, gönül yüceliğı bizimkine benzeyemez: Tutku en-gel ve sınır tanımaz!

Antisemit Yahudinin akıllı ve çalışkan olduğunu bu bakımdan kendine üstün olduğunu itiraftan, çekinmez. Ama bu itiraf ona pa-halya malolacak değildir. O bu özelliğı âdeta turnak içinde anar. Çünkü onun değeri sahibine göre ölçülür. Yahudinin erdemleri ne denli çoksa, tehlikesi de o kerte büyüktür. Antisemit, kendi üstüne hayale kapılmaz. O orta sınıftan, hattâ aşağıya orta sınıftan oldu-ğunu bilir. Demek ki, ortadan bir adam! Yahudilere üstünlük iddia eden antisemit görülmemiştir. Ama o, bu ortadan oluşla böbürlenir, de utanmaz.

Antisemit, yalnızlıktan korkan bir adamdır, dâhinin yalnızlığın-dan da, kaatilin yalnızlığından da! O tipik sürü hayvandır, ne ker-te ufak olsa da, yine göze çarpmak ve kendisiyle karşılaşmak korku-suyla başını eğer ve büzülür, O antisemit olmuşa, Yahudi düşman-lığının moda olduğu toplum içinde bulunmasındandır. "Yahudilerden nefret ediyorum" sözü en iyi koro içinde bağırılır; böyle bağırın-mı, bir geleneğe, bir topluluğa tutunmuş olursun: Ortalama insan-lü olmayı gerektirir, ne de iddiasız olmayı! Tam tersine, ortadan olu-şun meydan okuyucu bir gururu vardır, antisemitlik ortadan oluşu değerlendiren, ortadan olanlara bir seçkinler zümresinden olmayı sağlayan bir akımdır.

Antisemit için akıl ve zekâ tipik bir Yahudi erdemi olduğundan bütün öteki Yahudi nitelikleriyle birlikte kolayca hor görülebilir. Bu Yahudinin her zaman yoksun kalacağı dengeli orta hiza için bir "ersatz" dır. Yurdunda, ocağında köklü gerçek Fransız iki bin yıllık tarihten ve sayısız ataların bilgeliğinden kuvvet almaktadır, denen-miş göreneklere ve törelere bağlıdır. O zekâyı ne yapsın? Onu çevreli-yen herşeyde yüz kuşağın emeğı vardır, ona düşen bu şeylerle kay-naşmak ve bütün erdemi onlara sahip olmakta görmektir. Gerçek değeri olan işte bu atalardan kalanlardır; parayla alınıp satılanlar değil! Antisemit, para, hisse senedi ve benzeri mülkiyet biçimlerini anlamaz, çünkü onları hor görür. Bu gibi değerler soyut semitik ze-kâya uygun düşen soyutluklar, zekâ uyduruklarıdır. Hisse senedi her ele geçebileceğinden, kimsenin malı sayılamaz, O zenginlik im-gesi olabilir, ama somut, elle tutulur bir mal, asla!

Antisemit yalnız ilkel, köylüce bir mal sahipliğinden anlar, bu sahiplik o malla gerçek ve sihirli bir ilintiyile bağlanmış, mal ile malsahibi karşılıklı etkilerin mistik bağıyla kopmaz bir şekilde kay-naşmış bulunmalıdır. O, toprağının şair sahibidir. Bu hal, sahibini içinden değiştirmiş, ona belli bir özel duyarlık vermiştir. Bu ince duygunun tabii sonsuz gerçeklerle, evrensel değerlerle ilgisi yoktur. Evrensel olan Yahudiye özgüdür, çünkü zekâ işidir. Antisemitin o ince anlağı ancak zekâ dışında kalan şeyleri kavrar. Başka bir de-yişle antisemitizmin temel kuralı odur ki, belirli bir nesneye sahip olmak demek, gizli bir yoldan o nesnenin özüne, içyüzüne ulaşmak demektir. Maurras'ın pekittiğı gibi, bir Yahudi Racine'in şu koşu-ğunu asla kavrayamaz: "Dans L'orient desert, quel devient mon ennui." En yırtık, en gelişmiş zekânın kavramadığı şeyi ortadan bir adam olan ben neden mi anlıyorum? Çünkü Racine bendedir, onun dili de tıpkı Fransız toprağı gibi benimdir. Yahudi belki benden daha te-miz Fransızca konuşuyordur. Grameri ve sözdizimini belki o benden daha iyi biliyordur, hattâ belki bir yazardır; ama bundan ne çıkar! O bu dili yirmi yıldanberi, ben ise bin yıldanberi kullanıyoruz. Onun üslup doğruluğı soyuttur, öğrenmedir, benim yanlışım bile dilin ru-huna daha uygundur.

Burada akla Barrès'in borsacılar üstüne eleştirisi geliyor. Ama bunda şaşılacak birşey yok ki! Yahudiler ulusun borsacıları değil mi zaten? Para ya da aklın kazanabileceğı ne varsa onlara bırakılmıştır, ama bu yalnız mavi dumandır. Orada yalnız ve ancak o elle tutulmaz değerler sayılmakta, daima elden kaçan değerler geçmektedir.

Böylece antisemit ta baştan pratik bir us-dışçılık (irrational-

lisme) tanımış oluyor. Onun Yahudiye karşı-koyuşu, duygunun akla, tek kişinin kamuya, geçmişin bu zamana, somutun soyuta, çiftlik ağasının taşınır değerler sahibine karşı oluşuna benzer. Birçok antisemitlerin -belki çoğunluğun- daha çok şehirlerin küçük burjuvaları arasında çıktığına da dikkat edilmelidir: Memurlar, hizmetçiler, ufak tüccarlar, yani bankalar yoluyla birşeyi bulunmayanlar! Ama Yahudilere karşı ayaklandıkları anda akıllarına hemen malsahibi oldukları düşüncesi geliyor. Yahudiye hırsız olarak düşündüler mi, kendilerini soyulabilecek bir adamın imrenilerek durumuna sokmuş olurlar. Yahudi, Fransa'yı soymak isteyince, onların öz malını hissetmenin bir aracı olarak seçmişlerdir. Yahudinin daha çok parası varsa, daha iyi ya işte; zaten para yahudiye yaraşır, akıl gibi onu da hor görmeleri tabiidir. Onlar gerçi Perigord'lu düşük derebeyinden, Deauce'lu köy ağasından daha az servet sahibidirler. Ama ne zararı var, Yahudi haydutlarına karşı dişbilemeğe başladılar mı, bütün Fransa'yı kendi yanlarında bulacaklarından emindirler. İyi ve gerçek Fransızlar hep birbirine eşittirler. Çünkü herbiri ayrı ayrı tek ve bölünmez Fransa'nın sahibidir.

Ben antisemitizme yoksulların snopluğu adını takacağım. Gerçekten öyle görünüyor ki, zenginlerin çoğu bu tutkuya gönülden katılmaktan ziyade, onu öz çıkarları için sömürmekle yetiniyorlar. Onların daha önemli işleri var. Yahudi düşmanlığı genel olarak aşağı orta sınıfta yayılıyor. Çünkü orada toprak mülkiyeti, saraylar, hat-tâ evler yok; az-çok para ile bankada birkaç hisse senedi! 1925 Al-Bu "kolalı yakalı proletarya"nın yalnız bir kaygısı vardı: Asıl proletaryaya benzemek! Büyük endüstriden dayak yemiş Junker'lerden hakaret görmüş olmasına bakmadan bütün gönlüyle onların ya-gibi giyinmeye heves ediyorsa, aynı hevesle kendini antisemitizme veriyordu, çünkü işçiler uluslar-üstü bir platformda bulunuyorlar ve çünkü Junkerler Almanya'ya hükmediyor, sonuna kadar da hükmetmeğe azimli görünüyorlardı. Ayrıca antisemitizm yalnız kinleri doyurmakla kalmıyor, olumlu zevkler de sağlıyordu. Yahudiye değer-siz, ya da zararlı varlık olarak gördüğü anda kendini bir seçkinler takımına maletmiş olurdu. Üstelik bu, çalışma ve iyi hizmet karşılığı olan bugünkü serbest seçkinlikten daha çok, her noktada bir doğumsal soyluluğu andırmaktadır. Onu elde etmek için çalışmak gerekmediği gibi, yitirmeğe de imkân yoktur. O, soyluluk insana her zaman için verilmiştir, o *Ding an sich*'tir.

Ama biz bu kendiliğinden önceliği herhangi bir değer yargısıyla karıştırmayalım. Antisemitin değere ihtiyacı yoktur. Değer de hakikat gibi aranıp bulunmak ister. Bu zor bir iştir; elde edilince de değer kolay kolay zaptolunmaz, şüpheli bir hale gelir. Ufak bir sürçme, bir yanlış ve o uçar gider. Biz beşikten mezara kendimizden ve değerimizden sorumluyuz. Antisemit kendi vicdanından nasıl kaçarsa, bu sorumdan da öyle sakınır. O, benliği için kaya durgunluğu, ahlâkı için de eski değerlerden bir merdiven benimsemiştir. Ne yaparsa, ne etse hep o merdivenin üst basamağında kalacağını düşünür. Oysa, ağzıyla kuş tutsa Yahudi, yine alt basamakta kalacaktır.

Antisemitizmin ruhsal art nedenleri oldukça aydınlanmıştır sanırım. Antisemit, kendi istem özgürlüğünden ürkererek *değişmeze*, yalnızlıktan korkarak *ortadanlığa* sarılır ve onulmaz ortadanlıktan kendisine bir soyluluk putu yapar. Bütün bu yapmacıklar için Yahudi ona gereklidir; Yahudi olmasa o kimden üstün olacaktı? Antisemitin dilediği gibi bütün Yahudiler yok olurse o yine birdenbire sıkı hiyerarşik bir toplumda kapıcı, ya da eskici kertesine düşer, "gerçek Fransız" olma değeri de, herkes öyle olacağı için, değerinden çok yitirirdi. Yurdu üstünde kutsal hakları olduğu duygusu uçar giderdi; çünkü ortada bunu yoksıyacak kimse bulunmazdı. Kendini gizlice zenginelere, güçlülere bağlayan anlaşma da çözüldü. Çünkü, aslında o da olumsuz niteliktedir. Yahudilerin dürüst olmıyan yarışma şekillerine yordduğu kendi başarısızlıkları için başka nedenler aramak, ya da içine eğilip bakmak zorunda kalırdı. Umutsuzluğa düşer, yukarı katlara karşı amansız bir kin bağlardı. Antisemit yoketmek istediği bir düşman bulunmadıkça, yaşıyamıyan bir tiptir.

Antisemitin ulaşmaya çabaladığı bu *eşitleştirmenin* demokratik anlamdaki eşitlikle bir ilgisi yoktur. Onunki, ekonomik katları olduğu gibi kalan bir toplumda gerçekleşmeli ve görevlerin çeşitliliğiyle uzlaşır olmalıdır. Antisemit, bütün *aryaların* eşitliğini ister, yeter ki, görevler merdiveni olduğu gibi kalsın! O iş bölümünden birşey anlamaz ve anlamak da istemez. Ona göre her Fransızın Fransızlık hakkı istemesi kendi yerinde, mesleğinde herkesle birlikte ulusun ekonomik ve kültürel yaşayışında emekdeşlik etmesinden değil, tüm ve bölünmez yurt üstünde herkes gibi doğumsal, onun için de su götürmez hak sahibi olmasından dolayı yerindedir. Antisemitin görüşüne uygun toplum -bizim de kabul edebildiğimiz gibi-, bir yanyana bulunuş toplumdur, çünkü onun mülkiyet ideali toprak mülkiyetidir. Antisemitler çok olduğundan, bunlardan herbiri, düzenli devlet içinde kör bir dayanışma topluluğu meydana getirmeğe yardım

eder. Her antisemitin bu topluluğa bağılılık derecesi ile benzeşme derecesi, deyim yerinde ise, bu topluluğun ısı derecesi ile uşağını nasıl birbirine yaklaştırdığını, yine bu düşmanlık sayesinde burjuva ailelerinin B e y konaklarına nasıl kabul edildiğini Proust'tan okuyabilirsiniz. Bunun böyle oluşu, antisemitin dayandığı eşityönlü (akordlu) topluluğun yığın toplulukları tipinde olmasından, ya da bir linç ve iskandal sırasında ansızın ortaya çıkan geçici topluluklar çeşidinden olmasındandır. Eşitlik burada görevlerin ayrışmamış olmasından doğar. Sosyal bağ öfkedir. Topluluğun belli kişilere karşı geniş cezalandırma tedbirleri almaktan başka bir amacı yoktur. Üyelerin ayrı ayrı özel görevler almış olmaması yığın güdülerinin ve tarserilerinin daha yeğin yayılmasına ve sarsılmasına sebep olur. Bireyler yığın içinde belirsiz olarak kümenin düşünüş ve tepkileri tamamiyle ilkelleşir. Bu gibi toplulukları ortaya çıkaran elbet yalnız antisemitizm değildir. Bir ayaklanma, bir cinayet, pek göze batıcı bir haksızlık onları ansızın yeryüzüne çıkarabilir. Ancak bu hallerde topluluk pek gevşek olur. Doğduğu kadar hızla silinir gider. Oysa, antisemitizm kin ve öfke taşkınlıklarıyla birlikte çekilip sönmez, yandaşlarının kurduğu bir topluluk olarak normal zamanlarda bile gizlice yaşar ve her antisemit ona dayanmakta olduğunu bilir.

Antisemit çağdaş toplum düzenini anıyamaz, *bunalm* sürelerini dörtgözle bekler ki, ilkel topluluk yine ansızın ortaya çıksın ve kaynama derecesini bulsun. O zaman küme ile kaynaşacak ve kendini yığınların akıntısına kaptırıp sürüklenecek. "Bütün Fransızlar birleşin!" diye haykırırken gözü önünde işte bir p o g r o m havası vardır. Bu anlamda antisemitizm yurttaşın devlet gücüne karşı gizli bir savaşı demektir. Bir arka sokakta kıstırdıkları yalnız bir Yahudiyi döven ve bu uğurda kanunu çiğnemekten çekinmeyen şu zıppır düşünme yolunda can sıkıcı sorun duygusundan kurtaracak güçte bir hükümet istediğini söylemesi pek mümkündür. Cumhuriyet bir sıkı elin yönetimi olmadığından boyun eğme ihtiyacı tersine dönerek isteniyor? Hayır! O gerçekte başkaları için sert bir düzen, ama kendisi için sorumsuz bir düzensizlik istemektedir. Yasa dışına çıkmak, hem de yalnızlıktan ve irade serbestliğinden sakınmak istiyor. Bunun için bir hileye başvuruyor: Yahudi seçimlere katılıyor, hükümet koltuklarında oturuyor; demek ki, devlet kökten çürüktür, belki ortada devlet bile yoktur; o halde onun yasalarını hiçe saymak doğrudur. Devlet olmayınca, yasa-tanımazlık suç sayılamaz, is-

yan sayılamaz. Şu halde antisemit için iki çeşit Fransa vardır: Biri, "gerçek" ama bulanık ve organsız hükümetli Fransa; biri de soyut, resmî ve Yahudileşmiş Fransa. Bu ikincisine saygı göstermemek, hattâ ona karşı gelmek yerindedir, doğrudur. Bu sürekli karşı-gelme elbette grupça sahneye konur, çünkü antisemit hiçbir durumda kendi başına düşünmeğe ve iş yapmağa yetenekli değildir. Grupta kendini bir azınlık partisi gibi görmek istemez. Yoksa, bu sıfatla bir program ortaya koyması, kendine bir yön çizmesi gerekirdi. Bu ise, girişkenlik, sorumluluk şevki ve irade özgürlüğü ister. Antisemit *birtlikleri* hiçbir şey yapmak istemiyor, her sorumu reddediyor, kamu oyunun bir parçası olmayı asla kabul etmiyorlar. Çünkü bu halde dahi bir program yapmak ve yasal tedbirler önermek zorundadırlar. Onlar "gerçek" ve bölünmez Fransa'nın duygularına tercüman olan ve katkısız bir grup olarak görünmeyi yeğ buluyorlar. Böylece her antisemit, az-çok *düzenli devlet* düşmanıdır. O disiplinsiz bir grubun itaatli üyesi olmak istiyor. O düzeni sayıyor, ama "sosyal" düzeni. Politik düzensizliği kışkırtması sanki Yahudileri dışarda bırakacak ilkel, tekyönlü ve ateşli bir sosyal düzeni yeniden kurmak istemesinden ileri gelmektedir. Bu esaslar ona, benim sapkın hürriyet demek istediğim türü kendine özgü bir bağımsızlık sağlar. Gerçek hürriyet sorun yüklendiği halde, antisemitin hürriyeti her sorumu reddeder. Antisemit daha varolmayan yetkensel (otoriter) bir toplumla yadsıdığı bir resmî ve hoşgörülü toplum arasında bocaladığı halde, kendisine anarşist denilmesinden ödü kopar. Niyetlerinin hiçbir söz ve eylemin ifade edemediği derin ciddiyeti ona belli bir şaklabanlık hakkı verir. Evet o bir şaklabandır, maskaralıklar eder, döver, "arıtır", çalar: Hepsi o iyi amaç uğruna.

Kuvvetli bir yönetim antisemitizmi azaltır, meğer ki, o hükümet programına girmiş olmasın! Bu takdirde antisemitizm biçim değiştirir. Antisemit, adı üstünde bir Yahudi düşmanı olduğu halde, nasıl Yahudilerin varlığına muhtaç ise, bir antidemokrat olduğu halde, demokrasinin de öz yavrusudur. Ancak bir cumhuriyetin koşulları altında serpilir ve iş görür.

(Anlıyoruz ki, antisemitizm düpedüz bir "görüş" olmayıp, ilgili insanın bütün kişiliğine sinmiş birşeydir. Ama bununla da onun tasvirini tamamlamış değiliz, çünkü o yalnız moral ve politik yön çizgileri çekmekle kalmaz, başlıbaşına bir felsefe, bir dünya görüşüdür de. Onu gereği gibi anlamak için bazı psikolojik kurallara el-atmak zorundayız.)

Antisemit der ki: Yahudi, Yahudi olarak kötüdür. Kötülüğün ta kendisidir. Şayet bazı erdemler edinmişse bile, bunlar da salt Yahudi oluşundan ötürü, onda kötülüğe, kusura dönüşmüştür; elinin emeği onun uğursuz damgasını taşır, bir köprü yapmışsa, muhakkak ilk ayağından son ayağına kadar uğursuzdur, çünkü Yahudi, elinden çıkını elinden çıkarsa başka Yahudi dokunduğu herşeye bir kötülük, ne bileyim ancak şeytanın bildiği iğrenç birşey buluşturur. Almanlar her yerden önce hamamlarla plâjları Yahudilere kapamışlardı. Bir Yahudinin bedeni girerse, bütün su munda olur sanıyorlardı. Yahudi soluklandığı havayı bile zehirler, vebalardı. Dayanılan temel ilkeleri soyut iddialarla formüllelemek istersek, şu sonuçlara ulaşırız:

Bir bütün parçalarının toplamı olmaktan daha çok ve daha başka birşeydir. O bütün parçaların anlamını ve iç varlığını belirler. Aynı oksijen, azot ve argon gazlarıyla havayı, hidrojenle birleşince suyu yaptığı gibi, yiğitlik erdemi bir hristiyan ile bir Yahudide aynı şey değildir. Her birey, bölünmez bir bütündür: Yiğitliği, büyüklüğü ve düşünüşüyle; gülüşü, yiyişi ve içişi ile çözülmez, bölünmez bir bütün. Antisemit dünyayı anlamak için sentetik düşüncede sığınak aramıştır, demek gerekiyor. O sayede bütün Fransa ile kopmaz bir birlik oluşturduğuna inandırmıştır. Sentetik düşünce adına İsrailoğullarının salt analizeci, eleştirici zekâsını yeriyor. Bir zamandır gerek sağda, gerek solda; hem tutucular hem sosyalistler arasında, burjuva demokrasisinin kuruluşu sırasında sayılı analizci düşünceye aykırı olarak sentetik ilkelere önem verildiği doğrudur. Ama gerçekte hepsinde eşit ilkeler söz konusu değildir, hiç değilse; uygulama, kullanma farkları vardır. Antisemit bunlardan ne şekilde yararlanmaktadır?

Antisemitizm işçiler arasında yok gibidir. Onlar arasında Yahudi yok da ondan, denecek belki. Durum böyle olsaydı, işçiler herhalde sızlanırlardı; demek ki, bu açıklama yersizdir. Naziler bunu çok iyi bildiklerinden, propagandalarını proletarya üstünde topladıkça hep "Yahudi kapitalizmi" sloganını kullanırlardı. İşçi sınıfı ne de olsa durumu sentetik olarak gördüğünden, antisemitizm metodlarını benimsemiyor. O işin tümünü uydurma ölçülere, terimlere göre kesip biçecek yerde, ekonomik görevlere göre değerlendiriyor. Onun uğraştığı bu sentetik terimler ise burjuvazidir, köylülüktür, proletaryadır. Bunlar da ayrıca işçi ve işveren sendikalarına, sonra tröstler, karteller ve partiler gibi bağlı birliklere ayrılır. Böylece

işçilerin tarihsel olayları açıklayışları işbölümüne dayanan bir toplumun örgütsel yapısına tamamiyle uygun düşer. Onlara göre tarih, ekonomik kurumlarla birbiri içine giren sentetik grupların güçleri arasındaki sınışmadan doğar.

Antisemitlerin çoğunluğu, dediğimiz gibi, orta sınıfta bulunur, yani Yahudilerle eşit ve hattâ üstün yaşama düzeyinde bulunanlar arasında, başka bir deyişle; işverenler, tüccarlar, serbest meslek erbabı, asalak yaşayanlar gibi üretim dışı elemanlar arasında görülür. Burjuva yönetir, alır-satar, dağıtır, ama gerçekte üretim süresi dışında kalır. Onun görevi daima tüketmenle karşı karşıya bulunmak, bütün işi onunla alış-veriş yapmaktır. İşçi de her türlü uğraşmalarında daima nesne ile başbaşa, tarih yargıları kendi mesleksi durumunu ile sıkıca ilgilidir. Maddeler ve nesnelerle sürekli uğraşmasının kazandırdığı kafa yapısı, dolayısıyla toplumda daima sıkı yasalara göre etkiyen gerçek güçlerin verimini, sonucunu görür. Onun "Diyalektik materyalizmi" maddi dünya gibi sosyal dünyayı da aynı gözle gördüğünün bir ifadesidir.

Burjuva, helé antisemit burjuva ise, tarihi bireysel istemlerin etkisi olarak görmek ve açıklamak ister. Meslek görevlerini yaparken bağlı bulunduklarını hissettikleri hep aynı istem eylemleri değil midir? (1). Sosyal olaylar karşısında bunlar tıpkı, ayın ve güneşin ardında küçük bir tanrı varsayan ilkel budunlar gibi davranırlar. Evrenin gidişi gibi onların işlerini yöneten güçler de hep aynıdır: Entrikalar, dolanlar, birinin vicdan kararı ile ötekini gönül yüceliği, ya da yiğitliği... v.b. Burjuva sınıfından doğan antisemitizm bize böylece, yığın olaylarını tek tek kişilerin inisiyatifiyle açıklamak istemek gibi gözüküyor.

İşçilerin duvar ilânlarında ve gazetelerinde burjuvayı, antisemitin Yahudiyi tasvir ettiği şekilde göstermesi bizi şaşırtmasın; işçiye göre, burjuvayı burjuva yapan onun sosyal durumu, yani dış etmenlerin bileşik bir sonucudur. Başka bir deyişle, gözle görülür bazı niteliklerin sentetik birliği, davranışlarının bir toplamıdır. Antisemite göre, Yahudiyi yapan şey ise, ondaki Yahudilik ilkesidir, tıpkı Phlogiston (2), ya da haşhaşın uyutucu gücü gibi. Aldanmıyalım, kalıtımla ve ırkla açıklama teorileri sonradan ortaya çıkmıştır, bunlar da ötedenberi süregelen inanca bilimsel bir manto giydirme çabalarıdır.

(1) Burada mühendisleri, bilim adamlarını, yapı-ışleri üstencilerini (müteahhit) dışarıyorum. Kaldı ki, onlar arasında antisemite pek rastlanmaz.

(2) 18. yüzyılda, yanan cisimden çıktığı sanılan ruh (Çev.).

sından ibarettir. Mendel'lerden, Gobineau'lardan çok önceleri de Yahudiden tiksiniyordu. Bu tiksintiye tanık olanlar onu ancak Montaigne'in La Boétie'ye dostluğunu dile getiren şu sözleriyle belirtirlerdi: "Çünkü o o (şey) dur, çünkü ben o (şey) yum."

Bu metafizik eğilim hesaba katılmadan antisemitlerce Yahudilere maledilen şeylerin anlaşılması olacak şey değildir. Hayat ve kalınç mantık ölçüsünün bir gereği iken, Yahudi tüccarın onu bastırmak istediğini düşünememek metafiziksiz nasıl anlaşılabilir? Bunun gibi, ailesi, duyguları, alışkanlıkları kadar servetinin değeri ve kaynağı ile de belli bir ülkeye bağlı bulunan bir adamın enternasyonalist olabileceğine nasıl inanılır? Kimi sivri-akıllılar, Yahudilerin bir dünya egemenliği tutkusundan söz ediyorlar, ama elde bazı anahtarların ardında enternasyonal kapitalizm, tröstlerle silâh fabrikatörlerinin emperyalizmi saklıdır. Bir bakıyorsunuz, tam tersine, dişleri arasında haçer tutan bir bolşevik hayali! Şurada bir Yahudi banyerini -ki komünizmden şeytandan kaçır gibi kaçması pek belli bir şeydir- komünist tehlikesinden sorumlu tutarken, orada *Rosier* sorumlu sayarlar. Eğer Yahudiye akıl yolundan ayrılmaz, yarar ve çıkarlarına uygun davranan bir adam sayacak yerde bütün durumlarında "kötülük yapmaya mahkûm", nerdeyse metafizik bir "kötülük ilkesi" nin kölesi kabul ederseniz o zaman bütün bu gelişmeler ortadan kalkar. Ancak bu takdirde, Yahudi kendinin de mahvına sebep olacak işleri yapmaktan çekinmez. Bu ilke, tahmin edileceği gibi, sihirli, büyü bir şeydir: O bir yandan bir öz'dür, bir varoluş biçimidir, ateş nasıl yakmaktan vazgeçemezse, Yahudi de ne yapsa o kötülük ilkesini değiştiremez. Öbüryandan aynı büyü güc bir özgür irad e'dir de, çünkü Yahudiye yaptığından sorumlu tutmadıkça ondan nefret etmek nasıl mümkün olur? Yer-depreminden, ya da bir üzüm-biti salgınından nefret edilemez ya!

Yalnız unutulmasın ki, burada sözkonusu olan irade, özgürlüğü sınırlıdır, dardır. Yahudi ancak kötülük yapmakta hürdür. İrade özgürlüğü Yahudiye suçlarının, cinayetlerinin sonucundan sorumlu olsun diye tanınmıştır, yoksa kendini düzeltmek ve eğitmek için değil! Bu ne tuhaf bir irade özgürlüğü ki, öz-biçim'den önce gelip onu yapacak, yaratacak yerde kendisi tamamiyle ona bağlı ve bağımlı kalıyor, o özün usdışsal (irrasyonel) bir niteliğinden başka birşey olmuyor, ama yine de irade özgürlüğü olarak kalıyor?! Be-

nim bildiğime göre, bu anlamda özgür olan yalnız bir yaratık vardır: Kötülüğün ruhu demek olan şeytan! Demek ki Yahudi eşit şeytan, ya da öteki adıyla *Habis-ruh*! Yahudinin iradesi, Kant'dakinin tersinmiş olarak, salt ve nedensiz kötülüktür, kötülük iradesinin ta kendisidir. Böyle olunca dünyanın bütün kötülükleri (bunalımlar, harbler, açlıklar, ayaklanmalar, devrimler...) dolaysız hep ona yükletilebilir.)

Antisemit dünyanın aslında kötü olduğu düşüncesini benimsemez, hattâ ondan korkar, çünkü o takdirde arayıp bulmak, eğitip düzeltmek gerekir, adamoğlu kaderini, bütün tedirgin edici ve sürekli sorumiyle birlikte, kendi eline almak zorunda kalırdı. Anakötülüğü Yahudide bulmak kolaylığı varken, öyle tedirginlere kapılmak doğru olur mu? Eğer bugün uluslar birbiriyle boğuşuyorsa n e d e n i, rasyonalizmin bugünkü şekliyle emperyalizmi doğurmuş ve çıkar çatışmalarını savaşa kadar azıstırmış olması filân değil, hükümetlerin gerisinde saklı Yahudilerin kavga alevini tutuşturmuş olmasıdır. Eğer ortada bir sınıf kavgası varsa, bu ekonomik düzenin bozukluğundan filân değil, Yahudi elebaşlarının, çarpık burunlu kışkırtmacıların, işçilerimizi baştan çıkarmış olmalarından ileri gelmektedir. Görüldüğü gibi, antisemitizm eski Manicheizm dinine benzer. Ona göre acun iyilik ve kötülük ilkeleri arasındaki sürekli kavgadan ibarettir. Bunlar arasında uzlaşma olamaz, biri yenecek, biri yenilecek: Başka çare yoktur!)

Okuyun Geline'i, göreceksiniz ki, çizdiği gelecek-zaman tablosu korkunçtur. Yahudinin burnunu sokmadığı yer kalmamış, yeryüzü berbat olmuştur. A r y a (Avrupalı) açık vermemiye bakmalı, hiç pazarlığa yanaşmamalıdır. Ne yazık ki, iş isten geçmiş, Avrupalının soluduğu hava bile Yahudi vebâsiyle pislenmiştir. Nasıl, bu bir Katharer (1) papazının vaazına benzemiyor mu? Rasyonal-sosyalistlerin tezini böylesine savunan Celine, herhalde satılmış olmalı, yoksa ona yürekten inanamaz. Bu yazara göre, tek çıkar yol; yığın halinde intiharlardır, döllenmekten vazgeçmektir, ölümdür. Maurras gibiler yine daha az umut kırıcıdır. Bunlar i y i'nin son zaferine değin sürüp gidecek, yeneni yenileni belirsiz, bir sıra savaşlar haber veriyorlar: H ü r m ü z ile A h r i m a n kavgası.)

Görülüyor ki, antisemit Manicheizmi bir anlatma-açıklama aracı olarak kullanmıyor, hayır, eski Manicheizm inanı antisemitizmi açık-

(1) Manichizme yakın ve yeğin bir *Zühed* (askitlik) yolacı (Çev.). (11-12. yüzyıl).

hyor, belirtiyor. Şimdi soralım öyleyse: Peki, bu eski dinin bugünkü insanla ne ilişkisi olabilir?

Sınıf kavgası düşüncesiyle antisemitik Maniheizmi birbiriyle karşılaştırmak istiyorum: Marçistler için sınıf kavgası asla iyi ile kötü arasında bir çarpışma olmayıp, türlü insan grupları arasında bir çıkartmalar çatışmasıdır. Devrimci, proleterin görüşünü benimser, çünkü o kendi öz sınıfının görüşüdür; sonra da o sınıf ezilen sınıftır, sınıfların en kalabalığıdır, en önemlisi de, toptan insanlığın kaderi bugün sıkı sıkıya proletaryanıninkine bağlıdır, onun zaferi sınıf ayrılıklarının ortadan kalkması demek olacaktır.

Toplum düzenini değiştirmek devrimcinin amacı olduğuna göre, eski rejimi yıkmak istemesi doğaldır, ama bu yetmez, yeni bir düzen tasarlaması da gerekir. Ayrıcalıklı yukarı sınıflar sosyalist kuruluşta gönüllüce pay alsalar ve iyi niyetlerinin kanıtlarını açıkça gösterse, onları zorla yerlerinden koparmak için hiç sebep kalmazdı. Gerçi, bunların gönülden sosyalistlere hizmet sunmaları hiç beklenmez, ama bu onların ayrıcalıklı sosyal durumlarının sonucu olup, yoksa içlerinde bulunan, kimbilir nasıl bir şeytanın kendilerini bundan alkoymasından değildir, onları istemiye istemiye kötülüğe sürüklemesinden de değildir. Üst sınıflardan kopanlar, kolayca ezilenler arasına akıtılırlar ve kendilerine davranışlarına göre değer biçilir, ama "özlerine" bakılmaz. Politzer, bir gün bana: "Öz dediğiniz şeye mek parmak önem vermem!" dedi.

Antisemit Mahieist için ise başlıca önem yıkım üstündedir. Söz konusu olan, çıkarlar arasında bir çatışma değil, kötü ruh'un topluma verdiği zarar'dır. Ona göre iyilik herşeyden önce kötülüğü yoketmektedir. Antisemitin öfkeli tafrası gerisinde şu iyimser inanç saklıdır ki, eğer kötülük kovulursa iyilik, uygunluk kendiliğinden gelir. Demek ki, onun olumsuz bir görevi vardır: Yeni bir toplum kurmak değil, yalnızca eldekini ayıklayıp arıtmak gerek! Bu amaca ulaşmak içinse, "iyi niyetli" Yahudinin yardım etmesi faydasız, hattâ zararlıdır. Kaldı ki, bir Yahudi iyi niyetli de olamaz. Antisemit iyilik savaşçısı olarak kutsaldır, ama Yahudi de -tıpkı parya gibi, tıpkı sömürge yerlileri gibi- tabu altında bir çeşit kutsal taşır. Kavga dinsel-inansal bir alanda olduğundan, ister istemez kavga anlamaz, bir kalkınma planı tasarlayamaz. Hep tutkuların etkisi altında bulunduğu, davranışı hiçbir zaman yapıcı olmaz. Malaya'lının Tanrısı Amok gibi, onun için de bir öfke

köpürmesi uzun hesaplar isteyen bir girişimden daha iyidir. Kafa çalışması yorumculuktan öteye gitmez, tarih olaylarında yalnızca Habis-Ruh'un izlerini arar. Paranoya sayrılarını andıran karmakarışık ve çocukça buluşlara varması bundandır. Öteyandan antisemitizm devrimci akımları şaşırtarak, kurumları yıkmaktan daha çok, kimi insanları yoketme yoluna saptırır. Birkaç Yahudi öldürüldü, birkaç Havra ateşe verildi mi, antisemit kalabalık ödevini yerine getirdiğini sanır. Demek ki, bu akım teşvik gördüğü zengin sınıflara bir supap hizmeti yapmakta, rejim için tehlikeli olabilecek bir öfke ve kin dalgası bu suretle tek tek adamlara yöneltilerek savuşturulmaktadır. Bu çocukça ikicilik (düalizm) antisemitin tembel ruhuna ferahlık verir: Öyle ya, kötülüğü kaldır, iyilik kendiliğinden gelir! Artık uzunboylu aramıya, bulup ortaya çıkarmıya, sabır ile emek harcamıya hacet yoktur; etkisini denemek, sonuçlarını düşünmek, kendi moral seçme sorumunu yüklenmek hiç gerekmez. Büyük antisemitizm taşkınlıklarının ardında belli bir iyimserlik sezilmesi boşuna değildir: Antisemit iyiden işkillenmemek için kötülüğü seçmiştir. Açıkça söylemese de antisemitin düşünceleri ve sözleri ardında şu inanç saklıdır: Bir kutsal yıkıcı olarak o ödevini yerine getirdi mi, yitlik cennet yeniden bulunacaktır. Yalnız şu anda uzunboylu düşünme vakti yoktur. O istihkâm gerisinde durmuş, döğüşmektedir. Gerçekte bütün bu tafraların, öfke taşkınlıklarının başlıca amacı kendi tedirgin vicdaniyle başbaşa kalıp iyiliği daha başka yerde aramak ihtiyacı duymamaktır. Ama bu davranışın ardında daha çok şeyler vardır, öyle ki, bunların aydınlığa çıkarılması için Psikanaliz alanına girmemiz gerekiyor. Antisemitte Maniheizm köklü bir kötülük eğilimini pençelemektedir. Kötü ile uğraşmak antisemitin hem alınyazısı, hem ödevidir. Sonra başkaları gelip iyilik savaşına devam edebilirler. O şimdilik toplum öncüsü olarak çalıştırmaktadır, uğruna kavgaya girdiği arı erdemlere şimdilik sırtgeviyebilir. Onun gözü önünde yalnız kötülük hedefi vardır, bu hedefi açıp göstermek, ölçülerini alıp saptamak görevi onunundur. Yahudinin açgözlülüğünü, kaypaklığını, yalan-dolancılığını, türlü hayınlıklarını belirten dedikoduları, fıkra ve hikâyeleri toplamalı ve kamuya duyurmalıdır. Onun durmadan pislik eşelemesi bundandır.

Drumont'un "Yahudilemiş Fransa" adlı kitabı bir daha okunsun, görülecektir ki, "yüksek Fransız töreselliği" nin bu örnek yaptığı töreye aykırı iğrenç hikâyelerin bir dergisinden başka birşey değildir. Antisemitin karmaşık doğasını hiçbir şey bu kitaptan daha

iyi belirtmez. İyilik kavramını kendisi yapmak istemiyerek ürkü ile yaşıyor, ortamalı iyilik kavramıyla yetinmektedir. Antisemitin ahlâkı ne değerleri tanıyıp tanımlama ilkesine, ne Eflâ-tun anlayışında s e v g i'ye dayanır. O, yalnız en keskin afaroz ve sürgün kararlarıyla, en katıyürekli ve yolsuz buyruklarla kendini belli eder: Biteviye düşündüğü ve üzerine bir çeşit kendine özgü se-ziş ve biliş kazandığı şey kötülüktür. Sapık eğilimleri ile heyecanla-rını doyurmak için hep çılgınca edepsizlikler, cânice hareketler ta-sarlar ve bunları hep yüzüstü Yahudilere malettiğinden, vicdanı te-dirgin olmaz, o yüzden kendinde bir günah bulmaz.

Berlin'de tanıdığım bir protestanda cinsel tutku kadınlara kar-şı bir kin kılığına bürünmüştü, onları banyo trikotları içinde gördü mü, tepesi atıyordu. Ama bu öfkeleri doğuran vesileleri kendi arar bulur, sözelimi yüzme banyolarından ayrılmazdı. Antisemit de tıpkı böyledir. Onun Yahudi düşmanlığını bir katmanı onların kendi üstüne yaptıkları cinsel etkidir. Ama kötülük etme tutkusu ve me-rakı ne de olsa başta gelir, bu ise fikrimce daha çok s a d i z m alanına düşer.

O kerte çirkin kınama ve kargışlara konu olan Yahudinin ger-ekte büsbütün suçsuz ve zararsız olduğunu gözönünde tutmadan antisemitizmi gereği gibi anlamak yine mümkün değildir. Bunu bilen antisemit, Yahudilerin gizli birlikleri, tehlikeli gizli masonlukları üstüne söylentiler yayar ve dedikodular yapar. Oysa, karşılaştığı Yahudilerin çoğu zayıf, güçsüz insanlardır, zor kullanmak şöyle dur-sun, kendilerini savunacak halde bile değillerdir. Antisemit bunu da bilir ve onların bir pogrom sırasında nasıl debeleneceklerini hayal ederek için için sevinirler.

Antisemitteki Yahudi kini, İtalyanların 1830 da Avusturyalı-lara karşı, Fransızların 1942 de Almanlara karşı duyduklarına ben-zemez. Bu iki halde sözkonusu olan sert, zalim, soğukkanlı ezgici ve baskıcıları: Elllerinde silâhları, paraları ve siyasal güçleri vardı, ayaklananların onlara yapabileceği kötülük görecekları yanında hiç kalmırdı. Böylesine bir düşmanlıkta sadist duygulara yer bulunmaz. Antisemit için böyle k a h r a m a n l ı k durumuna düşmek teh-likesi yoktur, çünkü kötülük silâhsız pusatsız, görende korku değil, acıma duygusu uyandıran zavallı insanlar üstünde toplanmıştır. An-tisemit olmak bir şaka, bir eğlenmedir. Yahudileri döğmek, işkence etmek tehlikesizdir, onların yapabilecekleri tek şey; resmî makam-lara yanıp yakılmaktır ki, kanunların yumuşaklığı karşısında çeki-nilmiye bile değmez. Antisemitin Yahudiye karşı beslediği sadistlik

duygusu, ya da eğilimi öylesine güçlüdür ki, birtakım y e m i n l i antisemitlerin Yahudi dostlarla çevrili yaşadıkları bile olur; maze-retleri çoğun, "Bunlar başka Yahudilerdir, asıllarına hiç benzemez-ler" şeklindedir. Başlarda andığım ressam Lublin, Yahudi kırmını kötülemiyor, mahkûm etmiyordu, ama atölyesinin ocaklık gezinde GESTAPO'ca temizlenmiş bir Yahudi dostunun resmini bulundur-maktan da vazgeçmiyordu. Ne de olsa, antisemitlerin dostlukları iç-ten, özden değildir. Dedikodularında "İyi Yahudileri" bile ayırdet-mezler. Kendileri bazı Yahudi tanıdıklarında birkaç iyi nitelik bu-lunduğunu teslim etse bile, karşısındakinin de iyi nitelikli başka Ya-hudiler tanıması olabileceğine inanmazlar. Tanıdıkları birkaç iyi Ya-hudiyi tersine dönmüş bir sadizm ile korur görünmekten hoşlanırlar ama nefret ettikleri o halkın canlı tasvirini hiç gözden uzak tutmaz-lar. Antisemit kadınların Yahudi erkekleri hem çekici, hem de iti-ci buldukları çok görülür. Ben bir Polonyalı Yahudi ile gizlice düşüp kalkan bir antisemit kadın tanıdım. Bu kadın arasına Yahudinin ya-tağına gelip, omuzlarını, memelerini okşatıyor, ama daha fazlasına razı olmuyordu. Yahudi erkeğin saygısından, yumuşak ve zelif ha-linden, itilip incitilmiş erotik isteğin gizlice kıvranışından hoşlanı-yordu. Bu kadının başka erkeklerle yatıp kalkışı ise normaldi. "Gü-zel Yahudi kadını" sözünde pek gıcıklayıcı bir erotik anlam vardır ki, bu özel anlam örneğin "güzel Romanyalı", "güzel Çinli", "güzel Amerikalı" sözlerinde bulunmaz. Çünkü kandökme, zorla ırza geç-me gibi sadistçe tasarımlar ancak birinci halde rol oynamaktadır. Güzel Yahudi kadın, Kazakların saçlarından sürükliyerek yanan köyden dışarı götürdükleri kadındır. Kırbaqlama sahneleriyle zen-gin romanlar Yahudi kadına ayrı bir değer ve şeref kazandırmıştır. Bunun için açık-saçık edebiyatı karıştırmıya hiç hacet yoktur: Pon-son du Terrail'inkileri biryana bıraksak bile, "Ivanhoe" nin Rebek-ka'sından "Gilles" in Yahudi kadınına kadar en ciddi romanlarda on-lar önemli, özel bir rol oynarlar. Çoğunlukla ırzları yırtılıp insaf-sızca döğülen bu kadınlar ya ancak ölümlle şerefsizlikten kurtulur, ya da itaatli, horlanmış ama yine de seven hizmetçiler olarak, Arya kadınlarla evlenen hristiyan efendilerinin yanında kahlrlar. Folk-lorda Yahudi kadının oynadığı rolü belirtmek için bu kadarı yeter sanırım.

Profesyonel yıkımcı, "iffetli" sadist olan antisemit ruhunun de-rinliğinde bir c â n i'dir. Düşündüğü ve istediği Yahudinin ölümü-dür. Bütün antisemitler güpegündüz Yahudi kırmı istemezler eibet, ancak önerdikleri tertipler, gizlice istedikleri ö l d ü r ü m için

Ersatz yerine geçen alçaltma, ezgileme ve sürgün etme tedbirlerinden başka birşey değildir. İmgesel öldürüm! Bu ona günah duygusu yüklemeyi, vicdanı dinsiz kahr, yapılan cinayetse bile iyilik uğruna yapılmıştır. Kötülük kötülükle yokedilmek gerekmişse o ne yapsın? Fransa,, "gerçek" Fransa ona yargıçlık görevi vermiştir. Bu görevi hergün yerine getirmeye fırsat bulmuyorsa aldanmayın, ansızın başgösteren hiddet köpürmeleri, "domuz Yahudilere" karşı gürlercesine haykırdığı sözler hep idam hükümleri yerine geçer. Halk ağzı, "Yahudi yiyen" deyimini isabetle uydurmuştur.

Antisemit kendini bir *câni* olarak seçmiştir, ama "suçsuz" bir *câni*! O bu seçmeden de sorum yüklenmez. O kendindeki öldürme içgüdüsünü tanımış, ama onları kendine itiraf etmeden doyurmanın yolunu bulmuştur. Yaptığının kötü olduğunu bilmekte, ama ona i y i l i k uğruna yaptığından ve bütün bir ulus kurtuluşu ondan beklediğinden, kendini âdeta bir k u t s a l kötülükçü saymaktadır. Bütün değerleri tersindirerek, -örneğin bir kutsal orospuluk tanıyan kimi Hind yolaçlarında olduğu gibi- öfke ve kinin, yağma ve cinayetin, kısacası hertürlü zorbalık biçimlerinin saygı görüp alkış toplayabileceğine inanır. Alçakların en coşkun ve kızgın anlarında ise temiz vicdanla ve ödevi yerine getirmiş olmanın tatlı bilinciyle kendini kanatlanmış hisseder.

Antisemitin portresini burada tamamlamış oluyoruz.

Yahudilerden nefret ettiklerini söylemekten hoşlananlardan bazıları sonra bunu anımsamaz görünürlerse nedeni kinlerinin gerçek olmayışdır. Bunlar Yahudileri ne severler, ne de kollarına dokunurlar; ama onları savunmak için de parmaklarını oynatmazlar. Bunlar, gerçekten antisemit değildirler, hiçbir şey değildirler, "hiç kimse" değildirler. Ama birşey gibi görünmek de gerektiğinden yankı olmayı, megafon olmayı benimsemişlerdir. Kötülük düşünmeden, hiçbir şey düşünmeden ortada dolaşır ve yaydıkları ezberlenmiş beylik sözlerle bazı salonların kapısını açmayı başarır. Boşboğazdan başka birşey olmadıkları, kendilerinin olmanın, onun için de daha çok beğendikleri iri, cafcacılı sözlerle kafaları dolu olduğu halde kabara böbürlene gezip yürürler. Burada antisemitizmin rolü yalnızca desteklemek, haklı çıkarmaktır. Üstelik bu hık deyciler öylesine kofturlar ki, antisemitizm yerine herhangi başka bir haklı-çıkarma aracını da kabullenebilirler, elverir ki, "kibarca" olsun: Antisemitizm, yığın psikolojisinin konservatif bir Fransız yaratmak için yararlı bütün belirtileri gibi, "kibar" sayılır. Bütün bu boş kafalar sanıyorlar ki, eğer Yahudi bir yurt zararlısıdır! diye haykırmada

birbiriyle yarış ederlerse, kendilerini toplumun itibar yerlerine ve ısı kaynaklarına yaklaştıran kutsal bir töreden geçmiş olurlar. Bu anlamda antisemitizmin insan kurban edilen çağlardan birşey sakladığı söylenebilir. Derin içboşluklarını sezen bu zavallılara antisemitizm ne de olsa çok yararlı olmaktadır. Bu sayede onlar kendilerine bir tutku gölgesi sağlamış oluyor. R o m a n t i z m'denberi tutkuyu kişilikle karıştırdığımızdan, bu ikinci elden antisemitler kolayca bir savaşı üzü kazanabiliyorlar. Dostlarından biri, bu konuda benimle görüşürken, sık sık onlara gelip birlikte yemek yiyen bir kuzeninden sözaçardı. "Jules, İngilizleri hiç sevmez" denirmiş onun yanında, biraz da aile gururuyla. Dostum kuzeni üstüne bundan başka birşey söylendiğini de hatırlamıyordu. Jules ile aile arasında sanki bir anlaşma varmış gibi, yanında hiç İngiliz lâfı edilmezmiş. Bu dikkat ve sakınma kuzeni garip bir hayat ışıyla bezer, aile üyelerinde, bir çeşit töreye katılmışçasına, ciddi ve tatlı bir duygu yaratmış. Bazı olağanüstü hallerde ve yerlerde birisi Büyük Britanya ya da sömürgeleri üstüne dikkatle seçilmiş bir düşünce ortaya atar, ve kuzen de öyle dehşetli bir öfke gösterisine girişmiş ki, o anda büyük bir yaşama hazzı duyar ve bütün aile de bundan memnun olurmuş. Birçokları işte bu anlamda antisemitlerdir. Ama tıpkı İngiliz düşmanlığı numarası yapan kuzen Jules gibi bunlar da davranışlarının anlamı üstüne düşünmezler ve kendilerine bunun hesabını vermezler. Eğer bilerek, isteyerek, hesaphıyarak antisemit olanlar bulunmasaydı bu yansıklar, bu yelde sallanan borular dünyada onu akıl edemezlerdi. Ne var ki, antisemitizm biyol bulunmuştur, onlar canla başla çahşıp antisemitizmi yaşatacak, kuşaktan kuşağa aktaracaklardır. Artık antisemiti iyi anlıyoruz sanırım. O tedirgin, korkulu bir adamdır: Kendinden, kendi istem özgürlüğünden, içgüdülerinden, sorumlu olmaktan, yalnızlıktan, hertürlü değişiklikten, dünyadan ve insanlardan, kısacası herşeyden korkar, yalnız Yahudiden korkmaz!.. O gizli bir korkak, öldürme tutkusunu altbilince itmiş bir öldürgendir. Ya imgesel (sembolik) olarak öldürecek, ya da kalabalık içinde kimvurduya getirerek öldürecektir. Bir hoşnutsuzdur, hattâ bir isyancıdır, ama davranışının sonuçlarından çekinerek kendini tutar. Antisemit olmakla bir düşünce, bir görüş benimsemiş olmaz, yaptığı yalnızca bir kendini belirlemektir. O kendi "Ben" i için kayanın nüfuz-edilmezliğini, subayının emrini yerine getiren bir erin sorumsuzluğunu seçmiştir. Ne var ki, onun komutanı, buyurunu yoktur. O kendi çabasıyla birşey elde etmek istemiyor, herşeyi doğuştan hazır bulmak istiyor. Ona göre i y i , stan-

dard mal gibi hazır ve her kuşkunun üstünde olmalı, ellenmez ve yoklanmaz olmalı. Belki beğenmeyip başka bir i yi aramak zorunda kalırım korkusuyla başını kaldırıp ona bakmaz bile. Bu tip insan için Yahudi yalnız bir bahanedir, zenci, ya da Çinli başka yerde aynı rolü oynar. Yahudinin antisemite başlıca yararlığı onun tedirgisini daha doğarken boğmaktır, o bunu dünyadaki yerinin, kendisi daha anakarnında iken hazırlanmış olduğuna, o yeri almaktan kendisini hiçbir şeyin alıkoyamayacağına inanarak sağlar. Birtek sözle; antisemitizm insan olmak korkusudur, diyebiliriz. Antisemit kaya gibi vurdum-duymaz, sel gibi sürükler, yıldırım gibi yakar olmak ister -Evet, herşey olur, elverir ki i n s a n olmasın! O insan türünün soylu bir dölü değildir!

II

Ne de olsa Yahudilerin bir dostu vardır toplumda: D e m o k r a t. Ama bu zavalı bir savungandır. O bütün insanların hak eşitliğini ilân etmiş, hattâ insan hakları birliğini kurmuştur; kurmuştur ama çıkardığı b i l d i r i l e r onun durumundaki güçsüzlüğü belirtmekten başka bir işe yaramamıştır.

18. yüzyılda analitik ruha kendini kaptırdığından buyana demokratın gözü tarihin sentetik olaylarına karşı kör olmuştur. O ne Yahudi, ne Arap, ne Zenci, hattâ ne burjuva ve iş tanır; ona göre her zaman ve her yerde ö z d e ş kalan tek bir adamoglu vardır. Bütün toplumları yalnız b i r e y'lerden yapılmış sayar, tıpkı cisimlerin moleküllerden oluşmuş olması gibi. Bireyden anladığı da insan doğasının genel çizgilerinden oluşan kendine özgü bir, g e l i ş i m, bir k i ş i l e ş i m'dir. Bundan ötürü, demokratla Yahudi ne kadar konuşsalar, söyleseler anlaşılamazlar; aynı şeyden sözettiklerini sanırlar, ama değildir.

Antisemit, Yahudinin cimriliğini mi kargıyor, demokrat hemen cömertlerin de bulunduğunu söyler. Ne var ki, antisemit öyle kolay inananlardan değildir, onun demek istediği bir Yahudi cimriliğinin bulunduğudır, yani şu "Yahudi kişiliği" denilen sentetik birliğin etkisiyle meydana gelen özel cimriliktir. O cimri hristiyanlar bulunduğunu da bilir ve söyler, ancak bir Yahudinin cimriliği başka, bir hristiyanunki yine başkadır. Demokrat için ise böyle birşey asla olamaz, onca cimrilik bireyin karakter çizgileri arasında bulunan genel, değişmez bir nitelik olup, hertürlü koşullar altında hep aynı kalır. İnsan ya cimridir, ya değildir -İşte o kadar! İki

türlü cimrilik boş laftır. Demokrat, bilim adamının yaptığı gibi, tek insanı görmez, çünkü birey ona göre genel niteliklerin bir toplamından başka birşey değildir. Bundan şu sonuç çıkar ki, demokratın savunması Yahudiyi insan olarak kurtarıırken, Yahudi olarak batırır.

Antisemitin tersine, demokrat kendinden korkmaz. Onun başlıca korkusu içinde silinmekten çekindiği büyük yığın örgütleridir. Analitik düşünmeye bağlılığı bu yüzdendir, çünkü çözümcü kafa bu gibi sentetik şemaları görmez. Yahudide bir "Yahudi bilinci", yani ayrı bir İsrailoğulları topluluğu düşüncesi doğmasını hoşgörmez, tıpkı işçide "sınıf bilinci" doğmasını istemediği gibi. Demokrat, elinden gelse, herkesi yalnız kendisi olduğuna, yalnız kendisi için varolduğuna inandırmak ister. Ona göre "Yahudi yoktur", demek ki, bir "Yahudi sorunu" da yoktur. O Yahudiyi dininden, ailesinden, halkından kopararak demokratik ergitme potasına atmak, oradan çıplak ve yalnız, bütün öteki insanlara eşit bireysel bir varlık olarak çıkarmak gerektiğini düşünür: Amerika Birleşik Devletlerinde buna ö z ü m l e m e politikası adını vermişlerdir. Göç yasağı koyan kanunlar bu politikanın suya düştüğünü gösterdiği gibi, doğrusunu isterseniz, bütün demokratik görüşün iflâs ettiğini de ortaya koymuştur. Başka nasıl olabilir ki? Gerçek bir Yahudi elbet İsrailoğlu olduğunda direnecek ama bundan dolayı yüklenmiş olduğu ulusal ödevlerden de yanzırmıyacaktır. Yahudi için demokrat ile antisemit arasında bu bakımdan büyük fark yoktur: Birisi onu insan olarak yokedip yalnız Yahudiyi -paryayı- alıkoymak isterken, öteki de Yahudiyi yokedip onu yalnız insan olarak, yani yurttaşlık ve insanlık haklarının genel ve soyut öznesi olarak yaşatmak istemektedir.

En liberal demokrat bile antisemitizmden büsbütün uzak değildir, çünkü Yahudi kendini Yahudi olarak tanıyıp tanıtmaya cüret ediyor. Demokratın bu düşmanlığı bir çeşit şen ve hoşgörüülü ironide kendini belli eder: Sözelimi Yahudiliği kolayca farkedilen bir dosttan konuşulurken gülerken: "Yalnız pek Yahudidir haa!" ya da: "Benim Yahudilerde zoruma giden tek şey; sürüsel içgüdüleridir, birini işe almıyagör, bütün bir manga ardından sökün eder!" denir..

Alman salgını sırasında demokratlar, Yahudi koğuşurmalarının nefretlerini saklamıyorlar, ama arasına söyle iç çekmekten geri durmuyorlardı: "Yahudilerimiz sürgünden öyle bir hınçla geri dönecekler ki, antisemitizmin yeniden hortlamasından korkulur." Asıl korktuğu ise, koğuşurmaların Yahudide Yahudilik bilincini daha da keskinleştireceği düşüncesi idi. Antisemit Yahudiye Yahudi

olmasını çokgörüirken, demokrat onun kendini Yahudi olarak tanımasını hoşgörmez. Yahudi böylece dostu ile düşmanı arasında eli boğründe dikilekalmıştır. Bana öyle gelir ki, Yahudi için kızartılmakla haşlanmaktan birini seçmekten başka yapacak şey yoktur!

Şimdi bize şunu sormak düşünüyor: Yahudi var mıdır? Varsa nedir? Yahudi mi başta gelir, yoksa insan mı? Sorunun çözümü Yahudilerin yokedilmesinde mi, yoksa özümlemesinde mi? En nihayet, soruyu bir başka türlü koyup, başka bir çözüm yolu aranabilir mi?

III

Biz bir noktada antisemitle birleşiyoruz: Her ikimiz de insan doğasına inanmıyor, bir toplumu yalıtılmış, ya da yalıtılabilir (tecrit) moleküllerin bir toplamı olarak görmüyoruz. İnaniyoruz ki, biyolojik, fizik ve sosyal olayları bireşimsel (sentetik) bir ruhla kavramak gerekir. Bu bireşimsel görüş, ya da yöntemin uygulanmasına sıra geldiğinde yollarımız birdenbire ayrılıyor.

Biz ekzistansiyalistler bir "Yahudi ilkesi" tanımıyoruz, Maniheizt değiliz, "Gerçek" denilen Fransızın, atalarının deneylerinden, ya da geleneklerinden öyle emeksizce yararlanabileceğine de inanmıyoruz. Fizik niteliklerin kalıtım (irsiyet) yoluyla geçtiğinden çok şüpheliyiz, etnolojik terimleri ancak elde bilimsel belgeler bulunduğu yerlerde kullanırız. Yani Biyoloji ve Patolojide. Bize göre, insan herşeyden önce "durumu" ile *belirlenen* bir varlıktır; biyoloji, ekonomik, politik, kültürel.. v.b.. durumlarıyla bireşimsel bir, b ü t ü n oluşturur. İnsan üstüne yargı verirken d u r u m u'nu gözönünde bulundurmamak şarttır, çünkü olanaklarını belirliyen, onu biçimliyen bu durumdur. Ama öteyandan tutum ve davranışıyla o duruma anlam kazandıran da kendisidir.

Belirli bir durumda bulunmak demek bizce o durumu s e ç m e k demektir. İnsanlar durumlarına ve bu durumlar karşısındaki tutumlarına göre, birbirinden ayırdedilir. İnsanlarda ortak olan belirli bir töz, bir nitelik değil, belirli yaşama koşulları, yani birsıra engeller (yasaklar) ve buyruklar toplamıdır: Ölmek zorunu, yaşamaya çalışmak zorunu, başkalarıyla paylaşıp oturduğu bir dünyada onlarla düşüp-kalkma zorunu gibi. İnsanın durumu denilen şey, aslında işte bu koşullardır. Ya da, bir başka türlü söyleme istenirse, bütün durumlarda özdeş olan soyut ayırmaçların tümüdür. Bu halde, Yahudiye bütün başkaları gibi bir insan sayan demokrat haklıdır.

Ancak bu yargı bana, Yahudinin de başkaları gibi hem serbest, hem bağımlı olduğunu, ana-babadan doğup, acı tatlı günler gördüğünü, sevip nefret ettiğini ve nihayet ölüp gittiğini söylemekten daha çok birşey öğretmez. Bu pek genel ve bayağı bilgiler başka ne öğretebilirdi ki zaten? "Yahudi" nin kim olduğunu öğrenmek istersem onun bir insan olarak içinde bulunduğu durumu daha yakından tanımalıyım. Burada hemen şunu söyleyeyim ki, konumuz bütün dünya Yahudileri değil, yalnız Fransız Yahudileridir. Bir Yahudi ırkı bulunduğu doğrudur. Ama birbirimizi iyi anlayalım: Eğer ırk kavramından şu tensel (somatik), tinsel (ahlâksal ve zihinsel) niteliklerin rastgele karıştığı "Türlü yemeği" kastediliyorsa ben böyle birşeye inanmam. Benim faute de mieux (1) etnolojik nitelikler demek istediğim daha çok, Yahudilerde görülen kalıtsal beden biçimleridir. Ama bunda da çekinceli olmak, daha iyisi, tek bir Yahudi ırkından değil, Yahudi ırklarından sözaçmaktır. Bilindiği üzere, bütün S e m i t l e r Yahudi değildir. Böyle oluşu sorunu büsbütün karıştırıyor. (Öyle sarışın Rus Yahudileri var ki, kıvrıkcık saçlı bir Cezayirli Yahudiden daha çok Doğu Prusyalı bir "Arya" ya benzer. Gerçekte her ülkenin Yahudisi ayrıdır. Biz Fransızların İsrailoğlu üstüne kafamıza yerleştirdiğimiz tasarımı (hayal) komşularımızinkine hiç uymaz.)

Nazi rejiminin ilk zamanlarında Berlin'de bulunduğum sıralarda yanımda iki Fransız dostum vardı: Bunlardan biri Yahudi idi ve tam Yahudi tipinde bir görünüşü vardı: Eğri burun, yaprak kulaklar, kalın dudaklar... Bir Fransız onu ilk bakışta Yahudi olarak tanırdı. Ama o hem sarışın ve ince-uzun boylu, hem de telâssız tanırdı. Birgün SS lerden biri ona Yahudiye yüz metre uzaktan görse hemen tanıyacağını söyleyerek onu bıyık altından güldürmüştü. Öteki dostum ise Korsikalı eski bir katolik ailedendi. Kara ve hafif kıvrıkcık saçları vardı, kısa boylu ve şişmandı. Sokak çocukları onu gördükçe: "Jud, Jud!" diye bağırlar ve arkasından taş atarlardı, çünkü belli bir doğulu Yahudi tipini andırıyordu ve Almanların Yahudi tasarımlarına uyuyordu.

Üstelik, diyelim ki bütün Yahudilerde belirli ortak beden çizgileri vardır. Bu onların aynı karakter çizgilerine sahip olduklarını -birkaç dayanıksız karşılaştırma biryana bırakılırsa- tanıtlamaya ye-

(1) Sıkışınca, daha iyisi olmadığı için (T. Çev.).

ter mi? Kaldı ki, saptanabilir semitik tip özellikleri birbirine bağlı da değildir. Bu fizik beden ayırmaçlarını ayrı ayrı bir "Arya" da da bulmak kaabildir. Böyledir diye o aryanın, aynı bedensel özelliğe uyan, Yahudiliğe özgü, ruh niteliğine sahip olması gerekir mi? Elbet hayır, değil mi? Öyleyse ırk temeline dayanmak istiyen bütün teoriler boştur. ırk teorisi Yahudinin bölünmez bir bütün olduğu varsayımından kalktığı halde, ondan her parçası kendi yerinden kaldırılıp bir başka yere konabilen, bir mozaik meydana getirmekte- dir. Oysa, ne fizikten psişige sonuçlama olabilir, ne de psiko-fizyolojik koşutluk vardır. Somatik yapı çizgilerini "toptan" almak gerek- tiğini söyleyeceklere cevabım şudur: Bu "toptanlık" ya etnolojik çiz- gilerin bir toplamıdır, ki asla tam bir psişik senteze eşdeğer olamaz, bir küme beyin hücresinin bir düşünceye uyduğunu söylemekten da- ha çok değer taşımaz; ya da Yahudilerin fizik görünüşlerinden söz- ederken, beden ve ruh özelliklerini ancak sezgi yoluyla kavranabilen bir bütün halinde kaynaştırmak murat ediliyor demektir. O zaman ortaya Kohler anlayışında bir "Gestalt" çıkar. Antisemitler bir Ya- hudiye "kokusundan" bildiklerini söylerken, ya da Yahudiler için özel bir "korkma yetisi" taşıdıklarını iddia ederken bunu kastediyor olmalılar... Ne var ki, bedensel elemanları ilgili ruhsal elemanlardan ayrıca gözlemleyip incelemek mümkün değildir.

İşte orada, Rue des Rosier'de evinin eşğine oturmuş bir Yahudi görüyorsunuz. İlk bakışta ben onun Yahudiliğini okuyorum: Kara kıvrıkcık sakalı, eğrice burnu, yaprak kulakları, demir çerçeveli göz- lüğü, gözlerine inen kalıplı şapkası, sinirli ve telaşlı jestleri tuhaf bir ruhsal elemanlar kopmaz şekilde birleşmiştir. Sakalı kara ve kıvrı- cıktır, dedik, doğru, bu bir bedensel ayırmaçtır; ama beni asıl şaşı- ran, adamın bu sakalı isteyerek bırakmasıdır. Bununla açıkça de- mek istiyor ki; o Polonyadan gelen ilk göçmen kuşağındandır ve Yahudi topluluğunun geleneklerine bağlı kalmak niyetindedir. Sa- kalını tıraş eden oğlu sanki ondan daha mı az Yahudi? Öteki beden çizgileri, burun biçimi, yaprak kulakları... v.s.. salt anatomik özel- liklerdir. Ama kılık ve gözlük, yüz mimikleri, jestler gibi zihinsel ve toplumsal olanlar da vardır. Yahudiye ayırmaçlıyan bütün o be- densel, zihinsel, dinsel, toplumsal ve kişisel özelliklerin bölünmez tümü değilse; evet, elbet kalıtsal olmıyan ve aslında yalnız tek bir k i ş i ile tüm özdeş bulunan bu canlı sentez değilse, başka ne ola- bilir? Biz Yahudinin bedensel ve kalıtsal ayırmaçlarını onun duru- munun etmenlerinden ancak biri olarak görüyoruz, ama doğasının

bir temel koşulu olarak değil! Yahudiye ırkıyla belirlemek olama- yınca, şu halde onu dini-inanı ile ya da salt Yahudi-ulusal toplulu- ğuna bağlı oluşuyla belirlemekten başka çaremiz yoktur. İşte burada iş daha çok çatallaşıp karmaşık hale giriyor.

Çok eski bir çağda şüphesiz İ s r a i l denilen bir dinsel ve budunsal topluluk vardı. Ama bu topluluğun tarihi ikibinbeşyüz yıldan beri süregelen bir çözülme ve dağılma tarihi olmuştur. O ilkin egemenliğini yitirdi, sonra başına Babil tutsaklığı geldi, arkasından Fars boyunduruğu, en sonunda da Roma salgını çattı. Bu serüvende bir "kargınmışlık" görmek coğrafik kargınmışlıklar olabileceğini ka- bul etmekten farklı değildir. Oysa, Filistin'in durumu, antik ticaret yollarının kesiştiği yerde iki güçlü cihan devletinin arasında sıkış- mış bulunması o sürekliliği k a m u l a ş t ı r m a olayını yetesiye açıklar. Dağılan Yahudilerle anayurtta kalanlar arasındaki dinsel bağ, biricik olanaklı bağ olarak, gittikçe kuvvetlendi ve başka yer- lerdeki ulusal bağların yerini tuttu. Ama bu "aktarım" ortak bağ- ların bir tinselleşip zihinselleşmesi, dolayısıyla soyutlaşması demek- ti. Nitekim çok geçmeden hristiyanlık gelip Yahudiler arası ayrılığı, kopuşukluğu tamamladı. Yeni dinin ortaya çıkması Yahudi dünya- sının en ağır b u n a l ı m'ını doğurdu, yerli Yahudilerle dağılmış olanlar arasında keskin bir çatışma yarattı. İlk çıkışından beri hris- tiyanlığın gösterdiği dev gücü karşısında Musa peygamberin dini za- yıf düşüyor, çözülüp dağılmaya mahkûm gözüyordu. O yalnız karma- şık bir hoşgörü politikasıyla ve inatla tutunabilmekte idi. Ortaçağın bütün Yahudi koğuşurmalarına ve tedirginliklerine dayandı, ama A y d ı n l ı k çağının ve eleştiri ruhunun baskısına pek dayanama- dı. Bizim çevremizin Yahudileri dinlerine artık yalnız töre saygısıyla, ya da topluluğun hatırı için riayet ediyorlar. Dostlarımdan birine oğlunu niçin sünnet ettirdiğini sorduğumda, "Annemin hatırı için bir, bir de temizlik olsun diye" şeklinde cevap verdi. - Peki anneniz bu işe neden önem veriyor? - Dostları ile komşularından çekindiğin- den dolayı.

Bana öyle geliyor ki, ama, bu pek ayık ve soğuk açıklamalar geleneklere sarılmak, ulusal bir geçmişin yokluğu dolayısıyla töre- lerle göreneklerin geçmişinde kök salmak yolunda duyulan bulanık ve derin ihtiyacı örtmek için yapılmaktadır. Bu bakımdan din en el- verişli imgesel araç olsa gerektir. Musevilik, hiç değilse Avrupada, rasyonalizm ile hristiyanlık ruhunun ortaklaşa saldırısına dayana- mamıştır. Düşüncelerini sorduğum ateist Yahudiler, Tanrı konusu

üstüne tartışmalara daha çok hristiyanlığı gözönünde tutarak katıldıklarını söylediler. Saldırdıkları, kendilerini baskısından kurtarmak istedikleri, hristiyanlıktır. Onların tanrıtanımazlığı ile, katoliklikten "kopmak" istediğini söyleyen Martin du Gard'ın arasında fark yoktur. (Yahudi aydınları asla "Tevrat'a karşı" ateist değildirler, kötüleyip horladıkları din adamı da haham değil rahiptir.) Buna göre, sorunun verileri şöyle özetlenebilir: Tarihsel bir topluluk ilkin ulusal ve dinseldir, ama ilkin hem öyle hem böyle olan Yahudi topluluğu giderek somut özelliklerini yitirmiştir. Onu şimdi soyut tarihsel topluluk olarak göstermek yerindedir. Dağılmaları ortaklaşa geleneklerin çözülmesini doğurduğu gibi, ikibin yıllık göçebelik ve güçsüzlük onları bir tarih geçmişinden de yoksun kılmıştır. Hegel'in dediği gibi, eğer bir topluluk tarihini hatırladığı ölçüde tarihsel ise, denilebilir ki, Yahudi topluluğu en az tarihsel topluluktur. Çünkü, o ardında yalnız sürekli bir ezgi, uzun bir eylemsizlik çağı bırakmıştır. O halde, Yahudi topluluğuna bir *Birlik* görünüşü kazandıran nedir? Bu soruyu yanıtlamak için yine *Durum* kavramına elatmak zorundayız. İsrailoğullarını birleştiren ne dinleri, ne de toprakları! Eğer bugün aralarında bir bağlantı varsa, eğer hepsi aynı adı taşımayı hakediyorlarsa, bunun nedeni, hepsinin özdeş özellikte bir "Yahudilik *durum*'unda" yaşamaları, yani kendilerini Yahudiliğe mihlayıp damgalayan bir ortamda yaşamak zorunda bulunmalarıdır. Yahudiler bütün çağdaş uluslarca özümlemeye hazır ve elverişli iken salt istenmemeleri yüzünden Yahudi kalmış bir halk olarak tanımlanabilir. İsa peygamberin öldürülmüş olmasının günahı ta baştan beri Yahudinin omuzuna yüklenmiş ağır bir yüküdür (1). Sorum duygusu mantık öncesi çağlardan kalmış bir toplumun anlayışına göre öldürenle öldürülenin soyundan olmak arasında ayrım yoktur, yani ikisi de kargınmış (lânetlenmiş) sayılır. Ne de olsa bu, günümüzün antisemitizmini açıklamaya yetmez, bugün antisemit Yahudiye, dinsel buğuzun desteklediği, bir kin konusu olarak seçmiştir. Bu buğuz ve tiksinti ilgi çekici bir ekonomik olguya kaynaklık etmiştir: Kilise ortaçağda Yahudileri zorla özümlemeye çalışacak yerde, -ya da yokedecek yerde- gözyummuş, katlanmış ise, bunun da nedeni onların çok önemli bir ekonomik görev yüklenmiş olmalarıdır. Ortada yine ancak *kargınmışlarca* yapılması

(1) Oysa, dağılıp zamanlarında hristiyanlarca uydurulmuş ve giderek inanılmış masallardan başka birşey yoktur. Bilindiği gibi, çarşıha germe Romalıların idam usullerinden biri idi ve İsa bir siyasal asi olarak öldürülmüştü.

gereken *kargınmış* bir uğraş vardı: Para alışverişleri. Bir hristiyan, kendini leke lemeden bu işle uğraşamıyacağından, toprağı olmyan, askerlik hizmetinden uzak tutulan Yahudi için para ticareti biçilmiş kaftandı. Böylece eski dinsel kargışa, yeni bir ekonomik kargış katılmış, günümüzdek gelen bir çift lânet halkası olarak Yahudinin omuzunda asılı kalmıştı. Üretimsel olmyan bir işle uğraşmayı Yahudinin başına kakın edenler unutuyorlar ki, kendisine toplum içinde sözde bağımsızlık sağlıyan bu işe onu zorla sokanlar kendi öz atalarıdır. Bütün kapıları Yahudinin yüzüne kapatarak! Hristiyanlar Yahudiye *kendileri yaratmıştır*, demekle hiç abartma (mübalâğa) yoktur, çünkü onu, özümlemekten ansızın vazgeçip, giderek büyük ustalık kazanmaları pek doğal olan bir göreve iradesi dışında onları yöneltmişlerdir. Kaldı ki, bugün bu gerçekten ortada kalan bir anıdan başka birşey değildir, ekonomik görevlerde ayrımlaşma artık öylesine ilerlemiştir ki, Yahudilere herhangi özel bir uğraşı alanı kalmamıştır. Artık olsa olsa şöyle denebilir: Belirli alanlarda uzun süre alışıklık ve uzmanlık kazanan Yahudiler, sonra kendilerine de açılan bazı iş kollarına heves etmemişlerdir. Ne de olsa, çağdaş toplumlar eski anıları unutmuyor, onları bugünkü antisemitizmleri için kullanıp değerlendiriyorlar.

Bugünkü Yahudinin ne olduğunu anlamak için asıl hristiyan vicdanı sorguya çekilmelidir. Ama soru "Yahudi nedir?" şeklinde değil de, "Yahudiden sen ne yaptın?" şeklinde olmalıdır. Gerçek odur ki, Yahudi onu Yahudi sayan insanların bir yaratmasıdır. Çıkış yapılması gereken yalnız *gerçek* işte budur. Antisemite demok-ratın dediği bu anlamda çok doğrudur: Yahudiye *yapan* yalnız antisemitizmdir! Ne de olsa Yahudiye karşı beslenen bu kuşkuyu, gözetleme merakını, o maskeli düşmanlığı tek tek bağınazların arasına yaptıkları taşkınlıklara vermek elbet doğru değildir. Antisemitizm buraya kadar açıkladığımız gibi herşeyden önce, hukuk devletinin bağrında gizlice yaşıyan ilkel, kör ve karanlık bir topluluğun bir tepkisi, bir belirtisidir. Böyle olduğundan dolayı da onu büyük sözler ve jestlerle, öğütler ve uyarmalarla yenmek, yoketmek oluşlu değildir. Bu neye benzer bilir misiniz? Korkunç sonuçlarını bir kitapta toplayıp insanlara okutunca savaşın ortadan kalkacağını sanıya...

Yahudi, kendisine gösterilen yakınlığın, duygudashğın değerini bilir, bilir ya, yine de antisemitizmin, içinde yaşadığı ülkenin tamamlayıcı bir parçası olduğunu hiç unutmaz. Pek iyi bilir ki, demokratlar ve bütün öteki savunucuları gerçekte antisemitizmi yoketmek niyetinde değildirler. İlkin, düşünce özgürlüğüne saygı besliyen

bir toplumda, bir Cumhuriyette yaşıyoruz; sonra *kutsal birlik* (Union Sacrée) miti Fransızları hâlâ öyle etkiliyor ki, -hele uluslararası bunalımlar sırasında- azgınlığı artan antisemitizme alabildiğine ödün (taviz) vermekten geri durmuyor. Böyle ödün verme yatkınlığı gösterenler elbet yalnız iyi niyetli ve iyi yürekli demokratlardır, yoksa antisemit daima durduğu noktadan ayak bile kekitmez. O bir bağınazın bütün avantajlarından yararlanır. "Onu kızdırmıyalım, kıskırtmıyalım" derler, yanında yüksek sesle konuşmaktan sakınırlar.

1940'da birçok Fransızlar, belli arddüşüncelerle, Birlik (Union) öğüdü veren Petain'in hükümeti başına toplanmışlardı. Sonra bu hükümet, antisemitik tedbirler almıya başlayınca iyi niyetli "Petainist" ler ses çıkarmadılar. İçlerinden biraz tedirgin olsalar bile, ne yapabilirlerdi? Eğer Fransa birkaç Yahudi kurban ederek kurtulacaksa, buna gözyummak daha iyi değil miydi? Onlar antisemit değillerdi, -hayır, hâşâ!- rastladıkları Yahudilere selâm verip konuşuyorlardı bile! Acılarını ve üzüntülerini paylaşıyorlardı bile! Ama bu Yahudilerden birleşik ve ataerkil (patriarkal) bir Fransa düzenleme hayali uğruna kendi hayat ve kaderlerinin feda edildiğini anlamamaları beklenir miydi? Almanların yırtıcı pençelerinden, ya da ölüm kamplarından nasılsa kurtulanlar şimdi Fransa'ya dönüyorlar (1). Çokları ta baştanberi direnmeci (résistantes) idiler, birçoklarının Leclerc ordusunda oğulları, kuzenleri vardı. Şu anda Fransa coşkunluk içinde, sokaklarda kucaklaşıyor, kardeşlik andları içiliyor. Sınır kavgası bile şu anda unutulmuştur. Gazeteler harb tutsakları ile sürgünler üstüne sütunlar dolduruyorlar. Peki, niçin hiç Yahudilerden sözeden yok? Kurtulup yurda dönen Yahudiler, kutlanacak mı? Lublin gazodalarında canverenler anılacak mı? Günlük gazetelerimizde bu konu ile ilgili bir satır bile görülüyor! Sebebini sorsanız, antisemitleri kızdırmamak için, derler; oysa Fransanın şimdi her zamandan çok birliğe ihtiyacı var, derler. "Şimdi kendilerinden söz edilmemesi Yahudilerin de hayrına olur. Fransız toplumu dört yıl onlarsız yaşadı, onların yine içimize dönüşünü göze çaracak biçimde belirtmek doğru olmaz!" İyi niyetli gazetecilerimiz işte böyle düşünüyor.

Sanır mısınız ki, gerçek durum üstüne Yahudiler düşünüp taşınmaz? Sanır mısınız ki, bu susuşun sebebini onlar anlamaz? Bu tutumu beğenerek "bizden ne kerte az konuşulursa o kerte iyi olur"

(1) Yazı 1944 de çıkmıştır.

diye düşünenler yok değildir. Ama bu sözdeki burukluğu, acılığı kendini bilen, ırkına ve inancına güvenen bir Fransız sezebilir mi? İnsanın böyle bir feragat felsefesine, bir saklambaç politikasına varması için anayurdunda yıllar yılı düşmanlık sezmesi, her an uyanık kötü niyetin delillerini görmesi, daima sataşp saldırmıya hazır bir sözde kayıtsızlık ile karşılaşması gerekir. Yahudiler yurda gizlice dönüyor, ulusal kurtuluşun sevincini herkesle birlikte yaşıyamıyorlar, ne acı! Ben "Letres Française" de şöyle, fazla birşey düşünmeden, harb tutsaklarının, sürgünlerin, politik tutukluların ve Yahudilerin acıları üstüne birkaç satır yazdım diye bazı Yahudilerden dokunaklı teşekkür sözleri duydum. Bir yazar yalnızca Yahudi adını andı diye ona böylesine sıcak minnet duymaları için ne yaman bir yalnızlık, bir kimsesizlik duygusu içinde yaşamalı bu adamlar? Besselli ki, Yahudi onu ile de Yahudi sayan bir toplumda belirlenmiş (koşullanmış) bir "Yahudi durumunda" bulunmaktadır.

Yahudinin bağınaz düşmanları, ılıman savunucuları vardır. Demokrat ılımanlığı kendine bir meslek yapmıştır, uyarır, çıkışır, ama havra yakanlara hiç dokunmaz. Yürekten hoşgörülüdür, hoşgörülüğü snobluk derecesindedir, demokrasi düşmanlarını bile içine alacak kadar geniştir. Maurras'ın nerdeyse bir de hâ sayılması bu bakımdan ilgi çekicidir. Demokrat antisemite karşı hoşgöründen ayrılmaz, çünkü kendi geyusunu kazanlara bir çeşit hayranlık duyar. Belki kendi elinden gelmeyen zorbalığa, güç gösterisine karşı bir zaafı, bir özlemi vardır.

Üstelik bu eşit olmıyan güçlerin bir karşılaşmasıdır. Demokratın Yahudi haklarını daha sıcakça savunması için onun da Maniheist olması ve Yahudiye iyilik ilkesi olarak kabul etmesi gerekirdi. Bu nasıl olabilirdi? Demokrat aklını kaçırmamıştı ya? O Yahudinin avukathğını yapıyorsa, bunu onda insanlığın bir parçasını gördüğü için yapıyordu; ama insanlığın aynı şekilde savunulması gereken başka parçaları da vardı. O vakit buldukça Yahudi dâvasıyla uğraşır- dı, oysa antisemit tek bir düşman tanıyordu, bütün gücünü onun üstünde toplayabilirdi. Onun üstünlüğünü sağlayan bu idi. Azgınca saldıran ve gevşekçe savunulan Yahudi antisemitizmi her an canlandırıp ayaklandırması mümkün bir toplumda yaşamak zorundadır. Daha yakından yapacağımız gözlemlerde bu çıkış noktasını hiç gözden irak etmiyelim. Fransız Yahudilerinin çokluğu ufak, büyük burjuvalardan bileşiktir. Bunların işlerini, uğraşlarını ben "iyi ünlü" diye niteliyeceğim, çünkü b a ş a r ı denilen şey, kişisel ustalık ve beceriklilikten daha çok kazanılan üne, başkasının o adamlar ile ilgili

düşüncelerine bağlıdır. Avukat, ya hazır elbise tüccarı mısınız, müşteriniz ancak hoşla gittiğiniz, beğenildiğiniz oranda bol olur. Demek ki, bu meslekler yol, yordam bilmek ister. Kandırmak, yaltaklanmak, sempati ve güven kazanmayı gerektiriyor. Giyim-kuşamda kusursuzluk, onurlu ve kibar görünüş, müşterileri çeken sayısız gösterişler ve oyunlar arasında bulunur. Hepsinin başında adı iyiye çıkmış olmak gelir. İyi ad da ancak iyilik ederek kazanılır. Demek ki adı geçen işlerde başarının koşulu, insanlarla düşüp kalkmada başarı kazanmaktır. Yalnız toprağıyla uğraşan köylü ile yalnız elindeki madde ile uğraşan işçinin bu gibi hünere ihtiyacı yoktur. Yahudi, böylece kendini çelişik bir duruma sokmaktadır: Herhangi başka bir insanın da kullanabileceği araçlarla iyi bir ad yapıyor, ama bu iyi ad, ya da ün, baştanberi taşıdığı ve ne yapsa silkip atamayacağı kötü Yahudilik ünüyle çatışıyor. Maden ocağında, arabası üstünde, dö-kümevinde çalışan bir işçi Yahudiliğini kolayca unutabilir, ama bir Yahudi tüccar bunu dünyada unutamaz! O dürüstlüğü, elcilliğinin, binbir kanıtını verse, ağziyle kuş tutsa, yine ancak ve yalnız "iyi bir yahudi" ünü kazanabilir. O Yahudidir ve Yahudi kalacaktır. Yahudi, namuslu, namussuz diye anıldığını duyunca, bunun ne demiye geldiğini, öğülme, ya da yerilmeyi hangi tutum ve davranışlara borçlu olduğunu çok iyi bilir ve hatırlar, ama ona sadece Y a h u d i dedikleri zaman bu belli bir durum değil, yaptığı ve yapmadığı herşeye yapışık olan belirli bir t u t u m (allür) dur. Ona durmadan telkin edilmiştir ki, bir Yahudi daima Yahudice düşünür, uyur, yer, içer. O dürüst ise Yahudice dürüst, dolandırıcı ise yine Yahudice dolandırıcıdır. Ne var ki, Yahudi ne kadar arasa ve dene-se davranışlarında, dendiği gibi, bir özellik bulamaz, Biz kendimiz yaşayışımızın biçimini bilir miyiz? Bilemeyiz, çünkü nesnel bir gözlem yapamayacak kadar kendi kendimizle karışmışızdır. Ama Yahudi için durum aynı değildir: Birgün ansızın kafasına yerleşiveren "Yahudi" sözcüğü bir daha oradan çıkmaz. Kimi çocuklar, ilkokul sıralarında kendilerini yumrukla bu damgadan korumaya çalışırlar, çünkü "Yahudi suratlı!" sövüntüsünü duyunca deliye dönerler. Ne fayda, ırklarını daha ne süre bilmezlikten gelebilirler? Tanıdığım ailelerden birinde bir kız çocuğu onbeş yaşnadek Yahudi sözcüğü-nün anlamını öğrenmemişti: Fontenblö'lü bir hekim, düşman yaygı-nı sırasında torunlarını kökleri, asılları üstüne hiçbir şey öğretme-den büyütmeyi becermişti. Ama ne yazık ki, birgün acı gerçeği onlar da öğreneceklerdi. Kimi zaman çevrelerinde gördükleri mânalı bir gülümseme buna yeter, olmazsa bir tepeden bakış ya da bir dedi-

kodu bütün kuşkuları dağıtırdı. Bu öğreniş ne denli geç olursa çok tabii o denli yeğin olurdu! Ansızın anlarılardı ki, onlar üstüne kendilerinin bilmediği birşey bilinmektedir, evde duymadıkları bir sıfatla anılmaktadırlar. Birdenbire kendilerini alargada bulur, çocuk toplumundan dışarı atıldıklarını hissederler. Oysa, öteki çocuklar rahatça birbiriyle düşüp kalkmaya devam eder, özel adlarından başka ayrı bir lâkap, ya da sıfat kullanmazlar. Kafaları allak bullak olan bu yavrular evlerine dönünce babalarının yüzüne dikkatle bakar ve düşünürler: "Demek bu da bir Yahudi!" ve bütün baba saygıları uçar gider. Bu çocuklar, ömürleri boyunca o ilk bilinç şokunun etkisini duyar, silinmez bir şekilde damgalandıklarını düşünürlerse buna şaşılır mı? Ana-babanın cinsel ilişkisini ansızın öğrenen çocuğun tepki ve sapkuları üstüne çok şey söylenmiş ve sayısız örnekler gösterilmiştir. Ana-babasını dikkatle süzüp ilk defa, "Aa! Bunlar Yahudi imiş!" diyen mini-mini bir yavru da benzer tepki ve sapkılar olmaz mı? Ona Yahudi olmanın ayıp olmadığını, o sıfatla öğrenmesi gerektiği söylenir şüphesiz, ama çocuk artık neye inanacağını şaşır-mıştır, küçümseyip horlanma korkusuyla, öğünüp gönenme isteği arasında bocalamaya başlar. Sapada kaldığını görür, nedenine aklı ermez; çalışıp çabalar, ama ne yapsa başkasının gözünde Yahudilik barajını aşmadığına, aşamayacağına inanmak zorunda kalır.

Alman hükümetinin Yahudileri "sarı yıldız" takımıyla zorlaması halkta haklı bir öfke ve tiksinti yarattı. Bu tedbir Yahudi denilen insanı hor bakışlara çıplakça sunmak, türlü anlamlara gelen bakışların kurşunlarıyla delik deşik ederek kanlarını içlerine akıtmak demektir. Fransız toplumunda bu öylesine bir tepki yarattı ki, o zavallı damgalılara duygudaşlık gösterebilmek için elden gelen yapıyordu. Ama iyi niyetli yurttaşlardan gördükleri aşırı iltifatlar, kolboyu şapka çıkarmalar onu daha çok sıkıyor, ağırlamak ediyordu. Hele yaşlı gözlerin patetik bakışları altında büsbütün eziliyor, kendilerini acınan sakat yaratıklar gibi hissederek kahroluyorlardı. Acınma konusu olmak çoklarının sandığından çok daha yaralayıcıdır. Yahudilere düşen rol, bu erdemli liberal yurttaşlara bir şekilde kendilerini göstermek fırsatı vermekten ibaretti, yüce duyguların türlü jestler ve mimiklerle gösterilmesine vesile olma. Liberaller ise hürdü, isterlerse Yahudinin elini sıkarak, isterlerse suratına bir tükruk atabilirlerdi. Ahlaklarına, kendilerine seçtikleri yola göre, bir karar verirlerdi. Ama Yahudi, Yahudi olup olmamakta serbest değildi. Güçlü karakter sahibi yahudiler için kin ve tikslenme belirtileri görmek, iyilik ve acınma işleri görmekten yeğdi, çünkü k i n çoğun bilinçsiz bir tut-

ku olduğu halde iyilik ve acınma bilerek ve "lütfe" yapılan bir gösteridir. Biz bu psikolojik halleri öyle iyi biliyorduk ki, yıldızlı Yahudilere rastladıkça başımızı çevirmeyi yeğ bulurduk. Onlara de-ğen bakışlarımızdan utanıyorduk, çünkü biz istemesek de bu ba-kışlar onları yine de damgalamaktan geri kalmıyordu. Yapılacak en dostça hareket hiç birşey görmüyormuş gibi davranmaktı. Yalnız insana yaklaşmak için ne yapsak yine Yahudi ile karşılaşlıyorduk.

NAZİ buyruklarının, aslında önceden varolan, bir durumu da-ha çok belirtmekten, gerçekte kendimize tamamiyle uyan bir davra-nışı resmileştirmekten başka birşey yapmadığını bilmiyor muyduk sanki? 1940 Yahudisi gerçi yıldızlı değildi, ama adıyla, yüzü ve jestleriyle, daha bilmem kaç çeşit özellikleriyle kendini Yahudi ola-rak tanıtıyordu. Sokakta dolaşır, bir kahve, salon, ya da tecimevine girerken Yahudi olarak tanılıp damgalandığını hemen hissetmekte değil miydi? İçten ve sevimli jestlerle karşılansalar bile yine bir hoşgörü gösterisine vesile yapıldığını biliyor, tanıdığının bu vesile ile çevresindekilere şöyle demek istediğini seziyordu: Ben öyle küçü-men, darkafalı adam değilim, geniş bir görüş ufku var, antisemit değilim, ben insanlarda yalnız insani görürüm, ırklarına bak-mam.

Yahudinin kendine gelince, o herşeye karşın kendini bütün öte-ki insanlardan aşağı görmez. Düşünür ki, o da aynı dili konuşmak-ta, aynı ulusal emelleri besleyip aynı sınıf çıkarlarına hizmet et-mekte, herkesle birlikte seçimlere katılıp aynı gazeteleri okumakta, aynı görüş ve düşünceleri anlamakta ve paylaşmaktadır. Ama ona, iş aslında hiç de öyle değildir, sen de okur, konuşur, geçersin, lâkin bütün bunları hep "Yahudice" yaparsın diyorlar. Ne demek Yahu-dice yapmak diye soracak olsa alacağı cevap: "Hele dön de bir aynaya bak!" olacaktır. O da gerçekten dönüp aynaya bakar ve kendi hayalini tanır; tanır ya, herkesin onda varsaydığı "Yahudi niteliği" ni bir türlü göremez. Ne yapmalı öyleyse? Daha sonra gö-receğiz ki, Yahudi tedirginliğinin kökü bu yanıtsız soruyu durmadan tekrarlamasında, o belirsiz ama bildik, ama elegelemez ama çok yakındaki görüntü (fantom) ile hesaplaşıp, cenkleşip durmasında-dır. Onu bir musallat düş gibi habire kovalayan bu görüntü başkaları-nın önünde sezdiği kendi hayalidir. Denecek ki, bu hemen hepimiz için doğrudur, hepimizin kendi gözümüzden kaçan, ama çevremizde yerleşmiş bir karakteri, bir tipi vardır. Evet öyledir, o da yakın çev-remizle ilişkilerimizin doğurduğu bir tasarımdan başka birşey de-ğildir. Ama Yahudinin bundan başka ve ayrıca bir de Yahudiliği var-

dır, yani onun çevresiyle ilişkisi çift yüzlü, iki yanlıdır, aşırı b e-lirli'dir. İçinde yaşadığı toplumda, -hiç değilse normal zamanlarda- yurttaşlık haklarını serbestçe kullanabilmesi Yahudi için durumu da-ha da şaşırtıcı bir hale koyar. Acısı kat kat artsa da b u n a l ı m zamanlarında kendini hiç değilse elde silâh savunabilir, "Efendi ile Uşak" da Hegel'in anlattığı gibi, diyalektik bir tutumla baskıya kar-şı ayaklanarak özgürlüğünü yeniden kazanabilir; kargınmış Yahudi doğmasını onu omuzuna yükliyenlere karşı silâh gücüyle yadsıya, yoksıyabilir. Ama herşeyin susuk ve normal olduğu dönemlerde ne yapsın, kime karşı ayaklansın? O zaman kendini çevreleyen toplum-la uzlaşmaktan, törelerine uyup, partilerine karışmaktan başka çı-karyolu yoktur. Artık o da herkesle birlikte aynı namus ve şeref oyunlarını oynar. O da kimsenin kölesi değildir, kendisine serbest karışma sağlayan bir devletin hür vatandaşısıdır. Bundan dolayı da hertürlü toplum rütbeleri ve devlet kapıları ona da açıktır. Onur ni-şanları alabileceği gibi büyük avukat ve bakan da olabilir. Ama legal haklarının doruğuna çıktığı anda karşısına ansızın şekilsiz ve karışık, bambaşka bir toplum çıkarak, onu öfke ile aşağı iter. O zaman adam acı ile anlar ki, gördüğü bütün saygılar dışıdır, bü-tün mutluluk görünürleri boştur. En büyük başarılar bile onu şu "gerçek" denilen topluma maledemiyecektir. Bakan da olsa yine Ya-hudi bakan sayılacak, biryandan ekselâns, biryandan da parya mua-melesi görecekti. Gerçi açık ve özel bir direnme ile karşılaşmaz, ama yine de herşey ondan çekinir gibidir; çevresinde bir boşluk, bir oyuk meydana gelir, elini neye sürse, sanki kimyasal bir etkiye tu-tulmuşçasına, değişir ve bozulur.

Burjuva toplumunda değerler, insanların biteviye birbirine ka-rışması, yığınsal akımlar, töreler ve modalarla yaratılır. Şiirlerin, möbelerinin, evlerin, toprakların değerleri daha çok, hafif bir çığ gi-bi nesnelerin üstüne çöken o kendiliğinden yoğunlaşma ile meydana gelir. Değerler tamamiyle ulusal nitelikte olup, geleneksel ve tarihsel bir toplumun, normal işleyişinden doğar. Fransız olmak yalnız Fransa'da doğmuş olmak seçimlere katılıp vergi ödemek demek de-ğildir; o daha çok, Fransa'nın değerlerini kavrayıp, kullanmayı bilmek demektir. Hele onların yaratılmasında payın varsa bu benlik bilin-cini yükseltir, bütünle bir olma duygusunu derinleştirerek varoluşa anlam ve hürmet kazandırır. Bir XVI. Lui möblesini, bir Chamfort özdeyişini, bir Ile-de-France toprağını, bir Claude Lorrain tablosunu beğenip değerlendirebilmek demek kendini Fransız toplumundan his-setmek ve ona bağlılığı sessiz bir toplum andlaşması ile yenileyip

pekitmek demektir. Bulanık ve raslansal varlığımız birdenbire tüzel bir varoluş değeri kazanır. Bir Villon'u okuyarak, ya da Versay sarayını gözden geçirerek içten sarsılan her Fransız devletin bir parçası ve değişmez hakların bir öznesi olur. Ama Yahudiysen bu değerlere yaklaşmak yasaktır. Bu gerçi işçi için de böyledir, ama ne de olsa, onun durumu yine başkadır. İşçi burjuva kültürünü hor görürken, yerine kültür değerleri koymayı tasarlar. Yahudi ise, gerçekte kendini yadsıyan adamların sınıfındandır, onların beğenisini, yaşayışını paylaşmakta, elini onların değerlerine doğru uzatmaktadır; ama bu el nedense onlara ulaşamaz, bu göz onları görmez, bu insan onları gerçekten edinmez ve benimsiyemez.

Hakikat elbet böyle değildir. Kim inanır ki *Bloch, Cremieux, Suares, Cchwoob, Benda* Fransız yapıtlarını bir hristiyan bakkaldan ya da polisten daha az anlar? Kim inanır ki, *Max Jacob* bizim dilimizi "Arya" olan bir belediye yazıcısından daha az biliyordu? Yarı Yahudi *Proust, Rasin*'i bundan dolayı yarım mı anlıyordu? *Stendhal*'i kim daha iyi anlıyordu: Ünlü bir yazar bozuntusu olan "Arya" *Chuquet* mi, yoksa *Leon Blume* mu? Bütün bu doğrular ne yazık ki, pek yaygın olan yanlıştan hiç birşey değiştirmez. Bunun yanı sıra, ya da doğru olduğuna Yahudi kendisi karar vermek, hattâ kanıtını bulup göstermek zorundadır. Bu kanıt, bulunsa da onu reddetmek yine karşı tarafın elindedir. O bir yapıtın, bir töre'nin, bir çağın, bir stilin anlaşılmasında kendinden pek ileri de olsa, nesnelerin gerçek değerini, yalnız gerçek Fransa'nın Fransızlarına nasip olanı, bayağı sözlerle deneyişlendirilmesi mümkün olmayı kavrayamaz, bu onun bütün "yeteneklerini aşar". O okumuşluğunu, yaptıklarını boşuna ortaya serer, çünkü asıl bu okumuşluk ve yapıtlardır ki, Yahudinin gerçek değerleri kavramaktan ne kerte uzak olduğunu belli eder! Yahudi inanmalıdır ki, nesnelerin içrek anlamları ona daima kapalı kalmıştır, çünkü kendinin olmıyan gerçek Fransa, gerçek değerleri, gerçek takiti, gerçek ahlâkı ile onu bir duman gibi sarmıştır. O, dünyanın malını ele geçirmiş, isterse saraylar ve geniş topraklar edinmiş olsun: Tapu senetlerini cebine indirir indirmez, sanki büyülenmiş gibi, mülkler bambaşka bir anlam kazanır. Gerçek malsahipliği ancak bir Fransız, bir Fransız oğluna, köylü çocuklarına yaraşır. Bir köyde sefil bir barmağı ak akçe ile ödemiş olmak bile gerçekten ona sahip olmaya yetmez. Bütün komşuları, ana-babalalarını ve atalarını, yöredeki tarlaları kayın ve meşelikleri tanımak; ekip biçmiş, avlanmış ve balık tutmuş olmak; ağaç kabuklarına çentilmiş adları sonra irileşmiş harflerle yeniden bulmuş olmak ge-

rekir. Yahudinin bu koşulları yerine getirmediğine ise andiçilse baş ağrımaz. Belki Fransız da bu koşulları yerine getirmemiştir, ama o başka, kural dışına çıkmak bir Fransız hoşgörülebilir! Arpa ile yulafı birbirine karıştıran bir Yahudi olabileceği gibi, bir Fransız da olabilir, ama Fransız başka türlü karıştırır, Yahudi başka türlü! Böylece Yahudi toplum içinde sipsivri bir yabancı, bir dağdan bağa inmiş, bir düştan giden olarak kalır. Elde edemeyeceği şey yoktur, ama hiçbir şeye gerçekten sahip olması mümkün değildir. Şimdi gerçek mülk parayla satın alınmaz. Yahudinin dokunduğu, satın aldığı her mülk eli altında yozukur, değerden düşer. İçinde yaşadığı, ama manen dışında bulunduğu toplumun geleceğine o da herkes kadar pay kattığını Yahudi bilir, hattâ Fransız da bilir; bi-herkes kadar pay kattığını Yahudi bilir, hattâ Fransız da bilir; bir ama Yahudiye geleceği bağışlasa bile geçmişisi esirger. Öyle ya, ne Fransız kıralları, ne onların danışman ve komutanları, ne komdaman derebeyleri, ne bilim ve sanat adamları Yahudi değildi. Büyük Devrimi de Yahudiler yapmadı. Bunu Yahudi de çok iyi bilir ve hiçbir diyeceği yoktur. Nasıl olsun ki, 19. yüzyıla değin onlar da tıpkı kadınlar gibi vasilik altında yaşıyorlardı; sosyal ve siyasal hakları da bu bakımdan yine kadınlarınkı gibi yenidir. *Einstein, Charly Chaplin, Bergson, Chagell, Kafka...* gibi birkaç adı sıralamak bile, eğer daha erken azadedilmiş olsalar Yahudilerin dünyaya neler verebilecek olduklarını göstermeye yeter. Yığinsal bellekleri korkunç pogromlar, Getto'lar, sürgünler, ardi arası gelmiyen baskı ve işkencelerle doludur. Ellerinki gibi sürekli bir gelişme ve yükselme yerine ikibin yıllık bir yerinde -sayma, ya da tekrarlamaktan başka birşey olmıyan tarihleri üstüne donuk, bulanık anılar, anı-lar saklamışlardır. Yahudiler belki en eski budun oldukları halde hâlâ tarihsel değildirler. Bir yandan sonsuz derecede kocamış, bir yandan da dünkü çocuk görünmelerinin nedeni budur. Yahudilerin bilgeliği vardır ama tarihleri; hayır! Varsın öyle olsun, bu hal onların bizim içimize karışıp gitmelerini belki daha da kolaylaştırır, onları koşulsuz koşuntsuz içimize kabul edersek bizim tarih aynı zamanda onların, hiç değilse çocuklarının olur, diye düşünülecek; iyi ama onlardan asıl esirgenen de işte budur. Yahudi yalnız bu yüzden yalpalayıp gezmektedir. O yeniden İsraille dönüp Fransa'da kendinden esirgenen geçmişisi orada yeniden bulmayı aklından geçirmemelidir. Bugünkü Fransa'da olsun, ne ulusalığa, ne toprağa, ne dine, ne ekonomik menfaat ayrılığına dayanmıyan, yalnız eşit-ortak durumdan doğan bir Yahudi topluluğu pekâlâ bir sevgi bağı, bir kültür ve dayanışma bağı olabilirdi. Ne ça-

re ki, İsrailoğullarının düşmanları hiç böyle düşünmüyor, sayılan ulusal bağların asla Yahudileri kapsıyamıyacağını söylüyorlar. O zaman Yahudi de, belki doğru bir terim bulamadığından dolayı, *ırk* kelimesini kullanmayı yeğliyor, bununla da antisemite hak vermiş oluyor: "Baksanıza, kendileri de bir Yahudi ırkı bulunduğunu kabul ediyorlar, her yerde de soydaşlarıyla buluşup kafa kafaya veriyorlar. Yahudiler bu topluluktan haklı bir öğünme payı çıkarmak isterlerse yine *ı r k* ayırmasına sarılmak zorundadırlar, çünkü bunu ne özel bir Yahudi yapıtları bütününden, ne Yahudilere özgü bir uygarlıktan, ne de genel bir *m i t t e n* çıkarabilirler. Antisemit böylece her cephede üstünlük sağlamış olur. Fransız toplumuna dışardan sokulan Yahudi orada yalıtılmış (tecrit) kalmalıdır. Buna razı olmazsa hakarete uğrar, baş eğerse yine makbul olmaz ve özüm-sizlik sınavını" sabırla geçiştirmesi istenir.

Harp ve ayaklanma dönemlerinde *gerçek* Fransızın hiç sınınamıya ihtiyacı yoktur, o süel ve sivil ödevlerini yerine getirir, işte okadar! Ama Yahudi için öyle değil. O bilir ki, ordudaki Yahudi sayısını bir bir hesaplanacaktır. Dindaşlarıyla birleşmesin, dayanış-masını da ne yapsın Yahudi?

Yüküm çağını aşmış olsa bile Yahudi yine kışlalara başvurmak zorundadır, çünkü Yahudilerin kaydardıkları iddiasından çekinir. Kaytardıkları sanki yanlış mı, diye soranlar bulunabilirse karışığı şudur: Evet, temelinden yanlıştır! Steckel'in, daha sonra üstünde durmak istediğim, ırk kompleksi üstüne bir analizde bir Yahudi kadının ağzından şu tümceyi okudum: "Hristiyanlar Yahudilerin imkân buldukça kaydardığını ileri sürüyorlar. Kocam onun için orduya gönüllü olarak katıldı." Burada 1914 Acun Savaşı söz konusudur. Yani Avusturya 1866 dan beri savaş görmemiş, o savaşı da bir meslek ordusuyla yapmıştı. Demek ki bu çağrı hem Avusturya'da, hem de Fransa'da Yahudilere güvenilmediğinin peşin bir ifadesi idi. 1938 bunalımında ise, ki sonra Münih'te çözülecekti, Fransız hükümeti yedeklerin daha yalnız birkaç sınıfını silâh altına almış bulunuyordu. Öyle iken Belleville'de tanıdığım bir Yahudi tüccarın vitrinini toplamışlardı: Sözde kaytarmacı diye! Onun için Yahudi elden önce silâh altına koşmak zorunda bulunuyordu. Kıtık olursa herkesten çok Yahudi açlık çekmeliydi, bir afet olursa yine o daha çok zarar görmüş olmalıydı... Fransız olduğunu durmadan tanıtlamak zorunda kalması Yahudide ister istemez bir suç kompleksi doğurmaktadır. Kendini her fırsatta ortaya atmayan, her-

yerde herkesten çok koşup yardım etmiyen Yahudi suçlu sayılmayı, pis Yahudi! diye sövülmeyi göze almalıdır. Beaumarchais'nin bir cümlesi öykünerek göyle denilebilirdi: *Gerçek* Fransız sayılmak için bir Yahudiden istenen erdemlere bakılınca, insanın, acaba kaç Fransız kendi öz yurdunda Yahudi olmağa lâyıktır, diye soracağı geliyor. Yahudi uğraşlarında, haklarında, yaşayışında hep başkalarının görüşüne bağlı olduğundan durumu pek oynaktır, *gerçek* denilen toplumun keyfine kalmıştır. Bundan ötürü Yahudinin sevgisi antisemitizm dalgalarına, bunalımlara, yeraltı akımlarına karşı son derece duyarlı, algıdır. Dış olayların kendi özel durumuna etki derecesini biteviye hesaplamak ihtiyacı hisseder. Yasal garantilere, onurlamalara, zenginliklere boğulmuş olsa bile, hattâ bunlar yüzünden, daha çok saldırıya uğrıyacağını bilir. Ona bir yandan bütün çabaları başarıyla sonuçlanacakmış gibi gözükür, çünkü ırkının şimşek hızıyla yükselişlerini bilir; öteyandan bu çabaların yakasını bir uğursuzluk bırakmaz. Onda en zavallı bir hristiyanın güvenci bile yoktur. Bu belki de Yahudi yazar *Kafka*'nın "Duruşma" adlı romanında anlatılan şeyin aynıdır: Tıpkı romanın kahramanı gibi, Yahudi bitmek bilmez bir duruşmanın çıkmazına düşmüştür. Yargıçlarını da, avukatlarını da hemen hemen tanımaz, suçlamanın ne olduğunu anlamaz. O kendini savunmak için kırk dereden su getirerek tanıtılarını toplar, ama neye yarar! Bulduğu en su götürmez tanıtılar onu su götürmez suçunun bataklığına daha çok gömmekten başka birşeye yaramaz. Dış durumu ne kerte parlak olsa bu bitmez dâva onu durmadan kemirecek, özünü ömrünü tüketecektir. Ve birgün olabilir ki, dâvasını kaybettiğini söyleyen yabancı insanlarla kenar semtlerden birine götürülüp kursuna dizilecektir.

Yahudinin *Yahudice* yeyip içtiği, uyuduğu ve öldüğü iddiası yalan değildir. Başka nasıl olabilirdi ki? Yemeği, uykusu ve ölümü kahpece zehirlenen adam heran bu zehirlenme korkusuyla yaşarsa şaşılır mı? Ayağını eşikten dışarı bastığı, sokakta, ya da toplulukta ellerle karşılaştığı, bir gazetenin "Mahutlar" diye andığı insanların ürküntü, küçümseme, suçlama ve insan sevgisi karışık bakışlarını üstünde hissettiği zaman karar vermek zorundadır: Kendine yüklenen rolü oynamak istiyor mu, istemiyor mu? İstiyorsa nereye dek, istemiyorsa bütün öteki İsrailoğullarıyla hertürlü akrabalığı, ya da bir halktan olmayı temelli red mi ediyor? Ne yapsa, nereye gitse hep bu dört yol ağzına varmak zorunda bulunuyor. Yiğit ya da korkak olmak, şen ya da üzgün olmak, hristiyanları sevmek, ya da öldürmek elindedir; yalnız Yahudi olmamak elinde değildir.

Hattâ dünyada Yahudi olmadığını söylese kendi içindeki Yahudiyi yoksasa, işte asıl bundan dolayı, Yahudi sayılmaktadır. Yahudi olmayan ben hiçbir şeyi yoksamak, hiçbir şeyi tanıtlamak zorunda değilken ırkının varlığını yoksaymaya karar veren bunun tanıtını göstermek zorundadır. Yahudi olmak Yahudinin *durumuna* atılmak demek, kendi kişiliğinde bütün Yahudi halkının yazgısından, hattâ doğasından sorumlu olmak demektir. Yahudi ne yapsa, ne dese, sorumluluğunun bilinç aydınlığı ne olursa olsun, eğilimlerini, işlemlerini sanki daima bir *Kant* "Salt buyruğuna" uydurmak ve her olayda kendine sormakla yükümlüdür: "Bütün Yahudiler benim gibi davranırsa Yahudiliğin hali nice olurdu?" Bunun gibi daha bir sürü soruyu (örneğin bütün Yahudiler siyonist olsalar ne olurdu, ya da hepsi vaftiz edilselerdi, ya da Yahudiliklerini inkâr etselerdi?) girundadır. Eğer adamoğlunun öz durumuyla koşullu bir "istem özgürlüğü" olduğu üstünde gösterip göstermediğine bakarak kolayca anlaşılabılır. Kendiliğinden anlaşılacağı üzere, birşeyin gerçekliği (doğruluğu), durumu açıkça kavramış olarak, onun birlikte bulunduğu bütün tehlikeleri göze alıp sorumluları yüklenmekle ve, -ister gurur ve gönül alçaklığı ile, ister kin ve tiksinti ile. bu uğurda kendini ortaya koymakla belli olur. Bilindiği gibi doğruluk ve gerçek-severlik insanda yürek ister, hele yaygın olan yalancılık ve eğrilik karşısında yürek pekliğinden öteye birşeyler gerektirir. Çoğunluk genel olarak yalancıdır, şu anlamda ki, durumlarını burjuva, ya da hristiyan olarak bütün sonuçlarıyla benimseyip katlanacak yerde bu durumun bazı açılarını kendilerinden bile saklarlar. Komünistler programlarına "yığınları kökelleştirmek" sloganını yazmışlar ve Marx proleterlerin kendilerini bilmesi gerektiğini söylemişse bu işçilerin de ilkin *doğru* olmadığını kabul etmek demektir. Yahudi de elbet bu kuralın dışında değildir: Yahudi için *doğru* olmak Yahudilik durumunu sonunadek yaşamak demek ise, *yalancı* olmak da o durumdan sakınmak, ya da onu büsbütün yoksamak demektir. Bu bakımdan Yahudinin yalana kapılmak tehlikesi öteki insanlarınkinden çok daha büyüktür, çünkü durumunu benimseyip yaşamak iş-kenceyi göze almak demektir.

Kaderin en hor üvey çocuklarını bile sıkı bir dayanışma bağı öteki insanlara kenetler. Gerek sağlam ücret alanların (devrimci görüşten yaşanınca), ekonomik durumunda, gerek koğuşturma altındaki bir yolaç (mezhep) üyesinin durumunda derin bir maddi ma-

nevi menfaat ortaklığı vardır, ama Yahudiler arasında böyle bir çıkar ortaklığı bulunmadığını gördük. Onları birbirine bağlayan genel bir *inan* da yoktur. Ortak bir yurtları, bir tarihleri: Yine öylesine. Şuhalde içten, doğru bir Yahudi gördüğü saygısızlığa, yergiye katlanandır; barış zamanlarında dayanılması pek güç olan *durumu* eksiksiz kavrayıp, yaşamayı göze alandır. Bir manevi hava, yüzlerde sezilip sözlerde gizlenen bir anlam, herşeyin arkasında saklı bir tehdit, bir soyut bağ onu başkalarıyla, başka hallerde kendine hiç benzemiyen insanlarla birleştirir. Onun kendini bayağı bir Fransız hissetmesine karşı herşey andlaşmış, sözleşmiştir sanki! Oysa, Yahudinin kendi genlik ve zenginliği ne denli yurdunkine bağlı ise, çocuklarının talihi de o denli Fransa'nın büyüklük ve esenliğine bağlıdır. Konuştuğu dil, aldığı eğitim ve kültür onun bütün düşünce ve hesaplarını ulus ve ülkenin temel kurallarına uydurmasına elverişlidir; öylesine elverişli ki, Yahudiliğini tümünden unutmaya için kendini söyle biraz bırakması yeterdi: Eğer her yerde o gizli zehirle, çehresinin düşmanca tutumuyla karşılaşsaydı! Bizi *utançlı* Yahudilerin bulunması değil, utançlı hristiyanlara oranla daha az sayıda utançlı Yahudinin bulunması şaşırtmalıydı. Antisemit, Yahudi ile ilgili *m i t*'ini utançlı Yahudilerin özel tutum ve davranışından çıkarmıştır oysa ki!

Yahudilere asıl özellik, özgürlük veren gerçek ise *d u r u m*'dan sakınmalarıdır; onu yalanlamaya, sorumlundan kaçmaya, ya da onlara dayanılmaz gelen yalnızlığı (bırakılmışlığı) inkâra karar vermiş olmalarıdır. Bu belki Yahudi kavramını büsbütün yoketmek, ya da bir Yahudiliğin varlığını açıkça yadsımak değildir, ama jestleri, duyguları ve davranışlarıyla onu sanki dünyadan dışarı atmak istediklerini sezdirirler. Sözün kısası, utançlı Yahudiler *Y a h u d i* sayılmakta inat edilen, edildikçe de o dayanılmaz durumdan kaçmaya çablayan kişilerdir. Bu çaba türlü biçimlerde kendini gösterir. Antisemit o müthiş *tipik Yahudi* tablosunu bütün o ayrıntılı, çoğu birbirine aykırı kaçma çabalarını toplayıp birleştirmek suretiyle meydana getirmiştir. Sıkıcı bir durumdan kaçmak için İsrailoğullarının gösterdiği bu gönüllü *ç a b a* antisemite göre, onlarda pek derine giden, kalıtsal, onun için de silinmez, düzelmez bir karakter özelliğidir.

Biz işin içyüzünü daha aydın görebilmek için antisemitin tablosunu bozup dağıtalım ve kaçış çabalarının türlü biçimlerini doğal özellikler sayacak yerde belli bir durumdan doğan psikolojik olaylar gibi değerlendirelim. Bu kaçış çabalarıyla ilgili terimler takımı,

gözüyle bakmaya çalışmaktadır. Bu kendine dönük nesnellik (objektiflik) başka bir gizlenme kurnazlığıdır. Kendini bir başkasının "serbest bakışıyla" gözetirken kendinden kurtulmuş, ayrılmış olur, o artık bir başkasıdır, bir tanıktır.

Öteyandan Yahudi çok iyi bilir ki, bu kendi dışına çıkma, ancak başkalarının tanınıp onandığı takdirde bir işe yarar. Çevreye uyma yeteneğinin çok gelişmiş olması bu yüzdendir. Herşeyi öğrenmek için duyduğu o doymaz kafa açlığını yalnız bilim aşkına veremeyiz. Onun herşeyden önce ve hepsinin üstünde istediği "insan" olmak, herkes gibi bir insan olmaktır. Onun için beynini insanlığın bütün düşüncelerine açmış, evrensel dünya görüşleri edinmiye canatmıştır. Kendini böyle eğitmekle içindeki Yahudi'yi yoketmeyi ummaktadır. Terenz'in sözünü biraz değiştirip ona uygulamasalar memnun olurdu: Nil humani mihi alienum puto ergo homo sum. Yahudinin bir istediği de Hristiyan kalabalıklara karışıp belirsiz olmaktır. Hristiyanların kendilerini Yahudiler gibi bir ırk değil, düpedüz insan, öz insan olmak iddiasını ileri sürmek kurnazlık ve cesaretini göstermiş olduklarını yukarda görmüştük. Eğer Yahudi, Hristiyanların büyüüne kapılmışsa, hiç de beğenmediği erdemlerinden dolayı değil, anonimliklerinden, ırksız yalın insanı temsil ettiklerinden dolayı kapılmıştır. Kibar çevrelere sokulmak için duyduğu hırs, hep başına kakıldığı gibi, ikbalseverliğinden değil, çok daha başka bir sebeptendir: Her yerde aradığı, onun da bütün öteki insanlardan ayrı ve geri olmadığını gösterip kabul ettirmektir! Her yerè burnunu sokmaya çalışıyorsa bunu, kendine kapalı bir çevre bulundukça, kendi gözünde temize çıkamamasından ve başkasının gözünde Yahudi kalmak korkusundan dolayı yapıyordur. Özümlemek, benimsenmek amacıyla yarışa çıkmak değilse bu ya nedir? Yahudi Fransızlık hakkı kazanmak için yarışıyor, didiniyor - İşte bütün dâva bu!

Ne yazık ki, dâvası ta baştan başarısızlığa mahkûmdur. O yalnız "insan" olma hevesindedir, ama içine sokulabildiği çevrelerde dahi yalnız Yahudi olarak kabul edilmektedir. Sözgelimi o zengin bir Yahudi ise, "ister istemez" kendisiyle düşülüp kalkılacaktır, yok "iyi, özge" bir Yahudi ise, dostluk hatırı için ırkına gözyumulacaktır. Yahudi bunu bilir, bilir ya itiraf etmez, çünkü aksi halde bütün çabasının boş olduğunu kabul etmesi, umudunu tüm yitirmesi gerekir. Onun için umudunun temelsiz olduğunu bile bile, başını kuma sokarak, çabalama, ter dökme devam eder. Bir yeri ele geçirip bol olanaklarla (tabii Yahudi olanakları) elde tutulabilir,

ama her yeni başarı onun için özümlenme savaşında bir yeni basamaktan, bir yeni aşamadan başka bir anlam taşımaz. İçine girdiği her çevre hemen antisemitik eğilimini belli eder. O bunlara gözyumup, hoşgördükçe düşmanlık gösterilerinin dozu artar, rengi koyulaşır. Tuhafı şu ki, antisemitlerin saldırıları Yahudi'yi biteviye yeni çevreler ve başka gruplar ele geçirmeye kıskırtır, çünkü onun şeref düşkünlüğü aslında güven aramaktan, snopluğu (şayet snopsa) ulusal tabloları, kitapları... v.b. benimsemek ve özümsemekten başka birşey değildir. Toplumun bütün katlarını bir kuyruklu yıldız gibi dolaşır, dolaşır ya, her çevrede yine erimez, sindirilmeyen bir çekirdek olarak kalır. Özümlemez görünmesi parlak olur ama geçicidir. Bu geçicilik de suç olarak yine ona yüklenir. Stegfried'e bakılırsa, Amerikan antisemitizminin başlıca nedeni, sözde pek çabuk özümlenen Yahudi göçmenlerinin ikinci, üçüncü kuşakta yeniden Yahudi olarak hortlamalarıdır. Bununla denilmek isteniyor ki, Yahudi gerçekte özümlemeyi istememekte, yalnız münafıkça bir uysallık göstererek gizlice ırkının geleneklerine bağlı kalmaktadır. Oysa, durum hiç de böyle değildir. Yahudinin özümlenme oluşunun tek nedeni, her yerde olduğu gibi, orada da Yahudi muamelesi görmekten başka birşey olamaz.

Bu durum yeni bir sözde çelişme (paradoks) doğurur: Utançlı Yahudi biryandan Hristiyan acununda belirsiz olup gitmek isterken, biryandan da Yahudilikte çakılıp kalmak istiyor. Hayır, bu çelişki aldatıcıdır, gerçek, yukarda söylendiği gibi, şu olguda aranmalıdır: Yahudi Yahudilikten kaçmak için nereye yönelse, hangi kapıya başvursa yine Yahudi muamelesi görmekte, daima o gözle görülmektedir. Hristiyanlar arasında yaşamak ondaki gerginliği giderip aradığı anonimliği sağlamak şöyle dursun, tam tersini yaratmaktadır. O, insanlara doğru kaçmakta, o uğursuz Yahudi hayali de hep peşinden gelmektedir. Yahudileri kendi aralarında bağdaşık, dayanışık yapan etmen işte budur, yani durum tıpkılığıdır; yoksa çıkarlarda ve davranışlarda birlik değil, Yahudileri ikibin yıllık işkenceden daha çok birleşik kılan, Hristiyanlardan gördükleri bugünkü düşmanlıktır. Aynı semtlerde oturup aynı kira evlerinde barınmaları, hattâ aynı girişimlerde birleşmiş olmaları bir tesadüftür, diyenler aldanıyor. Hayır, Yahudiler arasında zorlu, ilgi çekici bir bağ bulunduğu şüphe edilemez. Yahudi b i z zamiri kullanırken, Yahudileri düşünmekte haklıdır. Onları (hiç değilse utançlı Yahudileri) toptan birleştiren "kendini başka insanlardan ayrı" düşünme saplantısı, başkasının düşünceleri önünde duydukla-

rı başdönmesi, bir de bu saplantıdan kurtulmak için yaptıkları kö-rükörüne ve umutsuzca savaştır. Ama kendi evlerinde, yani yabancı gözü bulunmayan yerde, Yahudi gerçeğini tamamiyle unuturlar, ya, kendilerini o hallerinde görmeye muvaffak olan hristiyanlara da her zamankinden daha çok Yahudi görünmekten kurtulacaklar. Bu kendilerini gevşetmelerinden ileri gelir, yoksa iddia edildiği gibi, asla kendilerini seve isteye "Yahudi doğasına" kaptırmalarından değil; tam tersine, evin gizliliği içinde bu *doğayı* bütün akıldan çıkarıp rahatlarlar da ondan. Kendi aralarında her Yahudi, gerek kendi önünde gerek ırkdaşlarının gözünde düpedüz insandır. Bu olayı tanıtlamak için şunu söyleyelim ki, bir ailenin üyeleri çoğu zaman akrabalar arasındaki etnolojik ayırmaçların farkında bile olmamaktadır (etnolojik ayırmaçlardan anladığımız kalıtsal biyolojik olgulardır).

Tanıdığım Yahudi bayanlardan birinin oğlu 1934 yılında işinin zoriyle Almanya'ya gidip gelmekte idi. Üstelik bu genç, Fransız Yahudilerinin tipini temsil ediyordu: Eğri burun, yaprak kulaklar... v.b. Gidişlerinden birinde başına bir felâket gelmesinden korktu: "Çok şükür benim kaygım yok, oğlum Yahudiye benzemez ki!"

Ancak bu eve sığınma, bu bir Yahudi içkinliği (İmmanenz) yaratma çabası -ki her Yahudi, ötekinin tanığı olacak yerde, bir genel öznelilik içinde belirsiz olup gitsin- hristiyanların bakışlarından korunmak için uğraşmalar... Sözüün kısası bütün bu kaçıp kurtulma denemeleri Yahudi olmıyanın arasız-aman-sız varlığı yüzünden hep boşa çıkmaktadır. Buyüzden Yahudiler en gizli toplantılarında St. John Perse'in güneş için söylediğini hristiyanlar için tekrarlayabilirlerdi: "Adı söylenmez ama hep aramızdadır". Üstelik bu birbiriyle düşüp kalkma eğiliminin hristiyanlarca kendilerini Yahudiliğe mihliyan başlıca sebeplerden olduğunu, din kardeşleriyle dayanışma halinde yaşamalarının bir suçmuş gibi yüzlerine vurulduğunu bilir ve bundan gerekli dersi de çıkarırlar. Bir hristiyan evinde başka bir Yahudiye rastlayan Yahudi, yadellerde bir yurttaşına rastlayan bir Fransızca çok benzer, ancak şu farkla ki, Fransız yabancılar arasında Fransızlığıyla öğündüğü halde, Yahudi Yahudi olmıyan bir toplumda kendini öyle hissetmemiye ve öyle göstermemiye çalışır, daha doğrusu, bir ikinci Yahudinin orada bulunuşu onun bu çabasını boşa çıkarır. Az önce oğlunda, ya da yeğeninde Yahudi çizgilerini fark bile etmiyen adam şimdi yuradaki dindasını nerdeyse bir antisemitin bakışıyla dikiz etmiye baş-

lar. Bir korku ve kadercilik karışımıyla onda ortak soylarının göze çarpan özelliklerini arar ve sanki hristiyanların sezmesinden telâşlanmış gibi, onları uyarmakta acele eder: Telâş ve sabırsızlığı yüzünden orada, başka Yahudilerin zararına, antisemit rolü oynar. Ötekinde bulduğu her Yahudi çizgisi ona bir ok gibi batır, çünkü onların kendinde de bulunmasından kuşkulandır: Bulanık ama gerçek bir hal, onulmaz bir gocuntu! Onun için Yahudi ırkının bir utanç gibi sıratmasına kimin sebep olduğu önemli değildir, onca asıl önemli olan Yahudiliğini yoksama konusundaki çabalarının, bu canlı t a n ı k karşısında, boşa gitmesidir. İsrailoğulları düşmanlarının görüşlerini desteklemek için, "Yahudiden beter antisemit yoktur" demekten hoşlanmaları boşuna değildir. Antisemitlik, hristiyanlardan Yahudilere de bulaşmıştır. Bu hastalığın başlıca belirtilerinden biri, ona tutulmuş olanların, bütün güçleriyle üstlerinden atıya çalıştıkları *kusurların* ana-babada, ya da yakınlarında bulunması korkusudur. Yukarda adı geçen Steckel'in analizinden okuyalım: "Evdeki ön-egitim her noktada Yahudi kocanın buyruğuna göre verilir. Toplumda ise durum daha da beterdur: Koca eşini (psikanalize giden karısını) amansız bir dikkatle gözetler ve onu öylesine eleştirir, didikler ki, kadın büsbütün çıldırır. Oysa, kızlığında kendine güvenirdi, herkes kibar ve güvenli davranışını öğertti. Şimdi ise yanlış yapmaktan ödü kopuyor, kocasının gözünde fark ettiği azar dayanılır gibi değildir... *En küçük bir tökezlemesinde onu Yahudice davranmakla suçluyor.*"

Şu aile dramını insan, sanki yanlarındaymışçasına, seyretmiyor mu? Küçümen, güç beğenir, biteviye düşünür bir koca, eşini durmadan Yahudice davranmakla suçluyor, neden, çünkü kendisi de öyle görünmekten korkuyor da ondan! Bu amansız, bu düşmanca bakışların altında ezilen kadın, elinde olmıyarak hep, "Yahudi soyunda çakılı" kaldığını, her söz ve hareketinde kökünü herkese belli eden bir uygunsuzluk göründüğünü sanarak kahroluyor. Hayat artık hem karı, hem koca için bir cehennemdir.

Ayrıca bilinmeli ki, Yahudinin antisemitizminde "ırkının" sözde kusurlarından uzaklaşıp, nesnel gören bir yargıç, ya da tanık rolü oynaması çabası vardır. Kendi üstüne derin ve acı hükümler veren insanlara sık sık rastlanır ya, bunun psikolojik nedeni "otokritik" in kişiliği çiftleştirici bir etki yapması ve kendini kendi üstüne yargıçlık durumunda hisseden insanın suçlu durumundan çıkar gibi olmasıdır. Ne de olsa "Yahudi gerçeği" nin başkalarında göze batan varlığı utançlı Yahudinin yüreğinde, -o ne denli görmemiye

çalışsa da-, ötekilere bağlılığının gizli ve mistik bir sezgisini doğurur. Bu sezgi ve duygu, aslında bir kader birliğinin tanınması, bilinmesidir. Yahudilerin herbiri ayrı ayrı bir ötekine bağlıdır, birinin hayatı sakınılmaz şekilde ötekine karışmıştır. Öyle ki, utançlı Yahudi, Yahudiliğini yoksamak yolunda ne kerte çabalarsa, bu mistik bağ da o kerte güçlenir. Kanıt olarak yalnız bir örnek vereceğim: (Bilindiği gibi, yabancı ülkelerde pek çok Fransız orospusu bulunur. Bir Alman genelevinde, ya da Cezayir'de böyle bir Fransız kadınına rastlamak bir Fransız erkeğini daima üzer, ama belirli bir ulustan olma duygusu onda çok başka bir nitelik gösterir: Fransız ekonomik, kültürel, askeri kurum ve eylemleriyle öyle gerçek ve tüm bir toplum, bir ulus oluşturur ki, herhangi bir yurtsever onun ikincil, gölgesel kusurlarına kolayca gözyumabilir. Ama aynı durumda bir Yahudi hiç öyle düşünmez. O, orospu Yahudi kadının alçalışında bütün İsrailoğullarının alçalışını görür ve içi kan ağlar. Özel bir yaşantı olarak bana anlatılan bir olayı bu bakımdan pek ilginç bulduğumdan dolayı, size de bildiriyorum: Bir Yahudi, girdiği bir genelevde gözüne kestirdiği bir kadınla içeri çekilir. Yatakta sevişme ciltleri sırasında kadın Yahudi olduğunu söyler söylemez, adamın erkekliği hemen bağlandıktan başka, öyle dayanılmaz bir alçalış duygusuna kapılır ki, şiddetli öğürtülerle kusmaya koyulur. Adamı böylesine tiksindiren elbet bir Yahudi kadınıyla yatmak olmaz, çünkü Yahudiler çokluk birbiriyle evlenirler. Hayır, onu böyle şiddetle sarsan, orospu kadında ve dolayısıyla kendinde bütün Yahudi ırkını alçaltmış, aşağılatmış olma duygu ve düşüncesidir. Zina yüzünden alçalan kendisi, kendisiyle birlikte de bütün Yahudi halkıdır.)

İşte böyle, utançlı Yahudi ne yapsa ne etse Yahudilik bilinciyle dolu kalıyor. Kendi üstüne tasarlanmış olan Yahudi hayalini içinden söküp atmak için olanca gücünü harcadığı sırada bir de ansızın görür ki, aynı uğursuz hayal çiğ ışıkla daha çok belirmiş çirkin çizgileriyle yeniden oraya doluşmaktadır. Yahudi dindaslarından hem kaçar, hem kovalar. Biryandan yalnız insan, herkes gibi bir insan olduğuna inanmak ister, biryandan da ilk rastladığı Yahudinin tutum ve durumuyla yalancı çıktığını hissedip, üzülmekten kur-tulamaz. O antisemittir, Yahudi topluluğu ile bütün ilgilerini kesmek ister, ama ruhunun derinliklerinde o ilgilerin ne denli sağlam olduğunu sezip itiraf etmekten de geri kalmaz, çünkü herhangi bir Yahudinin bir antisemitten gördüğü saygısızlık ve hakaretin iliklerine kadar işlediğini, hakaret acısının kendi yüreğini

de kor gibi yaktığını duyar. Gurur ile aşağılık duygusu arasında bu sallanış, ırkının çizgilerini üstünden silmek için duyduğu istekle Yahudiliğe içinden bağlılık duygusu arasında bocalayış utançlı Yahudinin tipik bir ayırmacıdır. Bu yürek ezici, bu çözümsüz durum, kimi Yahudileri m a z o h i z m e götürür, çünkü m a z o h i z m geçici bir çözüm, bir erteleme, bir mola gibi gözükür.

Yahudiye ezip kahreden, o da herhangi bir insan gibi kendinden sorumlu olduğu, özgür irade ve duru vicdanla hareket ettiği halde, düşman bir toplumca her yaptığına Yahudi pisliği ile bulaşık sayılmakta ayak diremesidir. Biteviye kaçmaya çalıştığı Yahudiliğe sırtüstü geri düşüp durması bu yüzdendir. Öylesine eşit olmıyan bir savaşa tutulmuştur ki, daima yenilecek ve yenilmenin hıncını da yine hep kendinden çıkaracaktır. Sorum duygusunun zoriyle, ve bu zorla oranlı olarak hem öteki Yahudiler, hem de hristiyanlar karşısında Yahudiliği kabullenmek ve hattâ onunla öğünmek azabını çekip duracaktır. Yahudilik kendisiyle ve kendisine inat, varolmaya devam edecektir. Mazohizm, k o n u (obje) olarak muamele görmek isteği ve zevkidir. Mazohist incinmiş, horgörölmüş, ya da yalnız görmezlikten gelinmiş olarak bir nesne, bir mal gibi oradan oraya atılmaktan, itilip kakılmaktan, sövölüp sayılmaktan derin bir haz duyar. Değersiz bir nesne sayılmak isteğinde başarı sağladığı oranda sorum duygusunun azabından da kurtulmuş olur. Bu herşeyden vazgeçiş, kimi Yahudilere pek çekici gözüküyor, çünkü o bulutsu ve işkenceli, o biteviye tazelenen Yahudiliğe karşı savaşta yorgun düşmüşler, o bitmiyen kavgadan bıkip usanmışlardır. Gerçi, Yahudiliğini bilmek içten, özden Yahudi olmak anlamına gelir, ancak, içten Yahudiliğin yalnız savaş sırasında belireceğini Yahudiler anlamamışlardır; istedikleri yalnız, başkalarının bakışları, saldırışları ve horlayışlarıyla her zaman için Yahudi damgasını vurarak, sağlam bir yeri ve değişmez nitelikleri olan bir taş gibi durakalmıştır. Böylece, kısa bir süre için de olsa, onetameli irade hürriyetinden kurtulmuş olurlar: Onlara yazgılarından kurtulma şansı bırakmayan, olanca güçleriyle karşı-koydukları ş e y'den onları sorumlu kılan k i ş i ö z g ü r l ü ğ ü'nden.

Tabii bu arada Mazohizmin öteki nedenlerini de gözden kaçır-mamalı. Sofokles, "Antigone" nin insafsız bir cümlesinde şöyle der: "Sen felâkete uğramış bir insan için pek mağrursun." Antigone'nin tümcesini tersindirerek Yahudilere şöyle uyguluyabildik: Yüzyıllar boyu felâketle içli-dışlı olmak sabrı ve gönül alçaklığını onların karakter çizgisi haline getirmiştir. Bundan Yahudinin başarıda şıma-

yeğ bulurum: Yahudi salt akıl sever ve her vesilede onu sınamak ve göstermek ister. Üstelik akıl onda, hristiyanı hâlâ etkileyen, sayısız tabularla sınırlanıp engellenmiş de değildir. Yahudi olmanın daha inatla üstünde durup savunduğu birçok ayırısı, ayrılıkçı duygusallıklardan o uzaktır. Yahudinin bir çeşit tutkulu akıl emperyalı olduğu da söylenebilir. O herkesi haklı olduğuna inandırmaya çalışmakla kalmıyor, akılcılığın koşuntusuz ve saltık değerini de kanıtlamak istiyor. Kendini evrensellik misyoneri sayan Yahudi, yaşatırılmadığı katolik dinine karşılık olmak üzere salt akıl katolikliğini kurarak onu insanlar arasında hem bilgi temeli, hem de anlaşma aracı yapmak istiyor. Yahudi filozof *Leon Brunschwig* boşuna mı aklın ilerleyişini fikirlerin ve dolayısıyla insanların birliğine giden biricik yol saymaktadır?

Antisemit, Yahudiye yaratıcı olmıyan çözücü, dağıtıcı bir zekâya sahip olmakla suçluyor ve bu suçlamanın ne denli yerinde olduğunu belirtmek için de şu adları sıralıyor: *Spinoza, Proust, Kafka, Darius, Milhaud, Chagell, Einstein, Bergson...* Yahudi zekâsının daha çok eleştirici bir eğilim gösterdiği doğrudur, doğrudur ya, burada görülen de yine beyin hücrelerinden özel bir oluşumu değil, belli bir silâhın bilerek seçilmesidir.)

Geleneğin, ırkın, ulusal yazgının ve içgüdünün bütün güçleri seferber edilmiştir. İddiaya bakılırsa bu güçler anıtlar dikmiş, bir tarih ve bir kültür yaratmıştır: Bunlar daha usdışı (irrasyonel) doğuşlarının damgasını taşıyan ve yalnız sezgiye açık bulunan pratik değerlermiş. Buna karşı savunmak zorunda kalan Yahudi, sezgiyi de, usdışı bütün güçleri de yoksıyarak, doğanın temel kanunlarına uymıyan, ayrılık ve ayrılık sayılabilecek sihir ve benzeri bütün olayları değerden düşürmeye çalışır. Hristiyan ruhunun yer yer ortaya çıkardığı toptancı bloklara hiç güveni yoktur, onları "yadsır", hiçe sayar. Bu anlamda bir Yahudi yıkıcılığından söz edilebilir şüphesiz, ancak onun yıkamak istediği şeyler belli, sınırlandırılır. Bunlar sözde kolayca ve araçsız olarak güvenilir bilgi sağladığı için bir tanıt, bir güven isterken, gerçekte nefisini savunmaktadır. Sezgiye güvenmez ve itibar etmez, çünkü tartışmaya gelmez ve sonunda insanları birbirinden uzaklaştırır. O hasmiyle ateşli bir tartışmaya koyulursa bilin ki, bunu bir anlaşma elde etmek emeliyle yapar, ve her tartışmadan önce, çıkış noktası olacak temel ilkeleri bulup koymaya çalışır. Böylece önceden saptanmış bir anlaşma zemininden hareket ederek, insan doğasının genel eşitliğine dayanan yeni

bir toplum düzeni tasarlayıp önermek ister. Başına kakıncı olan bu biteviye eleştirme hevesi, gerçekte hasımlarıyla bir anlaşmaya varmak emelinden doğduğu gibi, insanlararası ilişkilerde zorun, zorbalığın hiç gerekli olmadığı yolundaki çocukça inancını da içerir. Antisemitler, faşistler ve benzeri bağnazlar dile-gelmez sezişlerden hareketle sıkışınca zora başvurdıkları, inandıramayınca korkutmayı yeğledikleri halde, utançlı Yahudi, insanları ayırıp zorbalığa sürükleyecek ve ilk kurban olarak da kendini tepeliyecek şeyleri ve konuları eleştirel bir analizle durmadan aydınlatmaya uğraşır.

Spinoza, Husserl ve Bergson öğretilerinde sezgiye önemli yer vermişlerdir, biliyorum, ancak ilk ikisinde sezgi rasyonel, yani akla uygun ve eleştiriye dayanıklıdır. O hiçbir bakımdan *Pascal*'ın ince duygusuna benzemez. Yahudinin en yaman düşmanını gördüğü işte bu çürütülmez, canlı ve kırk çeşit gizli algılara dayandırılan inanca duygudur.)

Bergson'a gelince: Onun felsefesi gerçekten, en ince eleştiren, en mantıklı bir zekâ tarafından yaratılmış olmasına karşın, zekâ düşmanı bir öğretinin ilginç bir örneğidir. Bergson, mantık sonurgularıyla kanıtlamaktadır ki, bir salt zaman ve bir filozofik sezgi vardır. Zaman ile hayatın anlamını kavrayan bu "sezgi" nin kendisi de herkese açık olmak bakımından ve ayrıca konularını kavrayıp adlandırmak mümkün olması yönünden evrensel ile ilgilidir. Duyduğuma göre, Bergson dili istemiyerek kullanmakta ve kullanmak zorunda kalınca da sözlere ancak yol gösterici ve yarı güvenilir haberciler olarak bakmaktadır. Daha fazla ne isteniyor ondan? Çatışmadan ne denli hoşlandığını görmek isterse-niz, o ünlü *Denemeleri* bir daha okuyunuz, hani şu araçsız veriler ve olgular üstüne yazdığı, psiko-fizyolojik koşullu üstüne o klâsik eleştiriyi içeren, ayrıca sözyitimi (aphasie) ile ilgili *Broca* teorisini gözden geçiren yazısını... O zaman *Poincaré* ile birlikte şöyle denilebileceğini anlıyacaksınız: Oksidel olmıyan geometri bir tanımlama işi olup, eğmeçlerin (kavislerin) belli bir biçimine, örneğin bir küre yüzeyine çizilen çevre (çember) çizgisine doğru denildiği anda ortaya çıkmıştır. Bergson felsefesi işte böyle bir akılcılık (rasyonalizm) olup dili de tam kendine özgüdür. Önceki felsefenin "süreklilik" dediğine Bergson *dirim* der, salt zaman, der... v.b. "Süreklilik" anlayışının adı da "sezgi" olur. Ne var ki, bu anlayışa götüren yol araştırma'lar ve usal eleştiriler ki, bu'ler üstünden geçtiği, bunlar ise aktarılır (dile gelir) ayrıntıları değil, ancak evrenseli içerdiği için buna usdışı sezgi demekle

değildir, o bedeni kutsal saymanın bir çeşididir de; onu yalnız bir *gereç* saymaya karşı altık (zımnî) bir protestodur, ve nihayet gıysiler içinde saklanan bir aziz emanet yerine koymadır.

Hristiyan, Yahudinin elinden işte bu dirimsel değerleri almıştır. Yahudi gövdesini aklına getirince hemen ırk ifriti karşısına dikilir ve bütün gizli haz duygularını zehirler. Ahmlılık ve kibarlık değerlerini hep aryalar kiralamış ve tekellerine almışlardır. Yahudi, bunları tanısa, halk üstünlüğü kavramını da bütün sonuçlarıyla birlikte yeniden gözden geçirmesi gerekecektir. Onun için evrensel insan fikri adına gövdesinin kendine özgü duyularına boşverir, akıl adına bütün usdışsal (irrasyonel) değerleri yoksayarak yalnız içlek (manevî) değerlere yer verir. Evrenseli böylece en yüce yere oturtduğundan akla uygun bir şekilde örgütlenmiş *bir çeşit evrensel beden* tasarlar. Bedeni zahitçe horgörüp bir "boş görüntü", ya da bir "yurtıcı hayvan" saymaz, ama bir tapınç konusu da yapmaz. Onu büsbütün aklından çıkarmadığı zamanlar, yalnız bir *gereç* gibi bakar ve amaçlarına hizmet ettirir. Akıldışı dirim ve değerlerini nasıl tanımasa doğal görevler arasında bir derece düzeni de tanımaz. Bununla güttüğü amaçlardan biri; İsrail'in antik özgeliğini yoksamak ise, biri de hristiyanları gövdelerinin basbayağı bir gemişliğine inandırmaktır. Antisemitin Yahudilerde kinadığı utanmazlık yine aynı tutumdan doğar: Eğer beden yalnız bir mekanizma ise, onun dışkıları, ya da dışkılama ihtiyaçları neden ayıp olsun? Gövdeyi biteviye kollamak, göz hapsinde tutmak neden gereksin? Bedeni bir makineye bakar gibi heyecansız, sevgi ve sevinçsiz, ama utanmazlığın bazı hallerde bir çeşit umutsuzluktan, umarsızlıktan doğduğuna şüphe yoktur: Aryaların her zaman için soyup çıplak koydukları beden ar ve ut yerlerini örtmiye kalkmak boş değil mi? Onların gözünde Yahudi olmak çıplak olmaktan daha ayıp değil mi sanki?

Oysa, bu akılcılık (rasyonalizm) hiç de tipik Yahudice değildir. Birçok hristiyanlar, hele hekimler vardır ki, hem kendi vücutları, hem de çocuklarının vücutları için bu görüşe katılmaktadırlar. Evet ama bunda çoğu zaman bir zafer duygusunun kalıtsal geleneklerinden bir kurtuluş isteğinin rol oynadığı da unutulmamalıdır. Yahudi, dirimsel değerlerden birşey anlamaz, anlamak da istemez. Antisemite hatırlatmalı ki, bu öz bedeninden hoşlanmayı şerisine etkiler de yapabilir ve aşırı utangaçlığa, aşırı iffetseverliğe de götürebilir, Nitekim ben iffetçe hristiyanlara çok üstün Yahudile-

re de rastlamışımıdır. Bunlardan kimi sıkı sıkı örtünüyor, kimi de gövdesini *yüceltmiye* çalışıyordu. Bunun anlamı dirimsel değerleri yoksanan bedeni içlek (manevî) değerlerle donatmak istemektir. Kimi Yahudiler de hristiyanları utandıracak, ya da tedirgin edecek kadar yüzlerinde ve jestlerinde kibardırır. Bunlardan çevrelerine sürekli bir iyilik, feraset, feragat ve *acılık* yayılır.

Yahudilerin sık ve hızlı jestlerle konuşmalarıyla da çok alay edilir. Oysa, bu mimik canlılık sanıldığı kadar aşırı değildir. Sonra bunları başka el kol oynatma biçimlerinden, örneğin Marsilyalılarınkinden ayırmak gerekir. Marsilyalıda ateşli, ivedi ve zengin mimik içten gelen bir ateşe, sürekli sinirliliğe, görüp duyduğu herşeyi bütün gövde ile dile getirme eğilimine alâmet olduğu halde, Yahudiye herşeyden önce *önemli* görünmek isteği hâkimdir: Organizmasını bir hakikat belirtisi olarak düşüncenin hizmetine vermek, kendini rahatsız eden bedeni *yücelterek* onu ruhun sunduğu algı ve bilgilere yardımcı kılmak. Bana öyle gelir ki, o dillerde dolaşan Yahudi densizliğini, ya da savrukluğunu işte böyle açıklamak yerinde olur. Üstelik bu suçlamanın yarı yarıya bütan olduğu da unutulmasın! Evet, *denlilik* (takt) denilen şey, Yahudinin hiç güvenmediği "ince duygu" ya dayanır. Denli olmak demek, durumu bir bakışta kavramak, bireşimsel olarak üstten görmek, çözümlenmekten çok sezinlemek demektir. Daha, daha: Davranışı bir sıra bularak ilkelere ayar etmek demektir ki, bunların birazı dirimsel değerlerle ilgili, birazı da büsbütün kof, aşınmış, eski nezaket şekilleriyle törelerdir. Şu halde, denli olmanın, savruk olmanın ilk koşulu (varsayımı) geleneksel, bireşimsel ve töresel bir dünya görüşüdür. Taktı, denliliği mantıkla açıklayamayız, o gerektiği anda psikolojik iklimi hissetmek için özel bir algı, bir yeti ister. O eleştirici değildir ve tam itibarını ancak kendine özgü idealleri, töreleri ve göreneklere olan sıkıca sınırlı bir toplumda bulur. Yahudi de herhangi biri kadar normal takta sahiptir: Eğer bu sözcüğün altında yakınımıza karşı göstermemiz gereken ilksel (köklü) sezis ve anlayış kastediliyorsa... Ama Yahudi taktli, denli görünmiye *çabalamaz*. Denli, taktli davranışa çalışmak aklın insanlararası ilişkilerde yeterli bir önder olmadığını kabullenmek, gelenekler ile gizli sezgi güçlerinin çevreye uymada ve insanlarla düşüp kalkmada aklın üstünlüğünü itiraf etmek olurdu. Bir mantık ukalâlığına kapılıp bir *ayrık* ahlâka oyvererek, genel tepkilerle birlikte, bir genel insan doğası fikrinden de vazgeçmek anlamına gelirdi. İtiraf etmek gerekirdi ki, ne somut durumlar, ne de bireyler birbirine eşit

değildir, öyle olunca da ayrılıkçılık doğrudur. Yalnız bu denlilik uğruna antisemit kendisini özge, ayrık bir hal sayıp, ulusal topluluktan dışarı atmak isterken, Yahudi nasıl bu hatayı işlerdi, bu bindiği dalı kesmek olmaz mıydı? Yahudi, akıl yoluyla çözülemeyecek sorun, yenilemeyecek güçlük olmadığına inanmak zorundadır. Üsdışsal, gizemliyi, esrarlıyı, özel ve özge ayrıntıları görmezlikten gelecek, duygu inceliklerine inanmayacaktır. Hayatı başkalarının düşüncelerine bağlı bu adam, anlaşılır bir protesto ile özel düşüncenin değerini yoksıyacak, cansız nesnelere uyan bir mantığı insanlara da uygulamakta ayak direyecektir. Böylece, mühendis ile işçinin akılcılığına yaklaşması onlarda olduğu gibi nesnelerin eğitip biçimlemesinin sonucu değil, toplum dışı sayılmaya karşı bir tepki, bir protestodur. Onun çözümsel (analizci) ruhu, psikolojik bireşimler (sentezler) yerine menfaatlerle içgüdülerin yarışmasını ve eğilimlerin cebirsel toplamını koymaktan hoşlanır. Üstün ve yengin gelmek, kandırmak, inandırmak hüneri onun için artık bir matematik işlemidir. Yalnız şu var ki, insan davranışlarını genel kavramlara bağlamak ve bu kavramlarla açıklamak ister istemez soyutluğa götürür. Bu soyutluk sevgisi, Yahudinin paraya özel ilgisini de açıklar. Halk ağzı Yahudiye pek para-canlı ve aç-gözlü sayarken, çok yerde onu masalların ünlü hasisleriyle karıştırır, oysa antisemit bile Yahudiye daha çok israf düşkünlüğü ile suçlar ve kınar. Gerçekte, Yahudinin paraya düşkünlüğü maden ve kâğıt paraları elinde ve cebinde bulundurmak zevkiyle ilgili değildir, onda para kavramı hisse senetleri, çekler ve banknotlar biçimine bürünmüştür, yani soyutlaşmış ve yalnızca satın-alma gücü anlamına gelir olmuştur. Yahudi, bu türlü mülkiyeti arar ve yeğler, çünkü genel ve evrenselidir. Satın alma yoluyla elde etmek, alıcının irkiyle ilgili olmaksızın, serbest olup sevi ile sevisizlikle (idiosynkrasie) hiç değişmez. Malın, nesnenin değeri yalnız bir koşula bağlıdır: Ödeyebilmek! Ödeme işlemi tamamlandığı anda alıcı o mal, ya da nesnenin yasal sahibidir. Satın alma ile elde edilen mülkiyet şu halde genel ve soyut bir mülkiyet şekli olup, bu nitelikte öteki özel ve usdışsal biçimlerden ayrılır.

Burada karşımıza bir kısır-döngü (fasit daire) çıkmaktadır. Yahudi ne denli zenginleşirse antisemit de iddiasını o denli yeğni-terek, gerçek mal-sahipliğinin kanunun tanıdığı ve tanımladığı olmayıp, insanın beden ve ruhuna sıkı sıkıya bağlı kalan birşey olduğunu ileri sürmektedir. Bununla güttüğü amaç meydandadır: Fransa topraklarını ve içlek (manevi) haznelerini yalnız öz Fran-

sızlara maletmek! Antisemit edebiyatta, erdemli yetimlerin, ya da düşkün aristokratların zengin Yahudilere karşı, hep aynı kalan, şu la y t m o t i f ile böbürlendikleri görülür: Namus, Onur, Sevgi, Erdem, Beğenç... para ile satın alınamaz! Yahudiye toplum dışı tutmak isteyen antisemit, mülkiyetin bu çeşidi üstünde ne kerte ayakdirense, Yahudi de o kerte bir inatla biricik mülkiyet şeklinin kanunına uygun olarak satın alınan şeyden ibaret olduğunu savunur. Kendinden esirgenen, hattâ satın aldığı şeylerin yasallığını bile şüphe altına sokan o gizemsel, büyümlü mülkiyete karşı protesto olmak üzere adsız evrensel insanın haklı satın alma gücünü temsil eden satın alma hakkını savunurken, biryendani da mal ile sahibi arasındaki bağı usallaştırmak (rasyonelleştirmek) suretiyle mülkiyet kavramını usal dünya görüşünün çevresine sığdırmaya çalışır. Usal ve tecimsel bir işlem olan satın-alma mülkiyeti yasallaştırır ve onu düpedüz kullanma hakkı olarak tanımlamış olur. Satın alınan değer Tanrı bilir nasıl bir put sayılacak yerde, -ki bu da ancak gizli yetileri olan bazı kişilerce bilinir-, resmî fiyata eşit olur. Yahudinin para sevgisi bu açıklamanın ışığı altında kolayca kolayca anlaşılır. Değer para ile belirlendi mi, artık kamusal geçerlik kazanır, usaldır, toplumun bilmem hangi karanlık kaynaklarından fışkıracak yerde her elin ulaşabileceği bir yerde bulunur. İşte böyle bir toplum düzeninde Yahudiye toplum dışı etmek oluşlu değildir, o artık bir müşteri, bir adsız tüketmen (müstehtlik) olarak rahatça içerde kalabilir. "Para herşey demek değildir", "Herşey para ile alınmaz" gibi boş lâflara tam tersini savunan özdeyişlerle karşılık verir: "Bütün ruhlar satılıktır, sen paradan haber ver!" Bu tutum onun köpeksiliğini (sinikliğini) ya da duygu bayağılığını değil, savunma, ya da karşı hücum arzusunu gösterir. Bu suretle antisemite demek ister ki, usdışsal değerler kuruntudan başka birşey değildir ve onları seve seve paraya çevirmeyecek kimse yoktur. Antisemit satılmaya yanaştı ve paraya çevirmeyecek kimse yoktur. Antisemit satılmaya yanaştı mı, dâva kanıtlanmış olur, çünkü böylece o da aslında para ile mal edinme şeklini gizemsel (mistik) ilişkilere dayanan mal-sahipliğine üstün tutuyor demek olur. Böylece kalabalığa dalıp belirsiz olan Yahudi artık genel bir insandır ve ancak satınalma gücüyle ellerden ayrılır ve seçilir. Bu hem ondaki "zengin olma tutkusunu", hem de gerçek gönül yüceliğini gösterir. "Para sevgisi" insanların nesnelerle ilişkilerinin yalnız usal, soyut ve genel bir değer taşıyabileceği yolundaki inancının nedenini açıklar.

Yahudi, f a y d a c ı d ır, doğru, ama ondan, düpedüz kul-

lanma zevki dışında, hersey esirgeniyor da ondan. Kendinden kısıkanılan, esirgenen toplum haklarını, o para gücüyle satın almayı çabalarsa şaşılır mı? Parasından ötürü sayılıp sevimlik zoruna gitmez, ama açık kesesi sayesinde kazandığı saygı ve övgünün gerçekte yalnız şu ve şu satınalma gücünün adsız sahibine olduğunu bilir. O da zaten bu adsızlığı aramakta değil miydi? Toplumda parmakla gösterilir bir adam olması zenginliğe bağlı ise, neden zengin olmaya çabalamasın?

Yahudi gönlüne yeteri kadar ışıktıttığımızı sanıyorum. Bu gönül kendi için yaptığı seçim ve durumunun önemi ile orantılı olarak iyice belirmiş bulunmaktadır. Ama biz burada bir portre resmetmek istemiyoruz. Amacımız yalnız Yahudinin sabrına, koğuş-turmaları bekleyişine, iyi yıllarda bile içinde sakladığı felâket sezsizine, sonra bu felâketlerin gerçekten, gökyüzü bulutlanırcasına an-sızın kopmasına işaret ederek insanlığındaki özel biçimi ve -en dar kafalı bir ayrılıkçılık ile karşılanan- genel kardeşlik istemini, ve en nihayet onu adam yerine koymak istemiyenlere göstermekten geri kalmadığı o garip sevgi, nefret, hayranlık ve güvensizlik karışımını hatırlatıp belirtmektir.

Onun süten ağzı yanmış, en çığırkan liberal parolalar altında bile nasıl sinsi bir antisemitizm saklı olduğunu görmüştür. Onun hristiyanlara karşı güvensizliği işinin "Halk dostu" burjuvalara güvensizliğine pek benzer. Faydacı psikolojisi tek tek kişilerin seyreker sevi (sempati) gösterilerinin gerisinde özel çıkar hesapları ve ikiye bölünmüş hoşgörü saygı gösterilerinden yine de hoşlanır; bu gözle görülür sempati ve iyi niyet belirtileriyle o müzmin güvensizlik ve tedirginliğinden kurtulmayı umar, ya da hayal eder; engelleri aşarak, herkesle birlikte, herkesin ortasında bulunmaya can atar.

Bu iki kutuplu dünyayı, bu kopuk parça insanlığı tasvir ederek, Yahudinin biri hristiyan, biri Yahudiye karşı olmak üzere nasıl iki çeşit duygu beslediği görülmeliydi! Yahudinin bir hristiyan kadını ile bir Yahudi kadınına karşı duyduğu istek bile özdeş değildir. Onun yüreği genel insanlık sevgisi altında derin bir çatlak saklamaktadır.

Nihayet Yahudinin dünyayı düzeltmek için beslediği arzusunun bozulmamış kökselliğini, herdem tazeliğini de söylemeliyiz. Gizlenen, utançlı yahudi duygularını çözümliyebilir ama eğitip yüceltmenin ve öz-birliğin bakılıp tımar edilmesi bir gelenek sezgisine, anlaşılmaz karşı bir ön-seziye bağlı olduğu gibi, amprik yöntemlere

bir geri dönüşü, namusla kazanılmış haklardan gönül esenliğiyle yararlanabilmeyi gerektirir. Aristokrat bir gönlün temel çizgileri işte bunlardır. Bu görüşten kalkan hristiyan kendine bir ser bitkisi gibi bakar, ya da şu şarap fıçıları gibi, ki Hindistana yüklendiği halde geri getirilmişlerdir, çünkü deniz havası içlerindeki şaraba pek hoş bir tat, bir aroma kazandırmıştır. "Ben" bakımı hem esrarlı hem aristokratça bir hünerdir, ama kendi benine gösterilen sürekli dikkat ve özen giderek meyvelerini verir. Kendinden kaçıp kurtulmaya çalışan yahudi de, ruh olaylarını bir organizmanın gelişmesinden daha çok, nesnel bir mekanizmaysa dahi, içindeki eğilimlerin oynasmasını ilgi ve merakla seyrederek şüphesiz, çünkü onlara nesnel bir gözlem platformundan bakmaktadır, ama onlar üstünde uzun boylu durmaz ve emek harcamaz. Onların gerçek anlamını kavradığından da emin değildir. Mantıksal analiz, ruh irdelemesinde en iyi yöntem değildir. Akılcı daima duyuların ve tutkuların baskısı altındadır. O özgün bir gönlü zihinsel bir kültürün incelikleriyle birleştirmiştir. Yahudinin dostluk gösterilerindeki açıklık, tazelik ve sıcaklığa geleneklerle biçimciliğe gömülmüş hristiyanlarda pek seyrek raslanır. Bütün acıların en acısı olan yahudi acısına o çaresizliği, o dokunaklılığı veren budur. Ama bu noktada daha çok eğlenmek istemiyorum, yahudilerin saklanma, gizlenme olanakları ile sonuçlarına değinmekle yetiniyoruz.

Yazımızı bağlamadan önce Yahudinin çok anılan telâşçılığını anaçizgileriyle biraz daha yakından görelim. Yahudiler gerçekten dur durak nedir, bilmezler. Ne yerlerinden emindirler, ne hallerinden. Hattâ yarın aynı memlekette olup olmayacaklarını bile kesin olarak bilmezler. Çalışma yerleri, kazançları, hattâ yaşama hakları sürekli tehdit altındadır. Düşman yığınlarca tasarlanmış olan kendi uğursuz hayalince durmadan kovalanması da cabası! Yahudi tarihi, ikibin yıllık bir işkence ve alçalış yolu, sonu gelmez bir yanlış-yoldur, o yanlış yolda her duraklamadan sonra yine değneğine sarılmak zorundadır. İliklerine dek tedirgi dolu, öz gövdesinin amansız düşmanı, durmadan boşuna özümleme düşü görerek, "Arya"nın sahip olduğu güven hedefine yaklaştıkça uzaklaşarak koşar ve emekler; o ariya ki toprağının üstünde yapışık gibi sapa sapa oturmakta, kefilli ve tapulu malından öylesine emin bulunmaktadır ki başka bir şık aklına bile gelmez, yurdu ile bağlılığını doğal bir gerçek bilir. Ne var ki yahudinin tedirginliğini metafizik bir nedene bağlamak doğru olmadığı gibi, insanlığın toptan durumunu düşündükçe bize çullanan o sorucu, beyin yakıcı, ürpertici tedirgi

ile de karıştırmamalıdır. O metafizik kaygı bugün için ne işçinin, ne de yahudinin iltifat edeceği bir lüks değildir. İnsanın evrendeki yerini ve boyun eğdiği yazgıyı merak etmek için yeryüzüne iyice yerleşmiş olmak, güçsüzlerle ezilenlerin gündelik ekmeği demek olan sayısız tasa ve korkudan azat olmak gerekir. Sözüün kisası metafizik felsefe bugün için egemen arya sınıfların bir ön-hakki, bir ayrıcalığıdır. Öyledir ama bu düşünce yine de metafiziğin değerini yok edemez; yeryüzündeki kurtuluştan hemen sonra insanların baş kaygısı bu olacaktır.

Yahudinin bugünkü başlıca sorusu metafizik değil, sosyaldir. Onu kaygılandıran insanın evrendeki durumu değil, toplumdaki kendi durumudur. Her kişinin ayrı ayrı ses vermez evrendeki yalnızlık ve bırakılmışlığı daha onun gözüne çarpmıyor, çünkü insan topluluğundan sıyrılıp evren boşluğuna açılmaya daha fırsat bulamamıştır. O yalnızlık ve bırakılmışlığı henüz insanlar arasında hissetmekte, ırk sorusu ufkunu daraltmaktadır. T e d i r g i s i sürekli inceleme ve araştırma ile yaşayıp gelişen bir tedirgi değil, sıkıntı veren, kurtulmak için canatılan bir tedirgidir. Fransada *sürrealistler* arasında hiçbir yahudinin bulunmadığına dikkatimi çektiler. Gerçekten sürrealizm insanın ahnyazısı üstüne kendi türünde birtakım sorular sorar. Yıkıcılığı, gürültücülüğü ile sürrealizm Büyük Harpten kazanarak çıkmış bir ülkede herşeyi kendilerinin sayan şımarık burjuva gençlerinin lüks bir eğlencesi idi. Yahudi yıkıcı olmadığı gibi insanlığın umutsuzluğu üstüne derin düşünceye dalmaktan da hoşlanmaz. O salt toplum adamıdır, çünkü bütün derdi toplumdur. Onu tanrı buyruğu değil, toplum yahudi yapmıştır, yahudi sorununu ortaya çıkaran, yahudiye bütün benliği ile ona karşı direnmiye ve savaşmaya mahkûm eden odur. Yahudi varoluşunu toplumda ve toplum aracılığı ile seçer. Ulusal topluma katılma çabası s o s y a l, başka insanlarla kaynaşma isteği s o s y a l, acıları ve sevinçleri hep s o s y a l d i r, çünkü omuzunda taşıdığı kargış (lânet) s o s y a l d i r, yani toplumca yaratılmıştır. Metafizik ilgisizliğini ya da sürekli tedirginliğinin kökel pozitivizmine yakışmadığını yahudinin başına kakmak, unutmıyalım ki, ancak bu kakıncı yapanları utandırır. Biteviye izlenen, koğuşturulan bir adam olarak yahudi "B E N" ini yanlış problemler üstünden yanlış bir d u r u m içine s e ç e r, çevrenin tehditleri ve düşmanlığı yüzünden metafizik duyarlığını, algısallığını (idrak yetisini) yitirerek bir umutsuzluk rasyonalizmine düşer. Hayatı hep kendinden ve başkalarından kaçmakla geçer. Ona herşeyi, hattâ çıplak bedenini bile çok

görmüşler, gönlünü kırmışlar, kafasındaki dünya kardeşliğini gerçekleştirme idealinden başka ona birşey bırakmamışlardır. Kabahat kimin? Yahudi bizim gözlerimize bakınca orada, kaçıp kurtulmak için boşuna çabaladığı kendi hayalini görmektedir. Bütün sözlerimiz ve jestlerimizle, antisemitizmimiz kadar tepeden bakan liberalizmimizle onun kalbini habire zehirlemekteyiz. İster yılsın, ister göğüs gersin, onu herhalde yahudi kalmıya zorlayan biziz. Ona ya u t a n ç l i ya da i ç t e n yahudi olmaktan gayri sık bırakmıyan yine biziz. Kapitalist ya da feodal toplumun bir ürünü olan ve yalnız o koşullarda yeri olabilen bu i n s a n t ü r ü n ü biz yarattık ve ona, daha mantık tanımayan bir toplulukta şamar oğlanlığı rolü verdik. Hem bunu öyle bir insan materyalinden yarattık ki, başka bütün türlerden daha çok *gerçek adamoğluna* tanıklık etmektedir; etmektedir, çünkü insanlığın kucağında ikincil (tâli) tepkilerden doğmuş ve oluşmuştur: Bu horlanan, kökünden kopmuş olan, ta baştanberi gizlenmiye ya da ezgiye katlanmıya zorlanan insan türü!... Bu işte hiçbirimiz suçsuz değiliz. Suçluyuz, câniyiz, Nazilerin döktüğü suçsuz kanlardan sorumluyuz!...

Yahudi serbesttir, içten yahudi olmakta özgürdür, denecek. Evet öyledir, ama unutulmasın ki onun için, bizde de pek seyrek rasan, demir bir yürek ister. Tutuklu da kaçmakta serbesttir, ama bu serbestliğin ağır bir pahası var. Kelleyi koltuğa almak! Tutuklunun durumundan zından bekçisi daha mı az sorumludur? İçten, doğru yahudi olmak demek bütün sonuçlarını göze alarak kendini açıkça yahudi bilmek demektir. D o ğ r u yahudi dünya yurttaşlığı idealinden vazgeçerek, bile-istiye, tarihin k a r g ı n m ı ş yahudisinin rolünü alacak, ne kendinden kaçıp ne de yakınlarından dolayı utanıp arlanacak: Nasıl bir babayığit olmak gerek bunun için?

İçten, doğru yahudi dünyanın bozukluğunu anlamış olduktan başka, utanch yahudi gibi çocukçasına b i r c i l i ğ e (Monizme) inanmaz, yalnız toplum güçlerine inanır. Sapada kaldığını, dokunulmaz (parya) olduğunu, kargınmış bulunduğunu bilir ve bilerek katlanır. Akılcı iyimserliğinden bir çırpıda yüzçevirip dünyanın aptalca parçalanmış olduğunu görür ve orada kendine düşen talihe razı olarak bundan gerekli dersleri alır. Kardeş ve arkadaşlarına hep öteki yahudilerden seçer ve olanca umudunu beşerî büyüklüğe bağlar, çünkü dayanılmazlığı ispatlanabilir olan yaşama koşullarını istiyerek omuzlamış, kendine "mihnetten zevk", acıdan, incinmeden gurur çıkarmıştır. Pasif durumdan ayrılmakla öteyandan antisemitin gücünü de kısmış olmaktadır, çünkü utanch yahudi yahudilik-

ten kaçmak istedikçe antisemitten damga damga üstüne yiyordu. O, özden yahudi, herkese karşı yahudiliğini açıkça kabullenmiş ve kurbanlığa (martirliğe) kadar varan bütün sonuçlarını da göze almış olduğundan antisemit bir bakıma silâhsız kalmıştır, ona olsa olsa söver, ama dağılayıp damgalıyamaz. Böylece özden yahudi, her açık yürekli insan gibi karikatür konusu olmaktan çıkar. Utançlı yahudilerin ortak çizgileri ortak gizlenişlerinden, kaçışlarından doğar, onun için de özden yahudide bulunmaz. Özden yahudi ne olmak istediye odur, o olmuştur, üstüne artık ne söylenebilir? O artık özgür yalnızlığında bir insan olur, insanlığın durumuna uygun gelen metafizik çevren (ufuk) ile çevrili tam bir insan!

İyi niyetli kişiler bu sözlere bakıp, "Eh, öyleyse ne duruyorlar? Madem ki özgür iradeleri var, hepsi de özden, doğru yahudi olsunlar da biz de dedikodudan kurtulalım" diyemezler. Onlar yahudiliği açıkça kabullenseler de bu yahudi sorununun sosyal çözümü olmaz, bireysel bir çözüm bile olmaz.

Gerçi içten, özden yahudiler bugün daha çoktur, son yılların amansız acıları gözlerini öylesine açmıştır ki, bugün açık yürekli yahudilerin sayısı bu gibi hristiyanların sayısından fazla bile olabilir. Ne var ki böyle bireysel davranışlar, yazgıya rıza göstermeler yahudilerin genel hayat savaşlarını kolaylaştırmaktan uzaktır, bu yüzden o kavganın daha da güçleştiği bile söylene yeridir. Sözgelimi: 1940 da birlikte döğüşmüş bir yahudi yurttaş Fransa'nın Alman çizmesi altında bulunduğu sıralarda Londra'da bir Fransız propaganda dergisi çıkarıyor. Fransada bıraktığı "Arya" eşinin başını belâya sokmamak için de yazılarında takma ad kullanıyor. Aynı şeyi birçok Fransız göçmeni de yapmış, bundan dolayı da kimse onları kınamamıştır. Ama yahudi yazar pek ayıplanıyor ve: "Aha, işte size kendini gizliyen bir pis yahudi daha!" deniyor. Bu adam dergisine aldığı yazıları yalnız değerlerine bakarak seçmekte, yazarın kimliğine önem vermemektedir. Eğer kasıtsız olarak dergide daha çok yahudi yazarlar yer almışsa: "Gördünüz mü, soy sop hep bir arada!" dendiği gibi, tersine, bir yahudinin yazısı geri çevrildi mi, damga yine hazır: "Adam antisemitizm yapıyor!"

"Madem ki adam özü doğru bir yahudidir, bu gibi dedikodulara kulak asmayıversin!" denecek belki. Bunu söylemek kolay, yapmak zordur, sonra da onun işi gücü propagandadır, yani başkalarının düşüncesine sıkı sıkıya bağlıdır, kulağını tıkayamaz. "Öyleyse bu iş onlar için değildir, uzak dursunlar!" denirse asıl o zaman yara parmak basılmış olur. Şu halde siz, yani böyle diyenler, içten

yahudiliğin yolu doğruca Getto'ya çıktığı takdirde beğeniyor, uygun görüyorsunuz. Dâvanın gerçek çözümünü baltalayan sakın siz olmayasınız?

Sosyal bakımdan da durum daha iyi değildir. Bizim kendi elimizle yarattığımız koşullar yahudiler arasında ayrılık, anlaşmazlık doğurmaktadır. Açık yürekli yahudi olma kararı birbirine aykırı politik yönelimlere meydan veriyor. Yahudi yahudi olarak yerini Fransız toplumunda görüp bütün hakları ve yükümleriyle birlikte Fransız yahudisi tanınmayı isteyebileceği gibi, gerçek yahudiliğin ancak bir yahudi devletince korunabileceğini düşünerek öz toprağı üstünde yahudi ulusunun yeniden yaratılmasını da istiyebilir. Bu iki görüş içten, özden yahudiliğin iki ayrı yönden görünüşü demek olduğundan birbiriyle uyusup uzlaşmaları gerek gibi gelirse de insana, konuyu rahatça tartışabilmeleri için yahudilerin kuşku ve baskı altında olmamaları, düşmanlarının eline sonra kendilerine çevrilecek silâhlar vermekten çekinmemeleri gerekirdi. Yahudiye kendi özgül yahudi durumuna iteklememiş olsaydık, iş yalnız Filistin ve Fransa arasında serbest bir seçim dâvasından ibaret kalırdı. O zaman Fransız yahudilerinin ezici çoğunluğu hiç şüphesiz Fransayı seçer, pek azı bağımsız bir yahudi devleti hayali uğruna Filistine göçetmeyi göze alırdı. Bu asla Fransız toplumunda kalan yahudilerin Tel-Aviv ile sıkı bağ kuracakları anlamına gelmez, olsa olsa Filistin kendileri için bir sembol, bir ideal olur, bağımsız bir yahudi devletin varlığı Fransız toplumunun bütünlüğü için, hiç itirazsız kabul ettiğimiz Roma'ya bağlı bir katolikliğin varlığından daha tehlikeli olmazdı. Ne yazık ki çağın ruhu böyle haklı bir seçim dâvasından yahudiler arası bir kavga konusu çıkarmıştır. Bir yahudi ülkesinin kuruluşunda bizim antisemit, yahudinin Fransaya yabancı oluşunun kanıtını görmek istiyor. Bir zaman ırkları başlarına kaskıyordu, şimdi de yabancı sayılıyorlar. Bu yabancıların bizde ne işi var, çekip gitsinler kendi Filistinlerine! Görülüyor ki yahudiliği açık yürekle kabullenmek siyonizme götürdüğü takdirde oturduğu yerde kalmak isteyen yahudi bundan çok zarar görür, çünkü antisemit iddialarını bunun için siyonizme içermektedir, çünkü zaten Fransız yahudisi bunun için siyonizme içermektedir, çünkü zaten güç olan durumu bir de bu yüzden daha kötüleşiyor, karma karışık oluyor.

Şimdi iyice anlamış bulunuyoruz ki içten, özden yahudi olmak kararı yahudiye belki ahlâk bakımından bir onur, bir kuvvet kazandırır, ama asla sosyal ve politik bir çözüm sağlamaz. Zavallının

Kadınlara seçim hakkı tanıyan bir toplumda sandık başına giderken onlardan cinsiyet değiştirmeleri istenemez, onların oyu erkeklerinkine eşit sayılır; onun gibi, yahudinin yasal hakları ve, hiçbir yasa kitabına yazılı olmasa bile, bu yüzden daha az önemli olmıyan bütün öteki insanlık hakları söz konusu olunca da bu hakları ona yalnız, kendinde varsayılan gizli (potansiyel) hristiyanınki kadar tanımak olamaz; o bu hakları fransız yahudisi olarak kısıntısız, koşuntusuz kullanmalıdır. Onu karakteri, ahlâkı, beğenisi, dindar ise dini, kendi adı ve dış görünüşüyle olduğun gibi kabul etmek zorundayız. Eğer bu kabul ediş içten ve sakıncasız ise yahudinin içten yahudi olması da kolaylaşacak, giderek zorsuz bir tarihsel evrinme ve gelişme ile, önceleri zorla varılmak istenen özümleme amacına ulaşılacaktır. Ne var ki tanımladığımız biçimdeki bu somut liberalizm yalnız bir dilek, bir yüreктen isteyiş olduğundan, amaca giden yolu gereği gibi belirtip aydınlatmazsak, çabucak, kuruntu olarak kalır, ya da yozlaşır. Gösterdiğimiz gibi dâva yahudilerce ele alınamaz. Yahudi sorunu antisemitizmden doğduğuna göre çözümünün başkoşulu da antisemitizmi ortadan kaldırmaktır. O halde antisemitizmi ortadan kaldırmanın yolu yöntemi nedir? İşte bütün sorunun özü, çekirdeği bu noktada bulunuyor. Propaganda, eğitim gibi denenmiş yöntemler elbette ihmal edilmemeli, öğrencilerimizi tutkusal yanıtlardan korumalıdır. Ancak korkarım ki bu yoldan varılacak sonuç yalnız bireysel değer taşıyacaktır. Fransızların belli bir takımını söz ve tutum edepsizliklerinden dolayı açık yasa hükümleriyle etkin bir şekilde cezalandırmak gerektiği de muhakkaktır. Ne var ki bu türlü tedbirlerin etkisi bakımından hayale kapılmak da doğru değildir. Yasalar antisemiti ürkütmemiştir, ürkütmez de, çünkü o kendini yasaların ötesinde mistik bir topluluğun ürünü saymaktadır. Buyrukları, yasakları istediğiniz kadar çoğaltın, bunlar yalnız resmi Fransanın malı olacaktır, antisemit ise kendini "gerçek" Fransanın temsilcisi biliyor. Antisemitizmin maniheizm, ilkel bir dünya görüşü olduğunu ve yahudi düşmanlığının eski kayıptan bilicilik mitosunun yerini aldığını unutmuyalım. Ancak burada söz konusu olan görüşler arasında bir görüş değil, belirli durumdaki bir insanın bütün Beni ile nasıl tutum aldığı ve dünya-görüşünü nasıl seçtiğidir. Bu kendi toprağı için duyulan o mistik ve taşkın duyguya benzer. Bu tutumu oluşturmamak için propaganda, eğitim yetmediği gibi, antisemitin serbest iradesini kanun yasaklarıyla etkilemeye kalkmak da yetmez. Onda da her insan gibi ancak durumla koşullu bir irade özgürlüğü bu-

lunduğundan, temelinden değiştirilmesi gereken işte o durum'dur. Antisemitin Ben-seçimini değiştirmek için o kendi kendine belirleme şansını kökten değiştirmek gerekir. Bununla özgür iradeye dokunulmuş olmaz, ama özgür irade başka verilere dayanarak ve başka oluşumlara (formasyonlara) bakarak karar verir.

Öteyandan politikacı, yurttaşların özgür istemlerini asla etkileyemez, onun bulunduğu yer bile yurttaşla olumlu bir ilişkiye elvermez; O özgür iradeyi engellemeye çalışır, yalnız durum ile uğraşır. Yine saptamış bulunuyoruz ki, antisemitizm toplumun sınıflara bölünmesine karşı ulusal birliği sağlamak amacıyla girişilen umutsuzca bir denemedir; toplumun birbirine düşman guruplara ayrılmasını kızıştırılan kamusal tutkuların ateşinde eritmek arzusudur. Ancak toplumsal olutlar (vakıalar) ya da buluntular ekonomik ve sosyal nedenleri kaldırılmadıkça oldukları yerde duracaklarından hepsi birleştirilip tek bir tanesinde akaçlanarak savuşturulmak isteniyor: Zengin-yoksul, işçi-patron, yasal güçler-karanlık güçler, köylü-kentli... v.b. çelişki ve ayrıntıları yalnız yahudilerle yahudi olmıyanlar arasındaki karşıtlıkta toplam yerelleştirilmeye çalışılıyor. Bundan anlaşılıyor ki antisemitizm sınıf kavgasının burjuvaca ve mistik bir şeklidir, onun için de sınıfsız bir toplumda yok olması pek doğaldır. O insanların birbirinden kopuşlarını, toplum içinde yalnız kalışlarını, çıkar ve tutku çatışmalarını açığa vurur. O ancak, zayıflamış bir dayanışmanın çok parçalanmış çoğunlukları birleştirdiği topluluklarda varolabilir, bir sosyal çokçuluk (pluralizm) olayıdır. Bütün yurttaşların dayanışma halinde bulunduğu bir toplumda, yani çıkar gelişmeleri bulunmıyan yerde, antisemitizme yer yoktur. Antisemitizm nihayet, adamoğlu ile malı mülkü, Nazilerin ağzıyla, kanı ile toprağı arasında varsayılan, mülkiyetin bugünkü şekline uygun, belli bir mistik ilintiyi gösterir, dile getirir.

Belit (mütearife) sayılmak gerekir ki, üretim araçlarının ortaklaşa kullanıldığı bir toplumda adamoğlu ilkel çağlardanberi sürdürüp getirdiği kurgu ve kuruntularından kurtularak kendini gerçekten lâıyk olduğu uğraşa, yani yeryüzü cennetini kurmaya verecek ve o cennette şüphesiz antisemitizm bulunmayacaktır. O toplumda antisemitizm köklenilmiş bir ağaç gibi kuruyacaktır. Antisemitizm sayesinde kendini yahudi hisseden içten yahudinin özümlemeye karşı duruşu, sınıf-bilinçli işçinin sınıfların kaldırılmasına karşı direnmesinden farklı değildir; her iki halde de kendini bilme süre-

ALMAN ÇEVİRMEN WALTER SCHMIELE'NİN SON SÖZÜ

Jean-Paul Sartre "Existentialisme bir Humanizma mıdır?" yazısını 1946 da yayımladı. İlk şekli Paris'te "Mentenant Club" de verdiği bir konferanstan ibaretti. Ekzistansiyalizm bir Direnme (resistance) felsefesi olarak Fransada ilk tarihsel dönemini kapıyor, biryandan Marxisme ile Hristiyan çevrelerinden atılan taşlara, biryandan da kendi kapalı sweterli, dağınık saçlı, moda düşkün ayaktaşlarının yanlış yorumlarına karşı savunmaya geçiyordu. Temel niteliği yergi (hiciv) olan bu kısa ve aydınlık metin Ekzistansiyalizm felsefesinin başlıca karşı pozisyonlarını belirtip öz-tanımını geliştirerek yeni öğretinin anlaşılması yolunda başlıca kaynaklardan biri olmuştur. Konunun yabancıları orada felsefenin en esası tezlerini öğrenmiş olacakları gibi, keskin bakışlı okuyucular da Ekzistansiyalizmin içyapısındaki çatlakları ve kuruluşundaki çelişkileri göreceklerdir.

Konunun alanı pek geniştir, onun için Sartre ilk ağızda onu iki bölgeye ayırıyor: 1) Başlıca sözcükleri olarak *Karl Jaspers* ile *Gabriel Marcel*'i saydığı Hristiyan Ekzistansiyalizmi; 2) *Martin Heidegger* ile kendisinin öncülük ettiği "Dinsiz Ekzistansiyalistler". Oysa Sartre 1943'de çıkan ana filozofik yapıtı "Varlık ve Hiçlik"de Heidegger ile kendi arasındaki öğretiyi ayrıştırmıştı. Önümüzdeki denemede "Dinsiz Ekzistansiyalizmi" tüm bir felsefe olarak gösteriyor.

Sartre Ekzistansiyalizmin doğuş hikâyesini dinliyenlerin bildiğini varsayıp geçtiği için biz burada birkaç çizgi ile bu eksikliği gidermek istiyoruz.

Son yüzyıldan beri *insan*'ın kendi üstüne düşüncelerinde, dünyadaki durumu ve evren içindeki yeri ile ilgili duygularında pek esası bir değişme ve kayma olmuş, son zamanlarda ise bu dayanılmaz bir gerginlik ve keskinlik kazanmıştır. İşte bundan ötürü, uğursuz bir çıkmaza düştüğümüz duygusuyla insanın ne olduğu sorusu, *Karl Jaspers*'in deyişiyle, "insanın sonsuz refleksiyon medyumunda takındığı yeni düşünücü genel tutumla" yenibaştan cevaplandırılmaktadır. Temellere dokunan filozoflar, şairler ve yazarlar artık hep

bu pek köklü değişiklik duygusu üstünde durmakta; (Bunaltı, te-
dirgi, boşluk ve hiçlik korkusu, aldırılmaz bir evren ortasına yalnız
bırakılmış olma ve nihayet yaşamayı da ölmeyi de değersiz kılan
bir e r e k s i z'lik, bir boşluk ürküntüsü yöresinde dönmektedirler.
Bu ürkünç gelişmenin başında *Friedrich Nietzsche*'nin "Tanrı öl-
müştür!" ünlemesiyle *Karl Marx*'ın Tanrı kavramını bayağı bir ideo-
loji kertesine indirerek çağa meydan okuyuşu durmaktadır, ona gö-
re insan bu suretle g e r ç e k'ten kaçmak istemektedir. Şimdi
buna bir de Sartre'in yeni bir kökelcilik ve insancıl (human) bir
açıklıkla söylediği "insan bayağı bir marmeladdir" sloganı eklenmiş
bulunmaktadır. K o r k u ile h i ç l i k felsefenin ana kavram-
ları olurken, çağdaş yazında da yadlaşma - yabancılaşma görüntüle-
rinin uzun figürler dizisi yer almaktadır: *Hofmannsthal*'in lord
Chandos'u, *Kafka*'nın Georg Samsa'sı, *Albert Camus*'nün tasvir et-
tiği taş-yuvarlayıcı Sisyphos ve nihayet, çöp tenekeleri ve çiçek sak-
sılarında varlığın anlaşılmazlığı üstüne düşünceye dalan sakat ya-
ratıkları varlığın boşluğu düşüncesini canlandırırlar. Daha Fr.
Nietzsche ve onunla aynı zamanda Danimarkalı *Sören Kierkegaard*
adamoğlunun özünde bir eksilme, bir y i t m e gördüklerine ina-
nıyorlardı. (O zamandan bu yana gerçekliğin büsbütün bir tanrısız-
laştırılması (decreation) Batı felsefe ve edebiyatında gittikçe daha
çok beliren bir özellik olmuştur.) Bu yitim durumlarını bilerek yaşa-
dığı ve onlara karşı tutum alıp tepkiler gösterdiği oranda insan
kendini asıl "çağdaş varlık" olarak kavramaktadır. Çağdaş insan bu
yetersizlik duygusundan doğmakta, onun öz-yansımasından (kendi
üstüne düşmesinden) da, Heidegger'in diliyle "varoluşun tümü"
meydana gelmektedir. Şu temel tümceleri de Heidegger yazmıştır:
(İ n s a n -varolanlardan biri- B i l i m yapıyor. Bu uğraş sıra-
sında i n s a n denen bir varolan varlığın bütünü içine d alıyor ve
bu suretle -bu dahış ile ve bu dahış sayesinde- o v a r o l a n neyse
ve nasılsa öylece dışarı çıkıyor. Bu dışarı-çıkan içeri-giriş kendi yo-
lundan yine varolana, ilkbasta kendine yararlı oluyor" (1). Bu çağ-
daş, pek öznel, ama bütün bir acun yaratan durum felsefesinin adı
Existanzphilosophie olup bunun daha kökel ve politik bakımdan aktif
şekline *Existentialisme* deniyor. Her ikisi işleyip tanımladığı, sis-
temleştirip edebî dile soktuğu aktüel beşeri durumu v a r l ı ğ ı n
ö z d e n bir kopuşu, bir yabancılaşması saymaktadır. Varlığımız
(Existence) ile özümüz (felsefe diliyle *Essentia*) birbirinden ayrıl-
mış, bölünmüş ve yabancılaşmıştır. Bir başka deyişle insan artık
felsefenin yüzyıllar boyunca kabul ettiği şey, yaradılış amacına göre

olması gereken şey değildir. O artık metafizik bilançoda b o r ç hanesi dolduramaz. Biz artık ana-plândan dışarı atılmış, başlangıçtaki ö z 'den uzaklaşmış bir varlığız, bunu iyice biliyoruz. Bu durumda sorular soruyor ve cevap vermek için karşımızda yine kendimizi buluyoruz. Dışımızdaki *varolama* tuş oluyor, benliğimizde bulduğumuz yetenek ile, bu benliğin de, o dışta varolanın da karşısı olduğumuzu, yani hiçbir şey olmadığını düşünabiliyoruz. Canlı varlıklar arasında yalnız adamoğlu sorabiliyor: Neden varlık, neden hiçlik değil? İnsan bu soru üstüne düşünürken bütün varlığı "başdöndürücü bir devinim içinde eriyip gitmiş görür (K. Jaspers). Ama insan düşünmeden de içinde böyle bir "karşıtlık" sezgisi, yaşantısı bulmaktadır: Araçsız, duygusal korku yaşantısı ya da deneyi! Kierkegaard'a göre korkunun konusu (nedeni) hiçlik'tir. Korku öznel bir deney olduğundan her insan bir zaman onu kendi özünde yaşar. V a r o l u ş (eksistans) felsefesinde k o r k u (tedirgi) temel koyucu, varlık belirleyici bir önem kazanmıştır. Korku her düşünmeden ve tepkinmeden öncedir, "præcognitiv" niteliktedir; Heidegger'in ağzıyla "öyle bir halde-bulunuş"tur ki her türlü zihinsel anlayıştan önce doğrudan doğruya içimize yerleşmiştir. Ekzistans felsefesinin bilinç tarihine malettiği asıl yenilik (Novum), asıl devrimci n i t e l i k işte budur. Varlığı araçsız denemeyi biz mekânın aydınlığında değil, yaşadığımız ruh durumunda -korku, bunaltı, sıkıntı, kaygı, güdüsel esirlik, suçluluk gibi hallerde- yaparız. Heidegger diliyle "varlıksal duyurum (ilham) bile... düpedüz varoluşu ortasında, duygusal ve güdüsel halimizde olur." Heidegger'in (Sartre'in içinden kendi hürriyet felsefesini çıkardığı) sisteminde k o r k u adamoğlunun "temel ruh hali" olup çağdaş bilinç bu anadan doğar. Varlık kendini hiçlik duygusundan geçerek, aşmış, özel felsefe diliyle "aşkın varlık" (transzendierendes Dasein) olmuştur (Kraenzlin). V a r l ı k ancak bu kendi kendini aşmaktan öteye yeni bir onur kazanır. "Varlık gizli korku zemininde hiçliğe tutulmakla adamoğlunu onun (hiçliğin) bir yertutucusu (nâibi) yapar." (Heidegger). Heidegger'in "Varlık ve Zaman" adlı eserinin 6. bölümünün 40. paragrafında şöyle yazılıdır: "Varlığın tam bir a ç ı l m ı ş l ı ğ ı olarak korkunun esas-bulunuş-hali (Grundbefindlichkeit)". Bu paragraf korku kavramının Ekzistans felsefesi bakımından klâsik bir analizi olup, sonuç: "Korkunun nedeni... işte ş u d ü n y a d ı r". Açıklaması: "Bize korku veren ne tek tek idrak verileri", "ne ş u, ne bu" olmayıp, "hattâ bunların hepsi birden de olmayıp", "korkunun korkması düpedüz ş u d ü n y a

da b u l u n m a k t a n ileri gelir". Paragrafta ayrıca "Açılmışlık" kavramının çözümü de vardır. Korkuda ş u deneyi yapmıştık ki, v a r l ı k "tekbaşına, şöyle bırakılıvermiş v a r o l a b i l m e" dir. Onu (varlığı) bu halinde bize "açan", tüm rastlantılığı ile bize bildiren *korkudur*.

Tesadüfiliğin bu yaşantısı onu yaşayanın kendisi üstünde nasıl belirir acaba? Burada Heidegger'in kavram analizini bir an bir yana bırakarak, Sartre'in "La Nausée" romanını ele alalım. Romanın baş figürü olan Antoine Roquentin böyle bir yaşantının ayrıntılarını not etmektedir: "O an olağanüstü bir andı. Donmuş gibi kımıldamadan duruyordum, ürperti veren bir coşkunluk içinde erimıştim. Ama bu coşkunluk içinde bile yeni birşey belirliyordu: Tik-sintiyi kavradım, onu içimde duydum... Esas olan tesadüftür, rastlantıdır... Tesadüf bir yalancı görünüş değil, ürktülebilene bir görüntü değildir; o salt gerçek, nedensiz gerçektir. Herşey nedensiz: Ş u b a h ç e, ş u k e n t v e b e n k e n d i m . " Görülüyor ki, o c o ş k u n k o r k u s u Antoine Roquentin'e v a r l ı ğ ı nedensiz, tekbaşına bırakılmış *varolabilme* olarak "açmıştır": Salt raslantı olarak!

Bu deneyden önce, yani biz kapalı düşün ve inan sistemlerinin, kurumların ve alışkanlıkların güvendirici kucagında yaşarken, varlık bize "kapalı" kalyordu. Ortak tutum ve biçimlere uyarak, genel ölçülere ve kurallara göre davranırdık; çevreye uyar, "dedikodu kaygısı", "ne derler, kuruntusu" (Heidegger) ile, başkalarının yaptığı-nın doğruluğuna inanarak yaşar giderdik. Ne zaman ki korku, tedirgi bize bütün bu kapalılıkları "açar" da o sınırsız tehditin zorlu duygusunu bağrımızda duyarsak ve böylece hiçlikte bir yer tutmuş olmanın olumsuz onurunu benimsemek zorunda kalırsak. İşte o zaman içine kapalı konformist bir bütünü parçaları olmaktan çıkarak, ne olduğumuzu, ne yapmamız gerektiğini kendimiz bilir ve anlarız. Sağlam sanılan değerler, toz olup uçmuş, sonsuz gerçekler yokolmuş, eğri ile doğrunun ahlâksal normları ve ölçütleri işe yaramaz olmuştur: "Değer ölçüleri içinde düşünmek varlığa karşı işlenebilecek en büyük günahıdır". (Heidegger). Artık öyle bir noktaya erişilmiştir ki, orada ne dünya, ne kendi varlığımız bizim için kendilerine verdiğimizden gayri bir anlam taşıyamaz. Aşkın (transzendent) bağlantılardan kopmakla özerklik, kendini beğenme ve güvenme, bununla birlikte de insan doğasının titanlığına giden yolda kesin adım atılmıştır. Nietzsche'nin "Tanrı ölmüştür" savı üstüne Heidegger'in bir denemesi vardır, ki orada güdülen teze göre: Ye-

Kent, tanıtlamıştı ki, kişisel özgürlüğe dayanan istem (irade) yalnızca öznel değildir; ödev duygusu, ya da "Kategorik BUY-RUK" olarak içimizde duyduğumuz ne ise o biraz birey-üstü olup, giriştiği işlerde "İyiniyet" bu kategorik ödev (Sollen) dayanır. Oysa, Sartre'ın öğretisi kategorik değerlerin varlığını yok-sar, yani bizim etkimiz ve onayımız dışında buyruk kabul etmez. Ancak serbestçe seçimi yapan bireyi "kanun koyuculuk yetki-si" ile donattığı, kendisiyle birlikte bütün insanlığı da seçtirdiği için Sartre istemeden Etik'ine kategorik elemanın sokulmasına yol-açmış, kendini bir ahlâk filozofu olarak öyle bir duruma sokmuştur ki, Kuhn'un dediği gibi, bunun "bunalımla değil, tüm ekzistansiyalizm ile de bir ilgisi yoktur!"

Ahlâksal çatışma hallerinde işe yarar işaretler bulmak için Sartre'ın denemesine başvuranların eli boş çıkar. Daha doğrusu onun durumu da Alman salgını sırasında ona akıl danışmaya gelen Fransız delikanlısınınkinden farklı olmayacaktır: Annesinin yanında kalıp ona mı baksın, yoksa kurtuluş savaşçılarına katılmaya mı gitsin? Sartre'da tutunacak bir dal bulamaz ve kendi moral davranışımız için yalnız şu belirsiz öğüdü okumakla yetinmek zorunda kalır: Ne istersen yap, ama iyi yap, zekice yap! İstedigin akıl hocasına git ve ona uy!.. Sartre moral felsefesinin en yüksek kuralını, insancıl ahlâkın biricik değer kaynağı olarak aldığı özgürlüğü, hürriyeti işte böyle koruyor. Elimizdeki yazıda "Özgürlüğü özgürlük için istiyoruz" sözünü de okumaktayız nitekim. "Varlık ve Hiçlik" yazısından da şu sözleri alabiliriz: "Ontoloji (Varlıkbilim) kendiliğinden moral kurallar koyamaz. O yalnız varolanla uğraşır. Buyruklardan (İmperative) bildiriler (İndikative) çıkarmaya imkân yoktur." Ama *filozof* delikanlıya buyruksal öğüdünü verirken, yıkılmış Fransa'nın somut durumu karşısında onun "doğru" karar verebileceği yolunda belli etmediği bir umut beslemekte idi. Burada okuyucu Fransız ekzistansiyalizminin çıkış durumuna dikkat etmelidir: Fransa'nın başına gelen yıkım, Fransız ekzistansiyalistleri için, genel olarak, çağdaş insanın yıkımı anlamına geliyordu. O bütün insanlığı boğan bir tufan idi. Bu durumdan kalkan felsefe Alman ezgisi altında bunalan Fransızın halini toptan insan soyuna malediyor ve herkes için bağlayıcı sayıyordu. İşte burada birey (yani Fransız), onun karşısında da eziyet ve işkence yapan, ona "cehennem" hayatı yaşatan ötekiler, faşist Almanlar!

Bu yayılgan Almanlardan hangisi Fransa'ya gelmeden önce Heidegger'i okuduysa, o da tıpkı kurbanları gibi, aynı azim ve

tasım felsefesinden kendi özgürlük anlayışında destek bulmuş, faşist kişiliğini serbestçe ve "esashca" bulup benimsemiş, o kişiliğin her yaptığını doğru ve haklı görmeye hazırlanmıştı. Bu "Hiçlik nâipleri" nin birçoğu da kendi filozofunu okumuş ve önemli yazısı olan "Metafizik nedir?" i sırt çantasına yerleştirmiş bulunuyordu. İşte böyle bir politik durumda iki ulusun adamları, tarihlerinin en dramatik bir savaşında, kıyasıya bir çatışma halinde bulunuyor, her ikisi de birbirini öldürme hakkını aynı filozofik kurallardan ve öğretilerden alıyorlardı. Heidegger'in felsefesi, varlığın aktüel "kışilemesi" olarak Hitler'i haklı gösterirken, Sartre da karşıkoymacıya, "Ne istersen yap, ama iyi yap, zekice yap!" öğüdü vermekte idi.

II

Kendi kişiliğini bulan bireyin ne isterse yapması hürriyetinin öznel bir ahlâksızlık olarak görünmemesi için sınırlayıcı, engelleyici bir yargıya ihtiyacı vardı. Sartre bu yargıyı şu cümle ile belirtiyor: "Eğer başkasının hürriyetini kendiminkine eşit saymıyorsam hürriyeti kendime amaç alamam!" Bu fikri Yahudi düşmanlığı örneğinde daha kolay açıklayabiliriz.

"Yahudi Sorunu Üstüne Düşünceler" 1945 de yazılmış ve ilkin aynı yılın Aralık ayında "Les Temps modernes" dergisinde "Antisemitin Portresi" adıyla yayımlanmıştı. Yazının tümü içinde bu, pratik bir örnek rolü oynamaktadır. Sartre antisemitizmin analizi-ni kendi hürriyet felsefesinden hareket ederek yapmakta olduğundan, zamanımızın öz-tasarlama süresince kendini serbestçe antisemit olarak seçen insan tipini tasvir etmektedir. Antisemit, Sartre'ın "Varlık ve Hiçlik" yazısının ilgili bölümünde anlattığı kin görüşünün bir örneğidir. Kin güden "öyle bir dünya ister ki, orada ötekinin yeri olmasın!" O kin konusunun belirli bir huyunu, niteliğini değil, düpedüz varlığını hedef alır, onu yok bilmek ister, "Ya hep, ya hiç!" der. Kin bu bakımdan, bir kişiye yönelmiş görünse de gerçekte bütün insanlara karşıdır. Kendisine yapışık yoketme eğilimiyle kin yabancı varlığın ilkesini (prensibini) söndürmek ister. Oysa, kendisi için alabildiğine serbestlik, hattâ kendini başkasına kenetliyen kinden bile azatlık ister: Ötekinin canına kastedebilmek için: Antisemit apaçıklık (bedahet) ile ilişkisi kesmiştir: "Yahudi" nin antropolojik bir tanımı olmadığı gerçeğini hiç umursamaz. Grekler barbarı neden-

manki tutumu ile şimdiki arasında ne büyük fark olduğunu daha iyi belirtir. *Intelligenstia de Café Flore* ile genç ekzistansiyalizmin Fransa dışı temsilcileri *Deneme*'yi ekzistansiyalizm ile komünizmi birbirinden kesin olarak ayıran parlak bir felsefi operasyon diye selâmladılar. Ününü *Lettres francaises* ve *Action* gibi haftalıklardaki hizmetinden daha çok, hürriyet felsefesine borçlu olan Sartre, bu yazısıyla nihayet asıl düşünsel çıkış noktasına geri dönüyor, (Ekzistans felsefesinin Marxist toplum öğretisi olmadığını belirtiyordu. Sartre'ın Marx'dan önce Kierkegaard'ı ve Marx ile birlikte de Heidegger'i tanımış olduğu bu yazıdan açıkça belli olmaktadır.) Devrimci bir davranışla özgür karar veren tek kişiden (bireyden) sözettiği *Deneme*'de Sartre, Marxist öğretinin kurtuluş vaadine inanmakla idi. Tarihsel Materyalizmin bilim devinin üstünden öfke ile örtüsünü çekiyor, öğretisinin metafizik karakterini insafsızca belirtiyordu: "Şimdi anlıyorum ki, Materyalizm, Pozitivizm postuna bürünmüş bir Metafizik olup, bu sıfatla kendini yıkamak zorundadır, çünkü metafiziği yıkmakla kendi iddiaları için yer bırakmamaktadır."

Deneme bir öğreti olarak komünizmi reddetmekle birlikte solu devrimciyi ekzistansiyalist bir tip olarak beğenir ve tutar, çünkü Sartre'a göre, devrimci devrimci olmak için de "Materyalizm mitine muhtaç değildir". Onun gerçekten muhtaç olduğu öyle bir felsefe teorisidir ki, ona "İnsan gerçeğinin eylem'den ibaret olduğunu, şu dünyada eylem halinde bulunmanın onu olduğu gibi anlamak demek olduğunu söylesin; bir başka deyişle: Eylem hem gerçeğin meydana çıkması, hem de değiştirilmesi demektir."

(Aktif bir devrimci için "Tanrısız Ekzistansiyalizm" den daha elverişli bir felsefe biçimi olamaz. Devrimci, Sartre'ın öğretisinde aradığı herşey bulur, bulduğu için de bunamış tarihsel materyalizm mitini kolayca bir yana atabilir. Sartre, felsefesinin temel yargılarından olan "varlığın *raslantı*, dünyanın *abes*" olduğu tezinden devrimci için bir gerekçe, bir hakça çıkararak "İnsanlar eliyle kurulan kollektif düzenlerin herbiri yerini bir sonrakine bırakarak çekilecektir" der; aktüel durumunu kavramak ve bu durumdan bir yenisi uğruna sıyrılıp çıkması yeteneği. İnsanoğlu için hürriyet denen şey işte budur, durum değiştirme yolundaki bu özel eğilimdir. Bu nokta çok önemlidir, zira "Varlığın serbest hareketi" fikri oldukça soyut iken, bu sayede et ve kan kazanıp canlanır, elle tutulur birşey olur. Artık kolayca anlaşılır ki, "Eylem halinde bulunmak demek, dünyanın çehresini değiştirmek demektir" sözüyle kastedilen

devrimci harekettir. Devrimci hareket, biricik harekettir. - İşte o kadar!

İş bu kerteye gelince, eski *Café Flore*'un mantık sahibi ekzistansiyalistleri birbirine baktılar: Bu ne demek oluyordu? "Varlığın sınırsız özgürlüğü, hürriyet için hürriyet" diye tanımlandığında insana engin bir sarhoşluk duygusu veren VAROLUŞ felsefesi şimdi birdenbire özel, bağli (izafi) birşey oluyor, daralıp alçalıyordu. Şu halde, herşey ancak politik ortam, tarih, toplum, sistem çerçevesinde bir hürriyet demekti; oysa Kierkegaard vaktiyle kişiyi, bireyi işte bu çerçeveden kurtarıp, "Existance" a kavuşturmak istemişti. Devrimci eylem bu gidişle devrimciyi nereye götürür, diye sorup sonunda vardıkları cevap sanıldığından daha sıkıcı ve daraltıcı gözüküyordu: Hegelcilik hortlamıştı! Özgürlüğün gelişmesi demek meğer tarihin gelişmesi demekmiş; daha da, sosyalizm devrimci insanoğluna kendi kanununu kendisi bulmak hakkı tanır. Onun humanizminin de, sosyalizminin de temeli budur. O, hiç düşünmez ki, sosyalizm, tarihin bir dönemeç noktasında onu beklemektedir (...). O bilir ki, sosyalizmi kendisi yaratacaktır (...). Sosyalizmin bu anlamda ağır ağır, emekliye emekliye yaklaşması, insanın ancak tarih içinde ve tarih sayesinde hür olduğunun bir doğrulanmasıdır." Demek ki, devrim ile ilerleme bir ve aynı şeydir. "Tanrısız Ekzistansiyalizm" kendini böylece ilerlemenin felsefesi olarak sunmuş ve herşeyin bir "sosyalist cumhuriyet" yolunda yürümekte olduğunu söylemiş oluyordu. Bu dünyada herşey *raslantı* ve *abes*'ten ibarettiye de, bir anlamı vardı, SARTRE, Kierkegaard'ın hürriyet medyumunda titanca başkaldırış olan bu büyük DÜŞÜNÜR, hürriyet felsefesini şimdi olayların gidişine uydurursa, geriye ondan ne kalırdı? Geriye tarih kalırdı, geriye insan özgürlüğünün doğrulanışı olarak "zahmetle ve yavaş yavaş yaklaşan bir sosyalizm" kalırdı! Varolanın serbest eylemi, yeni bir toplum düzeninin hizmetinde politik amaçlı bir görev olup çıkıyordu. Bu *deneme*'yi okuyan, tek bir kişinin özgür davranışıyla hangi anlamda bütün insanlığı bağladığını anlamakta artık güçlük çekmezdi. *Humanizm* yazısında söylendiği gibi, (devrimci aktör ancak sosyalist - komünist bir toplum düzeni için kanun-koyucu olabilirdi. Ruhları ürkütüp kaçırtıran birşey olmuş, Tanrı, Ahret ve fizik-ötesi silinip gitmişti. Gitsin; ama gök-kubbe çöktükten sonra bu felsefe onun yerine amansız bir tarih metafiziği koyarak her olup-biteni onunla haklı gösteriyor, devrim yolunda ve ruhunda olmak şartıyla, terörü ve yığınla insan

kırmayı bile yasal (meşru) kılıyordu. Hristiyanlığın *Üçbirliği* yıkılmış, yerine diyalektik Marxizminki konmuştu: Kapitalizm -Proletarya diktatörlüğü- sınıfsız toplum ve herkese eşit mutluluk! Şimdi, *diyalektik oyunun* ikinci perdesinde, gözyaşı ve kan akıtmaktan sakınlamıyorsa, bütün bunlar "Sosyalizmin zahmetli ve yavaş yavaş gelişi" uğruna, sınıfsız toplumun doğuşu uğruna göze alınmalıydı!?

Evet, ruhlar birbirinden ürküp kaçıyordu. Dostluklar bozuluyor, yazışları şef değiştiriyordu. 1952 de Sartre ile Camus'nün bozuşması devrim anlamı üstünde başgösteren anlaşmazlıktan ileri gelmişti. "Ayaklanan İnsan" yazısında Camus, kanıtlamaya çalıştı ki, içinde yaşadığımız Nihilizm çağında bütün mantık sonuçları savaşa, yığın halinde insan kırımına ve baskı rejimine götürüyordu. Sınırlarına dek felsefe ısıldığına tutulup pratik alana aktarılacak olan "ayaklanmış" muhakkak birgün, uğruna savaşılan hürriyet'in tam tersine ulaştıracaktı. Albert Camus'nün bu esaslı yazısı, Fransa'da olduğu gibi, hür dünyanın başka yerlerinde de alkışla karşılandı. Ama Sartre, aynı fikirde değildi; başlıca itiraz ve direnme onun dergisi "Les Temps modernes" den geldi. Ona göre, Camus'nün Marxizm ve Leninizm üstüne eleştirisi, "objektif reaktifonör" idi. Bu iki değerli aydının o zamana kadar koşut giden yolları, artık ayrı yönler-e sapıyordu. Politik sola göre Camus, o andan itibaren bir gerici oldu. Bu konuda iyice aydınlanmak isteyen okuyucuya Albert Camus'nün "Ayaklanan İnsan" yazısını bulup okumasını salık veririm. Camus orada, ayaklanmayı, isyanı, hürriyetin kişisel bir eylemi olarak devrimden ayırmaktadır: "Devrim başlangıcını ide'den, ilkeden alır; o tarihsel deney'e ide'nin sokulması demektir. Ayaklanma ise tek kişinin deney'den ide'ye doğru hareketidir." Camus diyalektik Üçleme inanmaz ve herkese eşit mutluluk düşüncesini iteler: "1789 da ortaya çıkan toplum, Avrupa için döğüşmek ister. 1917 de doğan toplum ise, dünyaya egemen olmak ister. Toptancı devrim insanlığı ise, böyle dünya egemenliği fikrine götürürken (...) isyan eden, ayaklanan, kendini SEZAR gibi tanımlaştırmaktan başka birşey düşünmez. Devrimde söz konusu olan, Nietzsche'nin yaptığı gibi, soyu, türü tanımlaştırmak, *Übermensch* idealini gerçekleştirmek istiyerek herkesin kurtuluşunu bu yoldan sağlamaktır: İvan Karamazov'un adadığı gibi. Meczuplar ilk defa sahneye çıkarak çağımızın bir sırrını sembolleştirirler: *Akal* ve *erk istemi*'nin özdeşliğini! Tanrı ölmüştür, şimdi dünyayı insan gücüyle değiştirmek ve örgütlemek gerek. İlenip lanet okumanın artık gücü kalmamıştır, elde silâh herşeyi zaptetmelidir. Devrim,

özellikle kendine materyalist diyen, azgın bir metafizik Haçlı-Sefere-rinden başka birşey değildir."

(Arkasının nasıl geldiği malûm. Sartre, dergisinde kendini savundu. Sinirli ve küçümseyen bir tonla: "Güzel ruhlar cumhuriyetinin kendisini Başsavcılığa atamış olup olmadığını" Camus'den sor-du. Camus'nün kitabını sık bir elekten geçirdikten sonra, proletaryanın ve geniş halk yığınlarının biricik kurtuluş umudunun komünizimde olduğunu tekrarladı: "Komünizm," dedi, "şimdi hiç sayılanların insan olmalarını sağlıyan bir düzen kurmak için ileri sürülen biricik tutarlı denemedir." Sartre'ın "Materyalizm ve Devrim" yazısında, hakikatle devrimi bir tutmasına karşılık, Camus, hakikatin her zaman başarı kazanan tarafta olmadığını söylüyor-du.

Her iki filozofun böylece birbirinden kopuşması, açıkça gösteriyordu ki, ekzistansiyalizm kavramı bir Schisophreni krizi geçirmektedir ve birbirine böylesine aykırı görüş ve düşünceleri tek bir ad altında tutmaya olanak yoktur. Ayrılık en çok hürriyet anlayışında belirmiştir: Camus'ye göre o, tıpkı Kierkegaard'da olduğu gibi, tek kişinin özgürlüğü demektir. Kendini tümlenmesi olanaksız bir varlık olarak gören birey, yolunun zaman sürecinde sorumlu olmasına karşın, zamandan daha fazla birşey, bir değer yaratmaya çabalar. Sartre'da ise artık bu böyle değildi. Ona göre, insan tarihsel hareketin ortasında, sosyolojik anlamda toplum oluşturan bir insanlığın içinde bulunuyordu. Bu insan, ne olduğunu biliyor, hem kendini, hem varlığının özünü kavriyordu. İnsan, kendisi ve başkaları ile birlikte, özünü kavriyordu. İnsan, kendisi ve başkaları ile birlikte, yönü diyalektik materyalizmce şaşmaz bir şekilde çizilmiş olan, gelecek yolunda zafer plânları tasarlıyabildi. Özgürlüğünü kurban eden Existans (birey) insanlığın hürriyet sorunlarını artık yalnız *diyalektik*'in kanunlarına boyun eğerek çözümliyebilirdi.

Camus ile bozuşmadan sonra ve Macaristan olaylarından beri, durumda önemli bir değişme olmuş mudur? "Diyalektik Aklın Eleştirisi" kitabında Sartre'ın belli ettiği yönsemeye bakılırsa, hayır! (Sartre bu yazısında, Marxizmi "Zamanımızın aşılabilir felsefesi" olarak görmekte ve kendi Ekzistansiyalizm felsefesini onun çerçevesi içinde saymaktadır (à l'interieure de la philosophie marxiste). Eski iddialı durumunu bırakan Existansiyalizm, insanoğlunun tutum ve davranışını anlamak için kendine özgü yöntemiyle Marxizmin özel bir yardımcı bilimi kertesine indiği gibi, Sartre'ın kendisi de

bu alçakgönüllü rolüyle yalnızca "une enklave dans le marxisme lui-même" olur çıkar.)

Sartre, marxist felsefeyi aşılmaz sayarken, onu doğuran koşulları insanlığın daha aşamamış olmasını gözönünde tutmaktadır. İnsanlık, diyalektiğin daha ikinci perdesinde ve herkese eşit mutluluk idealinden daha çok uzaklardadır. Şimdi bizim kafalarımızdan doğan düşünceler, Sartre'a göre, ancak Marxist öğretinin ana-toprağı üstünde gelişebilir. (Ne peuvent se former que sur cet humus). Bugün düşünün'nün marxist öğretinin kendine çizdiği çeren (ufuk) içinde kalmak zorundadır, yoksa boşlukta şaşırıp gider, ya da hiç birşey söylemeyen "geriye bakışlar" dan başka bir verim sağlayamaz.

(Kierkegaard' da sonsuz yansıma (Reflektion) olarak başlıyan Existans felsefesi adamoğlunu kendini koşullıyan (belirliyen) bütün sistemlerden kurtarıp doğal özgürlüğüne kavuşturmak istiyordu.) Sartre'da ise, o felsefe kendini alçalta alçalta, marxist felsefesinin humus toprağı üstünde ancak yaşıyan ve özel bir değer taşımayan asalak bir ot haline gelmiştir. Bu, onun alınyazısı mıydı, bilinmez; ama şimdilik durum budur)

Walter SCHMIEHLE

JEAN-PAUL SARTRE'İN YAPITLARI

SIYASET ÇARKI
Çev. : Güzin Sayar
3 Lira

VAROLUŞÇULUK -
MATERYALİZM VE DEVRİM
Çev. : Emin Türk Eliğin
3 Lira

SİNEKLER
Çev. : Tahsin Yücel
3 Lira

SAYGILI YOSMA
Çev. : Orhan Veli Kanık
2 Lira

DUVAR
Çev. : Vedat Üretürk
2 Lira

ŞEYTAN VE YÜCE TANRI
Çev. : Eray Canberk
5 Lira

BULANTI
Çev. : Selâhattin Hilâv
6 Lira

Ataç Kitabevi

BİLGİ KİTAPLARI

Paul Grabbe
YÜZ ÜNLÜ SENFONİ
Çev. : Selma Kurdakul
5 Lira

Sabahattin Eyüboğlu
MAVİ VE KARA
3 Lira

Albert Camus
SİSİYPHE EFSANESİ
Çev. : Tahsin Yücel
4 Lira

Freud - Yung Adler
PSİKANALİZ AÇISINDAN EDEBİYAT
Çev. : Selâhattin Hilâv
3 Lira

B. Russell
İNSANLIĞIN GELECEĞİ
Çev. : Memduh Balaban
2 Lira

B. Russell
VAROLUŞÇUNUN BUNALIMI
Çev. : Türkân Araz
2 Lira

S. Freud
RÜYA YORUM METODU
Çev. : Ayşegül Günkut
2 Lira

Ataç Kitabevi

Geniş inceleme yazıları ile her ayın ilk haftasında
İstanbul'da yayımlanan

E Y L E M

Felsefe'de — Ekonomi'de — Tarih'te — Politika'da —
Edebiyat'da çağdaş düşüncenin kürsüsüdür.

Melih Cevdet Anday - Prof. Reşat Aktan - Prof. Sadun Aren - Doç. İbrahim Aksöz - Paul Baran - Arslan Başer Kafaoğlu - Prof. Niyazi Berkes - Doç. Dr. Sencer Divitçioğlu - Emin Türk Eliçin - Şerif Hulûsi - Rauger Grandy - Ceyhun Atuf Kansu - Samim Kocagöz - Dr. Mehmetcan Köksal - Şükran Kurdakul - Oskar Lange - Henri Lefebvre - Demir Özlü - Dr. Çetin Özek - Hilmi Özgen - Doğan Özgüden - Plekhanov - Bernard Shaw - Prof. İsmet Sungurbey - Muvaffak Şeref - Aydos Toros yazıları ile EYLEM'in (1 - 11) sayılarını değerlendirdiler.

Büyük Boy: 80 sahife. 2,5 Lira

Yıllık abone: 20 Lira

Altı aylık: 10 Lira.

EYLEM, Ataç Kitabevi'nin yayımıdır.